

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT #4

Barcelona
29.04.2018-30.04.2018

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(30.04.2018) - Warszawa, 2018. - 104 str.

ISBN: 978-83-66030-20-6

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Nakład: 80 egz.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2018

ISBN: 978-83-66030-20-6

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Čekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

WSPÓŁORGANIZATORZY:

The East European Scientific Group (Azerbaijan, Belarus, Poland, Serbia, Ukraine),
Virtual Training Centre «Pedagog of the 21st Century»,
Global Management Journal.

VIBROCREEP OPERATORS

Buratsynskyi A. 6

ARCHITECTURE AS A THOUGHT

Maksiuta O. I. 9

ПРОСВЕЩЕННЫЙ АБСОЛЮТИЗМ ЕКАТЕРИНЫ 2

Андреева А., Кадыров Д. 12

ПРЕЗИДЕНТСКОЕ ПРАВЛЕНИЕ ФРАНКЛИНА РУЗВЕЛЬТА

Андреева А., Кадыров Д. 15

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ГЕМАТОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ У М'ЯСНИХ ПЕРЕПЕЛІВ ЗА ДІЇ ФЕРМЕНТНОГО ПРЕПАРАТУ «КСИЛОЛАД»

Чудак Р. А., Побережець Ю.М., Вознюк О.І., Авраменко В.В. 18

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ХІМІЧНИЙ СКЛАД ЯЛОВИЧНИНИ РІЗНИХ ПОРІД І ГЕНОТИПІВ З ГОЛШТИНСЬКОЮ ПОРОДОЮ

Вознюк О.І. 24

ЯКІСТЬ МОЛОЗИВА І МОЛОКА ТА ІНТЕНСИВНІСТЬ РОСТУ ТЕЛЯТ ПРИ ЗГОДОВУВАННІ КОРОВАМ СИЛОСОВАНИХ КОРМІВ ІЗ СУМІШОК ОДНОРІЧНИХ КУЛЬТУР

Вознюк О. І. 31

ЗРОШЕННЯ З КАХОВСЬКОГО МАГІСТРАЛЬНОГО КАНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОЛОГО-МЕЛІОРАТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ГРУНТОВІ РЕСУРСИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Іванова В.М., Непша О.В., Шелудько О.М. 35

ГІДРОГЕОЛОГІЧНІ УМОВИ ВОДОНОСНИХ ГОРИЗОНТІВ ЧЕТВЕРТИННИХ ТА ВЕРХНЬОКРЕЙДОВИХ ВІДКЛАДІВ НОВОПИЛИПІВСЬКОЇ ДІЛЯНКИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ВОДОЗАБОРУ

Непша О.В., Іванова В.М., Будей П.Ф. 40

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ГАРМОНІЯ”

Назаренко І.М. 43

ЗОРОВЕ СПРИЙНЯТТЯ ПРОСТОРУ: ОБМАНКА ЧИ АНАМОРФОЗ

Гордієнко А. О. 47

«РЕИНКАРНАЦИЯ БРЕЙГЕЛЯ» ХХІ ВЕКА: ФИЛОСОФИЯ СЕВЕРНОГО РЕНЕССАНСА В ТВОРЧЕСТВЕ КОНСТАНТИНА КАЛИНОВИЧА

Жадейко А. Н. 50

ПАМ'ЯТНИКИ ЛІТЕРАТУРНИМ ГЕРОЯМ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ОБЛИКА СОВРЕМЕННОГО КИЕВА

Игнатов Е. Е. 55

ХУДОЖНИК-ФИЛОСОФ КАК ФОРПОСТ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ИСКУССТВА: ОСНОВНЫЕ ВЕКТОРЫ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВИКТОРА СИДОРЕНКО	
Савин Д.О.	61
РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ	
Амплеева О. М.	66
НАУКОВА І ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Ю. Л. ОХОРОВИЧА У ЛЬВОВІ: ВІДОМІ ФАКТИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
Вінтюк Ю. В.	74
ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНО- ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С РАЗЛИЧНЫМИ КАТЕГОРИЯМИ ОСУЖДЕННЫХ	
Аитов А.И., Бикташев Д.Р.	77
ПСИХОЛОГИЯ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ И РЕАДАПТАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ	
Галиев А.И., Багин А.А.	79
СУДЕБНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА МОРАЛЬНОГО ВРЕДА	
Загитова Г.С., Ткаченко А.И.	82
ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕ ВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ПЕРЕДАЧИ ИНФОРМАЦИИ И ИХ УЧЕТ В РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ	
Кусяпкулова А.А., Жданова Д.М.	84
ИНАЯ ИГРА В ИНОМ ТЕАТРЕ	
Лисоколенко Т. В.	86
ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК НЕЛІНІЙНИЙ ОБ’ЄКТ	
Храменок Л. О.	89
ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ	
Литвинець Л.Ф.,	92
ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	
Литвинець Л.Ф., Матюшенко Р.В.	96
ГОТЕЛЬНІ КОМПЛЕКСИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В НИХ	
Матюшенко Р.	101

VIBROCREEP OPERATORS

Andrii Buratynskyi

PhD of building mechanical,

Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture;

Dnipro, Ukraine

Keywords: reinforced, linear theory, creep operator, Voltaire integral equation.

This article gives the vibrocreep operators for different theory of creep of concrete. In addition, we give the commutative properties the operators. The commutative properties becomes important to calculate the asymmetrical reinforced concrete elements.

Significant contribution in development of creep operators has been made prof. Yatsenko and Slobodyanyuk.

The basic integral equation of linear theory of concrete vibrocreep are expressible by on the basis on Voltaire integral equation[1]:

$$E_0 \varepsilon_{vc}(t) = a(t)\sigma(t) + \int_{t_0}^t \sigma(\tau) K_{vc}(t, \tau) d\tau \quad (1)$$

We can represent this equation in operator notation:

$$E_0 V \varepsilon_{vc}(t) = \Lambda \sigma_{vc}(t), \quad (2)$$

$$\text{where } V \equiv 1, \quad \Lambda \equiv a(t)[...] + \int_{t_0}^t [...] K_v(t, \tau) d\tau \quad - \text{integral vibrocreep operator.}$$

The equation using genetic theory of aging may write:

$$\begin{aligned} E_0 \varepsilon(t) = & a(t)\sigma(t) + K_{vc} \gamma_1 \varphi_1 e^{-\gamma_1 t} \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{\gamma_1 \tau} d\tau + K_{vc} \gamma_2 \varphi_2 \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{-\gamma_2 \tau} d\tau + \\ & + K_{vc} \gamma_3 \varphi_3 e^{\gamma_3 t_0} \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{-\gamma_3 \tau} d\tau \end{aligned} \quad (3)$$

After differentiating it, we obtain:

$$\begin{aligned} E_0 \dot{\varepsilon}(t) = & [\gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(t-t_0)} (K_{vc} - 1) + K_{vc} (\gamma_1 \varphi_1 + \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t})] \sigma(t) + \\ & + a(t) \dot{\sigma}(t) - K_{vc} \gamma_1^2 \varphi_1 e^{-\gamma_1 t} \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{\gamma_1 \tau} d\tau \end{aligned} \quad (4)$$

Next we add the result (4) to equation (3) multiplied γ_1 . We get:

$$E_0[\dot{\varepsilon}_{vc}(t) + \gamma_1 \varepsilon_{vc}(t)] = \sigma(t)(\dot{a}(t) + \gamma_1 a(t)) + a(t)\dot{\sigma}(t) + \sigma(t)K_{vc} \cdot$$

$$\cdot \left[\gamma_1 \varphi_1 + \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t} + \gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(\tau-t_0)} \right] + K_{vc} \gamma_1 [\gamma_2 \varphi_2 \cdot$$

$$\cdot \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{-\gamma_2 \tau} d\tau + \gamma_3 \varphi_3 \int_{t_0}^t \sigma(\tau) e^{-\gamma_3(\tau-t_0)} d\tau]. \quad (5)$$

We collate the equation (2) with (5) and can find value of integro-differential vibro-creep operators for genetic theory of aging:

$$V \equiv \frac{d...}{dt} + \gamma_1 ...; \Lambda \equiv a(t) \frac{d...}{dt} + a_1(t) ... + K_{vc} \gamma_1 \int_{t_0}^t [\gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 \tau} + \gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(\tau-t_0)}] d\tau \quad (6)$$

where $a_1(t) = \gamma_1 [K_{an} \varphi_1 + a(t)] + K_{an} \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t} + (K_{an} - 1) \gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(t-t_0)}$, $a(t) = a + \varphi_3 e^{-\gamma_3(t-t_0)}$.

If we do the same procedure the first and second time (t) derivatives (3), then we obtain differential vibrocreep operators for genetic theory of aging:

$$V \equiv \frac{d^2 ...}{dt^2} + \gamma_1 \frac{d...}{dt}; \Lambda \equiv b_c(t) ... + b_1(t) \frac{d...}{dt} + a(t) \frac{d^2 ...}{dt^2} \quad (7)$$

where $b_c(t) = (K_{vc} - 1)(\gamma_1 - \gamma_3) \gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(t-t_0)} + K_{vc} \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t} (\gamma_1 - \gamma_2)$,

$b_1(t) = \gamma_1 [K_{vc} \varphi_1 + a(t)] + K_{vc} \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t} + (K_{vc} - 2) \gamma_3 \varphi_3 e^{-\gamma_3(t-t_0)}$.

For the elastic-heredity theory (for $\varphi_2 \equiv \varphi_3 = 0$) we infer differential operators:

$$V \equiv \frac{d...}{dt} + \gamma_1 ...; \Lambda \equiv \frac{d...}{dt} + \gamma_1 (1 + K_{vc} \varphi_1) ... \quad (8)$$

and theory of aging (for $\gamma_1 \equiv \varphi_3 = 0$):

$$V \equiv \frac{d...}{dt}; \Lambda \equiv \frac{d...}{dt} + K_{vc} \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t} ... \quad (9)$$

We often adopt for theory of aging $t_0 = 0$ and make a change in variable t on $\varphi \equiv \varphi(t) = \varphi_2 [1 - e^{-\gamma_2 t}]$. The differential operators for theory of aging equal (allow for

the fact $\frac{d\varphi}{dt} = \gamma_2 \varphi_2 e^{-\gamma_2 t}$):

$$V \equiv \frac{d...}{d\varphi}; \Lambda \equiv \frac{d...}{d\varphi} + K_{vc} 1 ... \quad (10)$$

If $K_v = 1$, we get the operators to creep, which are given in [2].

The matrix creep and vibrocreep operators for any theories have the forms:

$$V \equiv E; \Lambda \equiv E + C. \quad (11)$$

The important property of the vibrocreep operators is their commutative, that is permeability. In arriving at symmetrical reinforced concrete elements is not required for this property. This property is becomes necessary when calculating the asymmetrical reinforced elements. Then the system of equations can be solved only if the operators permeability.

If operators have variable coefficients, then it is nocommutative. So the differential vibrocreep operators for genetic theory of aging are nocommutative, and vibrocreep operators for the elastic-heredity theory and theory of aging are commutative

The matrix vibrocreep operators are always commutative foe any theory, if structural made of the same concrete and loaded. If structural made of the different concrete (example $C_I \neq C_{II}$), then commutative rules $C_I C_{II} = C_{II} C_I$ will be carried out with equal velocity parameters $(\gamma_1)_I = (\gamma_1)_{II}; (\gamma_2)_I = (\gamma_2)_{II}; (\gamma_3)_I = (\gamma_3)_{II}$.

Reference:

1. Слободянюк С.А., Буратинский А.П. Метод начальных параметров виброползучести бетона // Бетон и железобетон в Украине. 2010. – № 5. С. 6 – 7.
2. Яценко Е.А., Слободянюк С.А. Теория длительной прочности и устойчивости стержневых железобетонных систем с учетом ползучести бетона. Дніпропетровск: ПДАБтаА, Пороги, 2002. – 249 с.
3. Буратинский А. П. Операторі виброползучести и признаки их коммутативности // Международная научно-практическая интернет-конференция «Состояние современной строительной науки – 2011». Полтава, 2011. с. 139 – 141.
4. Buratynskyi A.P. Calculation of reinforced concrete bar system based on deformed scheme and creep under static and vibration loading. Ph. D. thesis. Dnipropetrovsk, 2014. p. 173.

ARCHITECTURE AS A THOUGHT

Maksiuta O. I.

Student Kharkiv National University of Radioelectronics

Keywords: architecture, building, theory, construction

The study of Architecture will not be complete without an exposure to some theory of architecture although many architects shun theory [1].

Not all industrial products are modern inventions. There are several types of artifacts that have been produced during generations. Accordingly, these products have also been the object of many studies and theories. The most notable example of these is the building [2]. The art and science of architecture has been studied almost continuously during two millennia, and a great number of these treatises have been preserved until our day.

The historical evolution of architectural theory is assessable mainly from manuscripts and published treatises, from critical essays and commentaries, and from the surviving buildings of every epoch. It is thus in no way a type of historical study that can reflect accurately the spirit of each age and in this respect is similar to the history of philosophy itself. The most idiosyncratic theories could (and often did) exert wide and sometimes beneficial influence, but the value of these influences is not necessarily related to the extent of this acceptance.

Distinction between the history and theory of architecture

The distinction between the history and theory of architecture did not emerge until the mid-18th century. Indeed, the establishment of two separate academic disciplines was not even nominal until 1818, when separate professorships with these titles were established at the École des Beaux-Arts in Paris. Even then, however, the distinction was seldom scrupulously maintained by either specialist. It is impossible to discuss meaningfully the buildings of the immediate past without discussing the ideals of those who built them, just as it is impossible to discuss the ideals of bygone architects without reference to the structures they designed.

Distinction between the theory of architecture and the theory of art

It is essential to distinguish between two mutually exclusive theories that affect the whole course of any such speculation. The first theory regards the philosophy of architecture as the application of a general philosophy of art to a particular type of art. The second, on the contrary, regards the philosophy of architecture as a separate study that, though it may well have many characteristics common to the theories of other arts, is generically distinct [3].

The design theory of architecture consists of all the knowledge that the architect uses in his work, including how to select the best site and the most suitable construction materials. Moreover, there is advice on how to design practical buildings, up to the ease of maintenance and reparations. You can find out what it includes by studying empirically what source material architects actually use in their work. This study will reveal that, in addition to rationally motivated rules and methods, this material includes rather miscellaneous and “unscientific” elements; prejudice of the clients, whims of fashion, cost saving decisions of building companies and horse trade of politicians.

Some people say that the architect is an artist and, unlike engineers, he cannot base his work on theory. This is true, of course: the plan of the architect cannot come into being only by following the rules of manuals nor by proceeding in a totally rational fashion from the initial information the architect has. But even an artist has to have his technique. In art, like in any other work, professional skills are needed and that is the same as knowing what you should do.

Functionalism

The intended uses of new buildings have certainly influenced their architecture long before the emergence of first architects or theories. Many of these ancient tacit traditions of building became documented already in the first treatises of architecture. The usability of buildings is one of the three cornerstones of Vitruve's theory, and he writes tens of pages

about it. From Renaissance onwards it did not receive as much attention from researchers; most of them just mention in one sentence this requirement. “Function” of the building meant to the first developers and supporters of the Functionalist theory mostly the physical requirements (primarily dimensions) that were necessary to carry out the practical corporeal activities in the building. Psychological needs of the great public were largely ignored. When it thus became necessary to refer, for example, to the concept of “beauty” it was usually defined on the basis of the functionalist doctrine, for example as being equal to good functionality or to high quality of fabrication.

Construction Theory

From times immemorial, available building materials and tools have determined or at least modified building forms, as can be seen in many surviving examples of vernacular architecture which have been created without the help of architects or theory. The era before written construction theory produced some admirable buildings. The most consequent applications of construction theory are today large edifices like bridges and industrial halls. The shape of any large construction must be simple and healthy, or else the costs skyrocket.

In architecture, everything we do must be carefully thought. There is never one only way to do things, so all the time you will need to weight arguments, and take decisions. The importance of theory of architecture can be compared to the system of Precedent in legal courts: By know-

ing what other architects already did in similar situations, you are able to take much better decisions.

Classical Theory of Forms

Renaissance brought about a new interest in the feats of antiquity, especially in Italy. Ancient works of art and survived buildings became objects of study, and a search for writings dating back to antiquity started. For a long time, the classical system of the “orders” became the most visible contents of architectural theory, although it also emphasized the composition of building masses and rooms and the concepts of proportion and harmony. The classical style is aptly called ‘mannerism’ in some countries [4]. Many of the theorists of architecture successfully tried out their hypotheses in the buildings they designed. However, they knew no method for inspecting systematically the results provided by these experiments. That is why the classical architectural theory progressed fairly slowly and eventually failed to correspond to the requirements of modern society.

In this way, architecture is not a purely practical discipline. Every design decision is a thought, something that has to be decided, based on an array of values and factors, that come from several sources.

Some of those factors can be easily decoded and given an automatic, appropriate solution, like for example, facts coming from the terrain such as the sun position, which would dictate the best orientation of your building. But some other factors and questions will require you to take decisions based on much less obvious grounds, or even very controversial decisions. I did a lot of research on the theory of architecture, I learned about distinction between the theory of art and history, familiarized with Functionalism, Classical theory of Forms and Construction theory.

Links to web pages:

1. [1] Theory of Architecture [Electronic resource] // Wikiversity. – Access mode: https://en.wikiversity.org/wiki/Theory_of_Architecture (Application date: 21.04.2018).
2. [2] Thematic Theories of Architecture [Electronic resource] // Arteology. – Access mode: <http://www2.uiah.fi/projekti/metodi/13k.htm> (Application date: 20.04.2018).
3. [3] Theory of Architecture [Electronic resource] // Encyclopædia Britannica. – Access mode: <https://www.britannica.com/topic/architecture/Theory-of-architecture> (Application date: 22.04.2018).
4. [4] Theory of a Product [Electronic resource] // Arteology. – Access mode: <http://www2.uiah.fi/projekti/metodi/135.htm> (Application date: 22.04.2018).

УДК 340

ПРОСВЕЩЕННЫЙ АБСОЛЮТИЗМ ЕКАТЕРИНЫ 2

Андреева А., Кадыров Д.

Студенты юридического факультета Башкирский государственный университет
Г. Стерлитамак, Российская Федерация
научный руководитель – к.и.н., доц. *Косых Е.С.*

Период правления Екатерины II принято называть эпохой «просвещенного абсолютизма». Смысл просвещенного абсолютизма заключается в том, чтобы искоренить устаревшие наиболее устоявшиеся в обществе феодальные институты, путем проведения реформ, (которые в свою очередь зачастую шли по пути буржуазного развития.)

Появление и последующее развитие «просвещенного абсолютизма» в российском государстве очень быстро приобрело характер государственной реформы, направленной на создание и реформирование правового облика абсолютной монархии. При этом возникло множество проблем, связанных с большим социальным размежеванием, существовало: дворянство, мещанство и крестьянство. Вторая половина XVIII века, ознаменовалась большими достижениями в военной сфере, которая сопровождалась большими территориальными присоединениями, значительные изменения коснулись как внешней, так и внутренней политики государства, которые в свою очередь были отмечены важными законодательными актами. Екатерина II как активный правитель, участвовала во всех преобразо-

ваниях и изменениях государственной жизни России. [1, с. 24]

Вера во всемогущий человеческий разум свойственная веку просвещения подталкивала царицу полагать, что все проблемы стоящие на пути создания “идеального государства” могут быть решены путем принятия хороших законов. Российское законодательство по состоянию на XVIII век было весьма запутанным. Формально продолжало действовать Соборное Уложение 1649 г., однако за прошедшие, с тех времен сто лет было принято огромное количество нормативных актов, которые зачастую противоречили друг другу. Однако, при Петре I, и последующих правителях неоднократно были попытки принятия нового свода законов, которые по тем или иным причинам каждый раз не увенчивались успехом.

Екатерина подошла к решению этой проблемы более масштабно: ее решением было поручить разработку нового Уложения всем выборным представителям от сословий. В первые, в истории России принципы правовой политики и правовой системы российского государства над которыми трудилась Екатерина II, были предложены в 1767 г. в виде «Наказа»

после двух лет кропотливой работы по его созданию.

В своем составе «Наказ» имел 20 глав, которые делились на 655 статей. При составлении Наказа было много заимствований, к примеру, 294 были заимствованы из тракта Ш. Монтескье «О духе законов»; Однако «Наказ» считается самостоятельным историческим документом, который в свою очередь является ярким выражением российского «просвещенного абсолютизма» XVIII века. [3, с. 48]

«Наказ» гордо гласил, что цель государства заключается не в том, «чтобы у людей отнять естественную их вольность, но чтобы действие их направить к получению самого большего ото всех добра». Несмотря на это, Екатерина в наказе отмечала: «Для введения лучших законов необходимо потребно умы людские к тому приуготовить». Вольность царица также понимала по своему: «право все то делать, что законы позволяют». [2, с. 42] Свобода в ее понимании вполне себе могла сосуществовать с неограниченной самодержавной властью государя. Другими словами взгляды Екатерины не полностью копировали идеи Монтескье, который мечтал об ограниченной конституционной монархии, а во многом даже противоречили им. Скорее они были похожи на взгляды Вольтера, который предпочитал абсолютизм, с просвещенным монархом.

Более решительно Екатерина также принялась за реформирование судопроизводства страны. Она была на-

правлена на повышение гуманизма: смертную казнь допускали лишь в исключительных случаях, пытки почти полностью отвергались, также предлагалось отделение судебной власти от законодательной. Вслед за гуманистами просветителями Екатерина провозглашала: «Гораздо лучше предупреждать преступления, нежели наказывать». [2, с. 54]

В губерниях создавался совестный суд из представителей трех сословий, который выполнял функции примирительной или третейской инстанции. Все эти сословные суды были выборными. Более высокой судебной инстанцией являлись создаваемые в губерниях судебные палаты – гражданская и уголовная, члены которых не избирались, а назначались. Высшим судебным органом империи был Сенат.

Стремясь создать наиболее реальные гарантии просвещенной монархии, Екатерина II начала работать над жалованными грамотами дворянству. Они освобождались и от государственных податей, от телесного наказания. Правда, императрица не забыла поставить дворянские собрания под контроль генерал-губернаторов.

Екатерина II внесла существенный вклад в развитие культуры и искусства в России. Сама она получила прекрасное домашнее образование: обучение иностранным языкам, танцам, политической истории, философии, экономики, права и считалась умной и образованной женщиной. При Екатерине была создана Российская Академия,

Вольное экономическое общество, основано множество журналов, создана система народного образования, основание Эрмитажа, открытие публичных театров, появление русской оперы, расцвет живописи. [1, с. 16]

Таким образом, стоит сказать о том, что ряд мероприятий эпохи «просвещённого абсолютизма» имел прогрессивное значение. В добавок ко всему стоит еще отметить несколько важных для России событий, например, основанный по почину Шувалова и Ломоносова в 1755 году Московский университет сыграл огромную роль в развитии просвещения, русской национальной науки и культуры. Секуляризация церковного землевладения значительно улучшала положение бывших монастырских крестьян, получивших пашню, луга и другие угодья, на которых они до этого отбывали барщину, избавляла их от повседневных наказаний и

истязаний, от службы в дворне и насильственных браков. Мы привели, далеко не все дела совершённые Екатериной II в эпоху «просвещённого абсолютизма», однако несомненным становится вывод о том, что преобразования совершенные в этот период оставили большой след в истории не только российского государства, но и мировой истории в целом из-за своей эффективности, и прогрессивности на тот момент времени.

Использованные источники:

1. Карамзин, Н.М. О любви к Отечеству. История государства Российского / Н.М. Карамзин. – М.: Эксмо, 2015. – 480 с.
2. Костомаров, Н.И. Становление Российского государства. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей / Н.И. Костомаров. – М.: ОЛМА Медиа Групп, 2014. – 448 с.
3. Карамзин, Н.М. История государства Российского / Н.М. Карамзин. – М.: Эксмо, 2013. – 1024 с.

УДК 930

ПРЕЗИДЕНТСКОЕ ПРАВЛЕНИЕ ФРАНКЛИНА РУЗВЕЛЬТА

Андреева А., Кадыров Д.

Студенты юридического факультета Башкирский государственный университет
Г. Стерлитамак, Российская Федерация

Научный руководитель – к.и.н., доц. *Косых Е.С.*

Правление Франклина Делано Рузвельта с 1933 по 1945 гг. попало на «двадцатилетие вызовов», которое было сложным не только для Соединённых Штатов, но и для всего мира. Этот период, начавшийся мировым экономическим кризисом 1929-1933 гг. и завершившийся победой сил антигитлеровской коалиции, занимает особое место в изменении курса внешней политики Соединённых Штатов. Роль Ф. Д. Рузвельта и его окружения в определении принципов и реализации социальной и внешнеполитической стратегии, направленной на сохранение и усиление экономических и внешнеполитических позиций США, исключительно велика. Франклин Делано Рузвельт являлся выдающимся, мощным и результативным политиком США в XX веке. На данный момент история внешней и внутренней политики США во время второй мировой войны и после нее является предметом многих дискуссий [2, с. 472].

Правительство Рузвельта сразу приняло неординарные меры. 9 марта 1933 г. начала работу специальная сессия конгресса, длившаяся более 3 месяцев и принявшая ряд важнейших законов, серьезно повлиявших на эко-

номику США и заложивших основу «нового курса». Этот период получил название «первые 100 дней». В основу политики нового курса легли меры по усилению государственного регулирования экономики, дефицитного финансирования бюджета, важнейшие институциональные преобразования.

«Новый курс» Рузвельта стал совокупностью мероприятий его администрации, направленной не только на стабилизацию экономической ситуации и преодоление последствий «великой депрессии», но и на поддержку фермерства и рабочих, социальную защиту населения. Все меры, проведенные в период «нового курса», сделали его одной из самых прогрессивных страниц в истории США.

В результате политики «нового курса» в США укрепились позиции крупной буржуазии, что прослеживается во всех сферах экономики – промышленности, банковской системе, аграрном секторе. Концентрация производства и банков усилилась. Наиболее благоприятные последствия эта политика имела для ведущих групп американского монополистического капитала [1, с. 153].

Внешнеполитическая позиция Рузвельта в начале его политической

карьеру на президентском посту можно назвать «изоляционистской». Однако ряд ученых полагают, что США в международных вопросах никогда всецело «изоляционистской» позиции не придерживались. Американская нация последовательно проводила свою международную политику, соблюдая свои интересы, сохраняя свой потенциал, и не обременяя себя никакими обязательствами в отношении других стран. Также следует отметить, что, не имея достаточной военной силы, Соединенные Штаты не торопились вступать в борьбу за мировое господство и руководствовались тем, что их правители расценивали как высокие моральные принципы.

Президент Франклин Рузвельт не имел политической поддержки, мощной армии и даже формальных законных оснований для того, чтобы реально продемонстрировать свое недовольство гитлеровской агрессией, а не просто формально осуждать ее. Кроме того, Рузвельту приходилось считаться с мнением избирателей, которые ни в коем случае не хотели видеть Соединенные Штаты втянутыми в мировую войну.

Чувство изоляционизма в стране и в Конгрессе было глубоко погружено в американскую историю и культуру – «Отказ от Европы». Акт о нейтралитете был усилен в феврале 1936 года, для включения в него запрета на кредиты любой нации на войну. В начале 1937 года Конгресс ужесточил закон, еще более ограничивая продажу даже

невоенных грузов в воюющие страны, которые оплачивают и везут свои грузы из американских портов на собственных судах [1, с. 116].

Особо подчеркивалось, что нельзя допустить, чтобы «в результате военных конфликтов за рубежом, в стране образовалась какая-то прослойка новых миллионеров». Так же президент яростно призывает граждан щедро жертвовать в отделения Красного Креста. Он постепенно готовил народ к худшему и, как мог, участвовал в войне на расстоянии.

На протяжении всего своего президентского срока Рузвельт создавал стабильную внутреннюю систему высшего военного командования. Жесткая военная структура, полагал Рузвельт, была залогом успешной дипломатии.

Дальновзоркость Рузвельта во внешней политике демонстрируется в конвенции, принятой на Международной валютной конференции в Бретон-Вудсе в июле 1944 года, на встрече, которая создала Международный валютный фонд для стабилизации мировых валют и помощи в реконструкции и развитии наций после войны. Рузвельт также убедил двадцать шесть стран подписать Декларацию ООН [3, с. 132].

Рузвельт сыграл ключевую роль не только во внешней политике США, но и создал новую международную систему отношений. Вторая война для Соединенных Штатов с помощью тонкой дипломатии Рузвельта принесла положительные результаты.

Рузвельт был политиком-новатором, проявившим себя в самых разных областях. Будучи талантливым политическим лидером, он даже известные политические методы применял более успешно, чем его предшественники. Нельзя не отметить его заслуги в построении новых отношений с СССР, в понимании мирового развития.

Использованные источники:

1. Ильинский Н. И. История государства и права зарубежных стран / Н.И. Ильинский, Г. К. Аргучинцев. – М: Дикта, 2011. – 164 с.
2. Исаев И. История государства и права зарубежных стран. Учебник для бакалавров. – М: Проспект, 2013. – 560 с.
3. Лан В. США в военные и послевоенные годы: 1940–1960 гг. – М.: Наука, 1964. – 676 с.

УДК: 636.034:598.261.7:591.11:636.087.7

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ГЕМАТОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ У М'ЯСНИХ ПЕРЕПЕЛІВ ЗА ДІЇ ФЕРМЕНТНОГО ПРЕПАРАТУ «КСИЛОЛАД»

Чудак Р. А.

доктор с.-г. наук, професор

Побережець Ю.М.

кандидат с.-г. наук, доцент

Вознюк О.І.

кандидат с.-г. наук, доцент

Авраменко В.В.

магістр

Вінницький національний аграрний університет

Ключові слова: продуктивність, кормова добавка, перепели.

Keywords: productivity, feed additive, quail.

Ферменти відіграють важливу роль у процесі обміну речовин організму: асиміляції поживних речовин і дисиміляції, тобто сприяють переробці організмом складних речовин на більш прості з виділенням енергії [5, 6].

Ферменти, вироблені рослинами, тваринами і мікроорганізмами є білковими речовинами, що здатні пришвидшити хімічні реакції в організмі. У зв'язку з цим ферменти часто називають біокаталізаторами [6].

Останніми роками щораз більше у годівлі тварин використовують ферментні препарати.

Застосування ферментних препаратів у годівлі сільськогосподарських тварин має важливе значення. Приблизно 25-30% органічних речовин не перетравлюються, хоча травні залози тварин виробляють достатню кількість пепсину,

трипсину, амілаз, ліпаз та інших травних ферментів. Вагому роль відіграє додавання до раціону молодняку ферментів, адже його ферментативні системи травлення недостатньо розвинені [2, 3].

Метою наших досліджень було вивчити продуктивну дію ферментного препарату «Ксилолад» у годівлі перепелів м'ясної породи «Фараон».

Ферментний препарат «Ксилолад» містить у своєму складі ендон-1,4 β -ксилазу. Призначений для гідролізу некрохмальних полісахаридів корму – арабіноксиланів і пентозанів у раціонах для с/г тварин і птиці. Максимальну ефективність препарат проявляє в раціонах на основі пшениці, вівса і висівків пшеничних. Норма введення препарату для птиці: 300 г/т корму.

Методика досліджень. Завдання у досліді вирішували із застосуванням

Таблиця 1

Схема науково-господарського досліджу

Група	Тривалість періоду, діб		Кількість, гол.	Особливості годівлі
	зрівняльного	основного		
1-контрольна	7	37	20	ОР (повнораціонний комбікорм)
2-дослідна	7	37	20	ОР+ (300г/т корму ферментного препарату «Ксилолад»).

фізіологічних, зоотехнічних, гематологічних, морфологічних і біометричних методів досліджень [1].

Об'єкт дослідження – перепели породи «Фараон», ферментний препарат «Ксилолад», комбікорм.

Предмет досліджень – продуктивність, та гематологічні показники перепелів.

Дослідження провадили згідно з методиками їх постановки за методом груп-аналогів. Для формування дослідних груп враховували вік, породу, живу масу тварин, стать тощо [1].

Для досліджу було відібрано 40 перепелів породи «Фараон». Птицю розділяли за принципом аналогів на дві групи по 20 голів у кожній (табл.1).

Експеримент для м'ясних перепелів тривав 42 доби: 7 діб зрівняльний період, 37 доби – основний. Утримувались перепели в індивідуальних клітках з дотриманням зоогігієнічних вимог. Дослідній групі додатково до основного раціону згодовували 300г/т корму ферментного препарату «Ксилолад».

Динаміку живої маси перепелів визначали вранці, кожні 7 діб, шляхом зважування птиці. Крім того, визначали середньодобові, абсолютні, та відносні прирости живої маси.

Для вивчення впливу ферментної добавки на гематологічні показники у кінці досліджу було проведено контрольний забій – по 4 голови з кожної групи [1].

Показники крові вивчали за такими методиками:

гемоглобін – за допомогою гемометра Салі;

еритроцити – за допомогою ФЕК;

лейкоцити – за допомогою камери

Горяєва;

швидкість осідання еритроцитів – в апараті Панченкова;

Основні показники досліджень оброблені біометрично за методом Н. А. Плохінського [4]. Для цього використовували значення критерію вірогідності за Стьюдентом-Фішером при трьох його рівнях – $*P < 0,05$, $**P < 0,01$, $***P < 0,001$, що дають достовірну величину середньої арифметичної та вірогідність різниці показників за малої та великої кількості спостережень.

Результати досліджень. Важливим показником продуктивності м'ясних перепелів є інтенсивність збільшення живої маси (табл. 2).

Встановлено, що додаткове згодовування ферментної добавки «Ксилолад» перепелам 2-ї групи у віці 21-ї

Таблиця 2

Жива маса та збереженість перепелів, г ($M \pm m$, $n=20$)

Вік перепелів, діб 1 – контрольна		Група	
		2 – дослідна	
1		$8,6 \pm 0,14$	$8,7 \pm 0,18$
7		$20,5 \pm 0,36$	$20,7 \pm 0,35$
14		$50,0 \pm 0,95$	$50,8 \pm 0,86$
21		$89,7 \pm 1,24$	$97,0 \pm 1,49^{***}$
28		$144,6 \pm 1,84$	$155,8 \pm 2,04^{***}$
35	самиці ($n=10$)	$223,5 \pm 3,38$	$231,1 \pm 3,24$
	самці ($n=10$)	$190,1 \pm 1,15$	$200,1 \pm 1,92^{***}$
42	самиці ($n=10$)	$286,2 \pm 2,75$	$293,7 \pm 4,08$
	самці ($n=10$)	$239,9 \pm 3,58$	$246,6 \pm 3,17$
Збереженість, %	самиці ($n=10$)	98	99
	самці ($n=10$)	98	99

Таблиця 3

Середньодобовий приріст живої маси перепелів, г ($M \pm m$, $n=20$)

Вік перепелів, діб 1 – контрольна		Група	
		2 – дослідна	
1 – 7		$1,7 \pm 0,08$	$1,7 \pm 0,05$
8 – 14		$3,8 \pm 0,16$	$4,3 \pm 0,15$
15 – 21		$6,1 \pm 0,24$	$6,7 \pm 0,22$
22 – 28		$7,9 \pm 0,28$	$8,5 \pm 0,33$
29 – 35	самиці ($n = 10$)	$11,3 \pm 0,46$	$10,6 \pm 0,44$
	самці ($n = 10$)	$6,6 \pm 0,43$	$6,7 \pm 0,51$
36 – 42	самиці ($n = 10$)	$8,9 \pm 0,48$	$8,9 \pm 0,78$
	самці ($n = 10$)	$7,1 \pm 0,51$	$6,9 \pm 0,53$
У середньому по періодах дослідів	самиці ($n = 10$)	$6,6 \pm 1,32$	$6,6 \pm 1,22$
	самці ($n = 10$)	$5,5 \pm 1,16$	$5,6 \pm 1,14$

добі жива маса збільшилась на 8,1 % ($P<0,001$), порівняно з контролем.

У віці 28 діб перепели 2-ї групи переважали за живою масою контрольних аналогів на 7,7 % ($P<0,001$).

Використання кормової добавки у годівлі самців 35 добового віку перепелів 2-ї групи сприяє збільшенню жи-

вої маси на 5,2 % ($P<0,001$) відносно контролю.

У кінці досліджень у 42 доби за дії ферментного препарату жива маса самиць збільшується на 2,6% та самців на 2,3%, порівняно з контрольними аналогами, однак вірогідної різниці не встановлено.

Таблиця 4Абсолютний приріст живої маси перепелів, г ($M \pm m$, $n = 20$)

Вік перепелів, діб 1 – контрольна		Група	
		2 – дослідна	
1 – 7		11,8 $\pm$ 0,38	12,0 $\pm$ 0,40
8 – 14		26,6 $\pm$ 1,57	30,0 $\pm$ 1,02*
15 – 21		42,6 $\pm$ 1,57	46,2 $\pm$ 1,54
22 – 28		54,8 $\pm$ 2,06	58,8 $\pm$ 2,39
29 – 35	самиці ($n = 10$)	79,0 $\pm$ 3,35	74,3 $\pm$ 3,06
	самці ($n = 10$)	45,7 $\pm$ 2,97	46,6 $\pm$ 3,57
36 – 42	самиці ($n = 10$)	62,3 $\pm$ 3,36	62,3 $\pm$ 5,38
	самці ($n = 10$)	49,8 $\pm$ 3,37	46,5 $\pm$ 3,62
За весь період вирощування	самиці ($n = 10$)	277,6	285,0
	самці ($n = 10$)	231,3	237,9

Таблиця 5

Витрати кормів та оплата корму приростом у перепелів, кг

Група		Витрати кормів, кг					
		за період досліду		на одну голову		на 1 кг приросту	
		всього	$\pm$ до контролю	всього	$\pm$ до контролю	всього	$\pm$ до контролю
1–контрольна	самиці ($n=10$)	14,4	-	1,44	-	5,18	-
	самці ($n=10$)	14,3	-	1,43	-	6,18	-
2–дослідна	самиці ($n=10$)	14,1	-0,3	1,41	-0,03	4,94	-0,24
	самці ($n=10$)	13,8	-0,5	1,38	-0,04	5,80	-0,38

Крім того, збереженість поголів'я у птиці 2-ї групи на 1%, порівняно з контрольною групою.

У ході досліджень вивчали середньодобовий приріст живої маси перепелів (табл. 3).

За використання ферментної добавки у годівлі м'ясних перепелів спостерігається тенденція до підвищення середньодобових приростів відносно контрольних аналогів.

У віці 8-14 діб за дії препарату в

перепелів 2-ї групи абсолютний приріст збільшується на 12,7 % ($P < 0,05$), порівняно з контрольними ровесниками (табл. 4).

За весь період вирощування, за дії ферментної добавки, спостерігається збільшення абсолютної маси самиць на 2,6 % та самців на 2,8 %, порівняно з контролем.

За результатами досліджень вірогідних змін у відносних приростах перепелів за дії добавки не встановлено.

Таблиця 6

Біохімічні показники крові перепелів ($M \pm m$, $n = 4$)

Показник	Група	
	1 – контрольна	2 – дослідна
Загальний білок, г/л	$35,2 \pm 4,35$	$35,8 \pm 2,62$
Альбуміни, г/л	$18,1 \pm 2,52$	$17,2 \pm 1,45$
Глобуліни, г/л	$17,1 \pm 1,98$	$18,6 \pm 0,96$
АлАТ, од./л	$4,2 \pm 1,75$	$4,4 \pm 1,98$
АсАТ, од./л	$211,2 \pm 30,34$	$226,5 \pm 17,45$
Білірубін загальний, мкмоль/л	$3,5 \pm 0,42$	$3,2 \pm 0,48$
Лужна фосфатаза, од./л	$1132,4 \pm 204,64$	$1049,5 \pm 145,27$
Холестерол, ммоль/л	$3,3 \pm 1,02$	$3,2 \pm 0,72$
Тригліцериди, ммоль/л	$2,8 \pm 0,94$	$3,1 \pm 0,54$
Глюкоза, ммоль/л	$5,9 \pm 1,02$	$6,4 \pm 0,98$
Креатинін, мкмоль/л	$6,8 \pm 2,24$	$6,5 \pm 3,04$
Сечовина, ммоль/л	$1,5 \pm 0,47$	$1,3 \pm 0,22$
Кальцій, ммоль/л	$2,2 \pm 0,12$	$2,5 \pm 0,26$

Таблиця 8

Морфологічні показники крові піддослідної птиці ($M \pm m$, $n = 4$)

Група	Еритроцити, Т/л	Лейкоцити, Г/л	Гемоглобін, г/л	ШОЕ, мм/год
1 – контрольна	$2,1 \pm 0,22$	$32,4 \pm 1,76$	$112,0 \pm 6,47$	$1,8 \pm 0,25$
2 – дослідна	$2,3 \pm 0,18$	$33,8 \pm 1,72$	$114,5 \pm 3,62$	$1,9 \pm 0,64$

Крім того, визначали ефективність використання кормів птицею за використання у їх годівлі ферментної добавки «Ксилалад» (табл. 5).

Встановлено, що додаткове використання ферментної добавки сприяє зниженню втрат кормів на 1 кг приросту самиць на 4,6 % та самців на 6,1 %, порівняно з контролем.

За дії кормової добавки «Ксилалад» у перепелів 2-ї групи спостерігається тенденція до підвищення у крові загального білка та глобулінів на 1,7 та 8,7 % відповідно, порівняно з контролем (табл. 6).

Крім того, у крові птиці, що споживала фермент відзначається тенденція до збільшення рівня глюкози

та кальцію, відносно контрольного показника.

Встановлено, що за згодовування кормової добавки у перепелів 2-ї групи підвищується вміст еритроцитів на 9,5 %, лейкоцитів на 4,3 % та гемоглобіну на 2,2 %, хоча достовірних змін з контролем не встановлено (табл.8).

Отже, використання у годівлі птиці кормової добавки суттєвих змін у складі крові перепелів 2-ї групи не викликає, усі показники знаходяться у межах фізіологічної норми.

Висновки

1. За період дослідів, ферментний препарат «Ксилалад» сприяв підвищенню

живої маси самиць на 2,6% та самців на 2,3%. Подібна тенденція встановлена при визначенні середньодобових та відносних приростів на користь дослідної групи.

2. Ефективність використання досліджуваного фактора підтверджується меншими витратами корму на 1 кг приросту у перепелів дослідної групи на 4,8 % для самиць і 6,5 % для самців.

3. Ферментний препарат, у годівлі перепелів, суттєво не впливав на гематологічні показники, проте відмічається тенденція до посилення еритро та лейкопоезу.

Література:

1. Ібатулін І.І. Методика наукових досліджень / Під ред. І.І. Ібатуліна. – К.: Освіта, 2008. – 603 с.
2. Карунський О.Й. Практичне використання ферментного препарату “клері-зим гранульований” в годівлі ремонтного молодняка курей-несучок / Карунський О.Й., Севастьянов О.В // Аграрна наука Годівля тварин та харчові технології технологія кормів Випуск 3(97) 2017. С. 59 -67.
3. Марченков Ф. Кормові ферменти для кращого травлення / Марченков Ф., Коптев В. // Наше птахівництво. – 2009. – №11. – С. 32–33.
4. Плохинский Н. А. Руководство по биометрии для зоотехников / Н. А. Плохинский. – М.: Колос. 1969. – 256 с.
5. Попкова Н. А. Корма и биологически активные вещества / Попкова Н. А., Фисинин В. И., Егоров И. А., Пономаренко Ю. А.. – Минск, Беларуская наука, 2005. – 882 с.
6. Свеженцов А. И. Корма и кормление сельскохозяйственной птицы: монография / Свеженцов А. И., Урдзик Р. М., Егоров И. А.. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 2006. – 384 с.

УДК 636.084.1

ПРОДУКТИВНІСТЬ ТА ХІМІЧНИЙ СКЛАД ЯЛОВИЧИНИ РІЗНИХ ПОРІД І ГЕНОТИПІВ З ГОЛШТИНСЬКОЮ ПОРОДОЮ

Вознюк О.І.

Ключові слова: продуктивність, хімічний склад, яловичина, порода, генотип, забій тварин, мускульна тканина, середня проба туші, найдовший мускул.

Key words: productivity, chemical composition, beef, breed, genotype, slaughter of animals, muscle tissue, average sample of carcasses, the longest muscle.

Світовий імпорт яловичини зростає в середньому на 8% на рік, або на 2 млрд. доларів США. Імпорт яловичини до країн Близького Сходу та Північної Африки (БСПА) зростає на 22% на рік, що дорівнює 250 млн. дол. Водночас весь експорт яловичини з України становить усього близько 100 млн. дол. Країни Близького Сходу та Північної Африки є найперспективнішими ринками для українських виробників яловичини, й ігноруючи ці перспективи, Україна платить дуже високу ціну за втрачені можливості.

Ринок країн Близького Сходу та Північної Африки ключовий для України. По-перше, в регіоні є обидва види споживачів: це багаті країни, що купуватимуть преміальні стейки та м'ясо (наприклад, ОАЕ), а також – споживачі дешевої яловичини (наприклад, Єгипет). По-друге, їх вирізняє відносно легкий доступ до ринку. І нарешті – всі основні теперішні постачальники яловичини (Нова Зеландія, Бразилія

та Індія розташовані на 10 тис. км далі від цього ринку, ніж Україна). Євросоюз утричі більший, ніж весь ринок БСПА, і він ще ближче до нас. Окрім того, яловичина – єдиний вид м'яса, по якому ринок країн ЄС є дефіцитним, а отже, входження української яловичини на нього буде легшим, ніж для іншої групи товарів. По-третє, це Китай. Країна, чий ринок на 20% більший за весь регіон БСПА. До того ж, для України китайський ринок уже відкритий, що дає величезні переваги.

У багатьох країнах світу вирощування м'яса великої рогатої худоби є прибутковим видом агробізнесу, а в Україні впродовж більше 20 останніх років це досить збиткове виробництво, обсяги якого постійно скорочуються. Останніми роками спостерігалася також і тенденція зростання імпорту цієї продукції. Водночас, в усьому світі цей напрям агробізнесу є перспективним, а яловичина цінується

як високоякісне м'ясо – одне із важливих джерел забезпечення незамінного тваринного білка в харчуванні людей різного віку.

В Україні на сучасному етапі розвитку виробництва яловичини актуальним є питання продуктивності різних порід і генотипів з голштинами.

У бичків абердин-ангуської породи, як свідчать дані досліджень, при інтенсивному рості м'язів інтенсивніше відкладається жир. Тому в 12-місячному віці їх м'ясо мало порівняно високу калорійність (2797 кДЖ). У 15-місячному віці тенденція до переваги абердин-ангусів над симентами збереглась по накопиченню жиру і калорійності м'яса. Тому в яловичині абердин-ангусів отримано більше сухої речовини (на 2,96%, $P / 0,001$), а калорійність м'яса складає 3156 кДЖ.

В однакових умовах чорно-рябі бички не тільки росли повільніше, але і м'ясо їх характеризувалось більшою вологістю (74,37%) та меншою калорійністю (2770,9 кДЖ), навіть у порівнянні з симентальськими аналогами (на 7%, $P0,001$).

Постановка проблеми. М'ясо один із основних продуктів харчування, важливе джерело білку. В ньому знаходяться поживні речовини, необхідні для життя людей (білки, жири, вуглеводи, мінеральні елементи, вітаміни та інші біологічно активні речовини).

У загальному виробництві м'яса колективних сільськогосподарських підприємств України на яловичину припадає понад 70%.

З метою збільшення виробництва яловичини і підвищення її якості в багатьох країнах світу використовуються симентальська порода. В Україні під якісним вдосконаленням сименталів на перших етапах проводять помірне прилиття крові голштинів. Однак, якість яловичини при цьому вивчена ще недостатньо. Тому в даній роботі приводяться результати досліджень хімічного складу і калорійності м'яса різних порід і генотипів, що вирощувались в умовах ДП ДГ «Артеміда» Калинівського району.

Метою дослідження є вивчення продуктивності та хімічного складу яловичини різних порід і генотипів з голштинською породою.

Методика досліджень. Для вирощування було сформовано 6 груп (по 10 голів в кожній) бугайців симентальської, чорно-рябої, абердин-ангуської порід та помісних генотипів: 1/4СЗ/4Г, 9/16С 7/16Г, 7/16С 9/16Г, які утримувались та вирощувались в однакових умовах.

Забій тварин був проведений в 12-, 15- та 18-місячному віці. Досліджували мускульну тканину середньої проби туші та найдовшого м'якуша спини. Вивчали в цих пробах: початкову вологу, висушуванням наважки в сушильній шафі при температурі 65°C; гігроскопічну вологу – висушуванням повітряно-сухої наважки в сушильній шафі при температурі 100-105°C до постійної маси; сирий жир – за Сокслетом; загальний азот – методом Кельдаля; сиру золу – шляхом спалювання в муфельній печі при темпера-

Таблиця 1.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса бичків різних порід і генотипів з голштинською породою в 12-місячному віці

Показник	Породи			Генотипи		
	Симентальська	Чорно-ряба	Абердин-ангуська	1/4симент. 3/4голштин	9/16симент. 7/16голштин	7/16симент. 9/16голштин
Жива маса	357	305	419	349	359	340
Хімічний склад, %						
Вода	76,70 $\pm$ 0,46	79,88 $\pm$ 1,18	74,4 $\pm$ 1,05	76,23 $\pm$ 0,52	76,74 $\pm$ 0,63	76,46 $\pm$ 0,28
Жир	6,40 $\pm$ 0,30	4,15 $\pm$ 0,57**	8,2 $\pm$ 0,34***	6,50 $\pm$ 0,31	6,3 $\pm$ 0,35	6,55 $\pm$ 0,16
Протеїн	16,04 $\pm$ 0,13	15,25 $\pm$ 0,58	16,6 $\pm$ 0,28	16,40 $\pm$ 0,13	16,11 $\pm$ 0,27	16,15 $\pm$ 0,08
Зола	0,86 $\pm$ 0,36	0,72 $\pm$ 0,05	0,80 $\pm$ 0,03	0,87 $\pm$ 0,04	0,85 $\pm$ 0,04	0,84 $\pm$ 0,05
Калорійність, кДЖ	2641,7 $\pm$ 29,5	2434,6 $\pm$ 27,2***	2796,6 $\pm$ 28,3**	2700,5 $\pm$ 34,7	2628,4 $\pm$ 23,2	2663,9 $\pm$ 39,6

Примітки: **P<0,01 ***P<0,001

турі 450-500°C; калорійність – розрахунковим методом на основі даних хімічного складу м'яса.

Основні результати дослідження. В 12-місячному віці жива маса дослідних бичків коливалась від 305 чорно-ряба порода до 359 кг (помісні генотипи 9/16С 7/16Г). Суха речовина в середній пробі туші – від 20 до 26% в залежності від породи і генотипу. Більше всього накопили в тілі поживних речовин чистопорідні абердин-ангуські бички (26%), особливо за рахунок протеїну (16,6%) та жиру (8,2%). Тому і калорійність м'яса у абердин-ангуських тварин складала 2797 кДЖ (табл. 1).

Порівнюючи калорійність м'яса

бичків абердин-ангуської породи з симентами видно, що при практично рівних показниках вмісту протеїну та золи і суттєвій перевазі за кількістю жиру (P 0,001) на користь абердин-ангусів, калорійність м'яса останніх була вищою, ніж симентальських бичків у 12 місяців (5,8%, P 0,01). М'ясо чорно-рябих бичків (табл. 1) поступало по енергетичних накопиченнях на 7,8% (P 0,001). Помісні генотипи за показниками хімічного складу та калорійності м'яса в порівнянні з чистопорідними симентами в 12-місячному віці вірогідної різниці не мали.

Одержані дані свідчать про те, що у бичків абердин-ангуської породи при

Таблиця 2.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса бичків різних порід і генотипів з голштинською породою в 15-місячному віці

Показник	Породи			Генотипи		
	Симентальська	чорноряба	Абердин-ангуська	1/4симент. 3/4голштин	9/16симент. 7/16голштин	7/16симент. 9/16голштин
Жива маса	468 $\pm$ 4,6	386 $\pm$ 7,2	429 $\pm$ 7,7	437 $\pm$ 4,5	469 $\pm$ 5,5	423 $\pm$ 5,5
Хімічний склад, %						
Вода	70,26 $\pm$ 0,51	74,37 $\pm$ 0,48***	67,30 $\pm$ 0,40***	71,21 $\pm$ 0,51	71,87 $\pm$ 0,21	70,38 $\pm$ 0,36
Жир	12,02 $\pm$ 1,16	8,50 $\pm$ 0,60*	14,50 $\pm$ 1,05*	11,4 $\pm$ 0,63	10,50 $\pm$ 0,34	12,15 $\pm$ 0,26
Протеїн	16,8 $\pm$ 1,11	16,34 $\pm$ 0,32	17,33 $\pm$ 0,72	16,5 $\pm$ 0,32	16,7 $\pm$ 0,47	16,6 $\pm$ 0,12
Зола	0,92 $\pm$ 0,03	0,79 $\pm$ 0,01	0,87 $\pm$ 0,03	0,84 $\pm$ 0,01	0,93 $\pm$ 0,03	0,87 $\pm$ 0,04
Калорійність, кДЖ	2970,1 $\pm$ 28,3	2770,2 $\pm$ 21,1***	3156,2 $\pm$ 19,9***	290,19 $\pm$ 37,6	2904,1 $\pm$ 23,7	2954,2 $\pm$ 26,6

Примітки: *P<0,005 **P<0,01 ***P<0,001

інтенсивному рості м'язів інтенсивніше відкладається жир. Тому в 12-місячному віці їх м'ясо мало порівняно високу калорійність (2797 кДЖ).

В 15-місячному віці тенденція до переваги абердин-ангусів над симентами збереглась по накопиченню жиру і калорійності м'яса (табл. 2). Тому в яловичині абердин-ангусів отримано більше сухої речовини (на 2,96%, P / 0,001), а калорійність м'яса складає 3156 кДЖ.

В однакових умовах чорно-рябі бички не тільки росли повільніше, але і м'ясо їх характеризувалось більшою вологістю (74,37%) та меншою калорійністю (2770,9 кДЖ), навіть у порів-

нянні з симентальськими аналогами (на 7%, P0,001).

Помісні генотипи не поступались в 15-місячному віці чистопорідним бичкам симентальської породи, як за хімічним складом м'яса, так і його калорійністю.

Вирощування бичків до 18-місячного віку показало, що 500 кг і більше живої маси досягли чистопорідні симентали (544кг), абердин-ангуси (513 кг) і помісні генотипи 9/16С 7/16Г (533 кг). Ці дані свідчать про те, що по інтенсивній технології доцільно відгодовувати симентальських, абердин-ангуських та помісних генотипів 9/16С 7/16П. Відносно чорно-рябих бичків та

Таблиця 3.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса бичків різних порід і генотипів з голштинською породою в 18-місячному віці

Показники	Порода			Генотипи		
	Симен- альська	чорноряба	Абердин- ангуська	¼ симент ¾ голштин	9/16 симент 7/16 голштин	7/16 симент 9/16 голштин
Жива маса, кг	544 $\pm$ 8,1	449 $\pm$ 14,3	513 $\pm$ 13	451 $\pm$ 12,7	533 $\pm$ 13,3	488 $\pm$ 16,2
Хімічний склад, %						
Вода	69,09 $\pm$ 1,53	71,95 $\pm$ 0,59**	64,70 $\pm$ 0,63***	68,38 $\pm$ 1,03	68,75 $\pm$ 0,86	69,33 $\pm$ 0,24
Жир	13,3 $\pm$ 0,17	11,20 $\pm$ 0,69**	16,70 $\pm$ 0,50***	13,90 $\pm$ 0,69	13,50 $\pm$ 0,59	12,90 $\pm$ 0,51
Протеїн	16,7 $\pm$ 0,36	16,01 $\pm$ 0,12	17,68 $\pm$ 0,49	16,80 $\pm$ 0,51	16,80 $\pm$ 1,00	16,80 $\pm$ 0,36
зола	0,96 $\pm$ 0,02	0,84 $\pm$ 0,3	0,92 $\pm$ 0,03	0,92 $\pm$ 0,04	0,95 $\pm$ 0,03	0,97 $\pm$ 0,03
Калорійність, кДЖ	3014,6 $\pm$ 6,45	2828,8 $\pm$ 55,4*	3296,1 $\pm$ 38,2***	5053,9 $\pm$ 24,9	3037,8 $\pm$ 27,2	3014,2 $\pm$ 39,3

Примітка: *P<0,05 **P<0,01 ***P<0,001.

інших генотипів – питання потрібно детально вивчити. Можливо необхідно розробити спеціальні технології інтенсивної відгодівлі бичків молочних порід. У 18-місячному віці найвища калорійність м'яса – 3296 кДЖ отримана від абердин-ангуських бичків. Різниця вірогідна в порівнянні з симентами (P 0,001). Ми пересвідчилися, що в господарствах доцільно враховувати порідні можливості тварин, особливо при відгодівлі чорнорябих або помісних генотипів. Об'єктивність дослідів підвищується, коли вивчаються м'ясні якості не по середній пробі м'язів, а по пробі найдовшого м'якула спини. Дані хімічно-

го складу та калорійності в різні вікові періоди досліджуваних порід і генотипів показують, що в 12-місячному віці суттєвої різниці не спостерігається. А в 15-місячному віці в порівнянні з симентальськими аналогами інші породи і генотипи поступалися або мали переваги по вмісту жиру, протеїну, води, за виключенням калорійності м'яса абердин-ангусів (різниця була невірогідна). Аналогічні результати хімічного складу найдовшого м'якула спини отримані в 18-місячному віці.

Отже, дослідження середніх проб яловичини показали суттєві переваги абердин-ангуських бичків над симентальською породою та іншими геноти-

Таблиця 4.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса найдовшого мускула спини бичків різних порід і генотипів з голштинською породою В 12-місячному віці

Показник	Породи			Генотипи		
	Симента- льська	чорноряба	Абердин- ангунська	1/4симент. 3/4голштин	9/16симент. 7/16голштин	7/16симент. 9/16голштин
Вода	79,17 $\pm$ 0,14	79,69 $\pm$ 0,12	78,4 $\pm$ 0,55	79,07 $\pm$ 0,47	78,95 $\pm$ 0,43	79,44 $\pm$ 0,52
Жир	2,25 $\pm$ 0,57	1,47 $\pm$ 0,27	2,5 $\pm$ 0,13	2,02 $\pm$ 0,39	2,4 $\pm$ 0,32	1,98 $\pm$ 0,19
Протеїн	17,8 $\pm$ 0,44	18,2 $\pm$ 0,19	18,4 $\pm$ 0,59	18,15 $\pm$ 0,18	17,9 $\pm$ 0,24	17,9 $\pm$ 0,38
зола	0,78 $\pm$ 0,02	0,64 $\pm$ 0,46	0,7 $\pm$ 0,04	0,46 $\pm$ 0,09	0,75 $\pm$ 0,04	0,68 $\pm$ 0,02
Калорійні- сть, кДЖ	2740,3 $\pm$ 26,1	2767,7 $\pm$ 33,4	2839,1 $\pm$ 19,8**	2783,0 $\pm$ 43,3	2768,8 $\pm$ 21,8	2744,0 $\pm$ 26,1

Примітки: *P<0,05 **P<0,01 ***P<0,001.

Таблиця 5.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса найдовшого мускула спини бичків різних порід і генотипів з голштинською породою В 15-місячному віці

Показник	Породи			Генотипи		
	сименталь- ська	чорноряба	Абердин- ангунська	1/4симент. 3/4голштин	9/16симент. 7/16голш- тин	7/16симент. 9/16голш- тин
Вода	77,86 $\pm$ 0,76	78,02 $\pm$ 0,53	75,9 $\pm$ 0,71	77,94 $\pm$ 0,65	77,13 $\pm$ 0,54	77,62 $\pm$ 0,69
Жир	3,28 $\pm$ 0,73	2,54 $\pm$ 0,60	3,8 $\pm$ 0,81	2,74 $\pm$ 0,54	3,11 $\pm$ 0,28	2,5 $\pm$ 0,25
Протеїн	18,05 $\pm$ 0,19	18,7 $\pm$ 0,08	19,5 $\pm$ 0,24	18,5 $\pm$ 0,17	18,97 $\pm$ 0,22	19,01 $\pm$ 0,49
зола	0,81 $\pm$ 0,02	0,74 $\pm$ 0,04	0,8 $\pm$ 0,04	0,82 $\pm$ 0,03	0,79 $\pm$ 0,04	0,77 $\pm$ 0,04
Калорійні- сть, кДЖ	2818,1 $\pm$ 49,7	2885,0 $\pm$ 42,9	3054,7 $\pm$ 26,8***	2863,7 $\pm$ 19,9	2948,4 $\pm$ 28,0	2931,0 $\pm$ 30,0

Примітки: ***P<0,001.

Таблиця 6.

Жива маса, хімічний склад та калорійність м'яса найдовшого мускула спини бичків різних порід і генотипів з голштинською породою В 18-місячному віці

Показник	Породи			Генотипи		
	сименталь-ська	чорноряба	Абердин-ангунська	1/4симент. 3/4голштин	9/16симент. 7/16голштин	7/16симент. 9/16голштин
Вода	75,58 $\pm$ 0,55	76,64 $\pm$ 0,81	73,4 $\pm$ 0,51	75,72 $\pm$ 0,64	75,64 $\pm$ 0,42	75,83 $\pm$ 0,38
Жир	4,20 $\pm$ 0,18	3,44 $\pm$ 0,29*	5,50 $\pm$ 0,42**	4,2 $\pm$ 0,29	4,25 $\pm$ 0,20	4,01 $\pm$ 0,29
Протеїн	19,25 $\pm$ 0,51	19,01 $\pm$ 0,53	20,24 $\pm$ 0,47	19,01 $\pm$ 0,38	19,15 $\pm$ 0,36	19,25 $\pm$ 0,17
зола	0,97 $\pm$ 0,03	0,91 $\pm$ 0,03	0,86 $\pm$ 0,13	0,97 $\pm$ 0,01	0,96 $\pm$ 0,09	0,91 $\pm$ 0,09
Калорійність, кДЖ	3033,3 $\pm$ 36,4	2980,9 $\pm$ 28,3	3232,6 $\pm$ 36,5***	3014,8 $\pm$ 47,0	3020,5 $\pm$ 47,4	3025,8 $\pm$ 45,7

Примітки: *P<0,05 **P<0,01 ***P<0,001.

пами. Встановлено, що за хімічним складом найдовшого мускула спини бичків різних порід і генотипів значних відмінностей не спостерігалось.

Література

1. Африканські горизонти української яловичини // Молоко і ферма. – 2016. – № 4. – С. 52-55.
2. Козирь, В. Характеристика яловичини м'ясних, комбінованих і молочних порід худоби / В. Козирь // Тваринництво України. – 2013. – № 7/8. – С. 26-29.
3. Кравців, Р.Й. Хімічний склад яловичини функціонального призначення / Р.Й. Кравців, М.З. Паска, М.Г. Личук // Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – 2008. – № 34. – С. 236-239.
4. Медведєв, А. Ефективне виробництво яловичини в Україні / А. Медведєв // Тваринництво України. – 2013. – № 6. –

С. 11-15.

5. Медведєв, А. Альтернативна технологія виробництва яловичини за інтенсивної відгодівлі бугайців / А. Медведєв // Тваринництво України. – 2013. – № 11. – С. 3-7.
6. Якубчак, О. М. Забійний вихід туш яловичини, виробленої за різних умов вирощування / О. М. Якубчак, А. І. Кобиш // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. – Вип 172. – С. 56-59.
7. Якубчак, О. М. Сучасні вимоги до яловичини та телятини / О. М. Якубчак // М'ясной бизнес. – 2011. – № 4. – С. 70-71.
8. Яців, С. Ф. Формування ефективності м'ясного скотарства у сільськогосподарських підприємствах / С. Ф. Яців, В. Ю. Станько // АгроСвіт. – 2016. – № 13-14. – С. 12-17.

УДК. 636.2.082:612.15

ЯКІСТЬ МОЛОЗИВА І МОЛОКА ТА ІНТЕНСИВНІСТЬ РОСТУ ТЕЛЯТ ПРИ ЗГОДОВУВАННІ КОРОВАМ СИЛОСОВАНИХ КОРМІВ ІЗ СУМІШОК ОДНОРІЧНИХ КУЛЬТУР

Вознюк О. І.

У двох дослідах коровам в період сухостою і після отелу згодовували силосовані корми із сумішок однорічних кормових культур. Телята, яким випоювали молозиво і молоко матерів, в дослідній групі мали добові прирости на 5,91-6,36 % вищі від контрольних. Відмічено покращення якості молозива і молока в дослідних групах корів, за рахунок підвищення в них вмісту білка, жиру і каротину.

Ключові слова: якість молозива, молоко, телята, корови

Молозиво – єдиний корм для харчування новонародженої тварини. З молозивом новонароджені телята отримують не лише повний набір всіх поживних речовин, але й комплекс сполук, які захищають їх від негативної дії навколишнього середовища, тобто воно має необхідні захисні функції. Тому, якість молозива набуває надзвичайно важливого значення для новонародженої тваринки. Відомо, що поживна цінність молозива і молока у перші дні після отелу корів, у значній мірі залежить від якості кормів і рівня годівлі в період запуску і після отелу [1, 2, 3].

Тому, метою наших досліджень було вивчити якість молозива і молока та вплив їх випоювання на інтенсивність росту новонароджених телят при згодовуванні коровам до і після отелу силосованих кормів із сумішок однорічних кормових культур (овес, ячмінь, вика, горох).

Методика досліджень. Для вивчення цього питання було проведено два науково-виробничі досліді на коровах, починаючи із сухостійного періоду (за 1,5-2 місяці до отелу). У першому досліді в двох групах було по 12, а другому – по 8 корів-аналогів чорнорябої породи. До основного раціону (сіно злаково-бобове, солома озимої пшениці, кормові буряки і комбікорм) у першому досліді коровам першої групи включали по 15 кг кукурудзяного силосу, а другої – по 10 кг зерносінажу. У другому досліді корови одержували по 15 кг силосу із багаторічних трав (І група) і сумішки однорічних кормових культур (ІІ група). Після отелу всім коровам силосовані корми у добових раціонах поступово збільшували (приблизно на 5 кг за добу). Одночасно збільшувалась даванка кормових буряків і комбікорму.

Вологість кукурудзяного і трав'яного силосів складала близько

Таблиця 1

Хімічний склад молозива і молока корів, %

Показник	Перший дослід		Другий дослід	
	I	II	I	II
Перша доба				
Суха речовина	19,09±0,22	19,58±0,17	20,46±0,25	21,0±0,19
Жир	5,18±0,16	5,25±0,13	4,55±0,14	4,64±0,13
Білок	8,40±0,14	8,82±0,26	10,40±0,28	10,8±0,23
Казеїн	3,02±0,12	3,10±0,15	3,07±0,15	3,24±0,19
Цукор	4,69±0,02	4,69±0,04	4,55±0,04	4,53±0,03
Зола	0,82±0,83	0,83±0,01	0,96±0,02	0,98±0,01
Каротин мг/л	0,117±0,008	0,126±0,005	0,123±0,011	0,140±0,013
П'ята доба				
Суха речовина	13,71±0,12	13,87±0,15	13,45±0,18	13,56±0,16
Жир	4,20±0,17	4,30±0,20	3,64±0,07	3,67±0,05
Білок	4,10±0,10	4,15±0,11	4,55±0,07	4,60±0,09
Казеїн	2,93±0,09	2,94±0,09	3,05±0,02	3,10±0,04
Цукор	4,62±0,03	4,69±0,03	4,48±0,09	4,48±0,09
Зола	0,79±0,03	0,73±0,02	0,78±0,01	0,81±0,01
Каротин мг/л	0,182±0,01	0,187±0,004	0,159±0,007	0,177±0,09
П'ятнадцята доба				
Суха речовина	12,10±0,13	12,32±0,12	11,72±0,12	19,90±0,15
Жир	3,52±0,10	3,65±0,10	3,39±0,02	3,45±0,07
Білок	3,35±0,05	3,45±0,10	3,19±0,09	3,29±0,10
Казеїн	2,51±0,05	2,57±0,04	2,24±0,02	2,29±0,02
Цукор	4,44±0,03	4,46±0,03	4,39±0,03	4,42±0,04
Зола	0,79±0,05	0,76±0,03	0,75±0,07	0,74±0,04
Каротин мг/л	0,165±0,004	0,203±0,005	0,148±0,005	0,169±0,01

80 %, силосу із сумішки – 77 % і зерносінажу – 65 %. Всі раціони корів були збалансовані за поживністю згідно загальноприйнятих норм.

Результати досліджень. Дані дослідів показали, що середній надій молозива і молока за перші дні лактації по дослідях (30 і 45 днів) складав у першій і другій групах відповідно 15,8 і 16,7 л та 12,7 і 13,4 л за добу. Що стосується якості молозива, то у тварин всіх груп на першу добу в ньому містилось 19-21 % сухих речовин, в основному за раху-

нок високого вмісту білка, в якому 65-70 % складали альбуміни і глобуліни (табл. 1). На п'яту добу молозиво за більшістю показників наближалось до звичайного молока, за винятком білка, вміст якого складав 4,1-4,6 %.

Згодовування зерносінажу (I дослід) або силосу (II дослід) із багатоконпонентних сумішок однорічних культур також помітно позначилось на якості молозива і молока дослідних груп. Так, на першу добу вміст сухої речовини у молозиві тварин других

Таблиця 2

Інтенсивність росту новонароджених телят

Показник	Перший дослід		Другий дослід	
	I	I	I	II
Жива маса, кг:				
При народженні	26,2	26,6	29,8	29,7
У місячному віці	44,5	46,6	48,0	50,1
У 2-місячному віці	64,0	66,8	68,5	70,9
Заг. приріст, кг				
За перший місяць	18,3	20,0	18,4	20,4
За другий місяць	19,5	20,2	20,5	20,8
Разом	37,8	40,2	38,9	41,2
Середньодобовий приріст, г				
За перший місяць	610,0±7,4	666,6±14,0	613,3±17,1	658,1±10,1
За другий місяць	629,0±10,1	651,6±12,4	661,3±13,3	671,0±9,2
У середньому	619,7±9,3	659,0±11,9	637,7±15,4	675,4±9,0
До контролю, %	x	106,36	x	105,91

груп був приблизно на 0,5 % більше ніж у контрольних. Особливо помітною була різниця за вмістом загальною білка (0,24-0,45 %).

В молозиві першої доби корів дру- гих груп було більше жиру – на 0,07-0,09 %, казеїну – на 0,08-0,17 % та каро- тину. На п'яту добу подібна тенденція збереглась, хоча була між групами менш виражена.

В молоці (на 15 добу лактації) корів дослідних груп також містилось біль- ше сухої речовини – на 0,18-0,22, жиру – на 0,06-0,13 %, білка – на 0,10 %, в т.ч. казеїну на 0,05-0,06 % та кароти- ну – на 0,021-0,038 мг/л.

Випоювання телятам молозива і молока матерів сприяло підвищенню їх добових приростів у дослідних гру- пах (перший місяць життя) на 66,6 і 44,8 г або на 9,28 і 7,30 % (табл. 2).

На другому місяці життя різниця між групами в добових приростах

зменшилась, але у дослідних телят вони були також вищі. У середньому за два місяці молочного періоду телята дослід- них груп мали середньодобові прирос- ти на 5,91-6,36 % віщі, ніж контрольних.

Висновки. Випоювання молозива і молока матерів сприяло підвищенню інтенсивності росту телят дослідних груп у перші два місяці життя на 5,91-6,36 %. Включення до раціонів сухос- тійних корів зерносінажу або силосу із багатокомпонентних сумішок одно- річних кормових культур забезпечує покращення якості молозива і молока за рахунок збільшення в них вмісту білка, жиру і каротину.

Література:

1. Вудмаса В.Ю., Припуга В.М. Силосо- вані корми із багатокомпонентних су- мішок однорічних культур та їх про- дуктивний ефект у раціонах корів // Вісник с.г. наук, 2001, ювл. вип. до 50-річчя ІЗТЗР. – С.52-54.

2. Токарев В. Ф., Владимиров В. Л., Кирилов М. П., Фанитин В. М. Обмен веществ в коров при разном уровне кормления в сухостойный период // бюл. Науч. Работ ВНИИЖ, 1988. – № 90. С. 23-26.
3. Hafner L., Schulz J. Die Fruchtbarkeit von Milchküher bei unterschiedlichen Varianten der Leistungsfütterung// Monatsh. Veterin/ 1989. – 44. – 23. – S. 826-830.

ЗРОШЕННЯ З КАХОВСЬКОГО МАГІСТРАЛЬНОГО КАНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОЛОГО-МЕЛІОРАТИВНОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ҐРУНТОВІ РЕСУРСИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Іванова В.М.

старший викладач кафедри фізичної географії і геології

Непша О.В.

старший викладач кафедри фізичної географії і геології

Шелудько О.М.

студентка спеціальності 014.07 Середня освіта.

Географія Мелітопольський державний педагогічний університет
ім. Б. Хмельницького

Анотація. Південно-східний регіон України з посушливим кліматом і невеликою кількістю опадів, потребує водних меліорацій для забезпечення нормального водного режиму сільськогосподарських угідь. Через загальне потепління клімату необхідність у використанні зрошувальних систем посилюється, а разом з цим збільшується і навантаження на природні степові ландшафти.

Ключові слова: зрошення, магістральний канал, екологічне навантаження, земельні ресурси, засолення, підтоплення.

Key words: irrigation, main channel, ecological load, land resources, salinity, flooding.

Постановка проблеми. Південно-східний регіон України розташований в посушливій степовій зоні півдня України. Річна кількість опадів в середньому складає 325-430 мм, які розподіляються протягом року і по території нерівномірно. Тривалість посухи досягає 90-100 днів і спостерігається дуже часто [8,9,11]. За таких умов, виробництво сільськогосподарської продукції значно залежить від вирішення проблеми штучного зрошення сільгоспугідь.

Мета статті: розглянути вплив водних меліорацій водами Каховської зро-

шувальної системи в Запорізькій області на гідромеліоративний стан ґрунтового покриву.

Основні матеріали дослідження. Каховський магістральний канал – найбільша зрошувальна система на півдні України. Будівництво Каховської зрошувальної системи (КЗС) розпочато в 1967 році і закінчено у 1989 році. Головний водозабірний вузол КЗС розташований на березі глибоководної затоки Каховського водосховища [1].

Каховський магістральний канал бере свій початок з Каховського водо-

сховища, з якого вода насосною станцією продуктивністю 530 м³/сек., подається на висоту 24,3 м, а потім самовиливом надходить до водоспоживачів. Закінчення будівництва каналу припадає на 1980 рік. Загальна довжина каналу складає 129,92 км; ширина на ділянці від Головної насосної станції до першої перерозподільної споруди близько 90 м, по дну в початковій частині – 22 м, у середній – 9-15 м. у кінцевій – 4-5 м; глибина головній ділянці до 8м. Траса каналу в головній частині перетинає глибоке пониження (до 25 м) водороздільне плато між Дніпром і Сивашем [5].

Головна насосна станція – це серце зрошувальної системи. Розрахункові витрати води станції 530 м³/с, в тому числі для першої черги будівництва 208 м³/с і для Приазовської зрошувальної системи 94 м³/с. Розрахункова геометрична висота подачі води з водосховища в приймальний басейн 24 м³. Встановлена потужність станції 165 тис. к Вт. У приміщенні монтується 16 насосних агрегатів, 12 агрегатів з витратою води 40 м³/с, 2 агрегати з витратою 25 м³/с. Напірні трубопроводи насосних агрегатів сталеві. Діаметри трубопроводів відповідно водоподачі насосів, становить 3,6,2,8 і 1,2 м. Довжина кожної нитки трубопроводу – 145 м [5].

Найбільш крупними водовиділами з магістрального каналу являються: Сірогозький магістральний канал довжиною 39,5 км із пропускною здатністю 53 м³/с, Приазовський магістральний канал довжиною 40 км пропускною

здатності 90 м³/с і зрошенням 280 тис. га земель в Запорізькій і Донецькій областях, міжгосподарський розподільник Р-2 довжиною 72 км із пропускною здатністю 100 м³/с [1].

Характерною особливістю головного Каховського магістрального каналу, на відміну від інших великих каналів, являється цілорічне заповнення водою з метою захисту ґрунтоплівочного екрану і бетонного покриття в зоні хвильових впливів.

В результаті цілорічного заповнення водою, канал має 2 експлуатаційних режиму роботи: весняно-осінній і зимовий.

Велике значення канал має для зрошення сільськогосподарських угідь та обводнення посушливих районів Херсонської та Запорізької областей. На Каховському магістральному каналі побудовані 4 шлюзи-регулятори, 12 водовипусків у міжгосподарські канали, по одному залізничному і пішохідному та 12 автодорожніх мостів. В зоні КЗС створені спеціалізовані господарства по вирощуванню зернових, технічних, кормових культур, овочів, винограду та фруктів.

3 Головного Каховського магістрального каналу здійснюється забір води Іванівським і Західним груповими водопроводами на питне водопостачання. Всього за 2017 рік на комунальні потреби подано 10,1 млн.м³. На зрошення каналом подано за 2017 рік 971,4 млн. м³. [5].

Із Каховського магістрального каналу беруть початок магістральні канали Приазовської, Сірогозької, Гені-

чеської, Каланчацької та Перекопської зрошувальних систем. Максимум витрати води за період експлуатації каналу становили 1,55 млрд. м³ (1991) – мінімальну 513,2 млн. м³ (2000). Загальна площа зрошуваних земель 216 тис. га (2010), зокрема 190,1 тис. га – у Херсонській області, 25,9 тис. га – у Запорізькій області [4].

Зрошувальні меліорації мають велике значення для інтенсифікації сільськогосподарського виробництва на півдні України в результаті підвищення продуктивності зрошуваного гектара, поліпшення природних умов території, що дозволяє вирощувати тут весь спектр сільськогосподарських культур країни.

Проте, зрошення має також негативні наслідки, які проявляються, в першу чергу, при недотриманні агротехнічних вимог.

У зв'язку з широким розвитком зрошення земель на півдні України, все більшого значення набуває іригаційна ерозія ґрунтів. Причинами розвитку цього виду ерозії є недоліки проектування і експлуатації зрошувальних систем: відсутність зональних рекомендацій щодо запобігання іригаційної ерозії, невиконання протиерозійних заходів, невідповідність рекомендованих режимів зрошення існуючим меліоративних умов, невиконання планувальних робіт, введення земель без проектних обґрунтувань, порушення режимів зрошення і технології проведення поливів, відсутність необхідних гідротехнічних споруд на зрошувальній і скидній мережах та ін.

Однією з найактуальніших проблем, що виникли в результаті проведення зрошення на півдні України – це підтоплення сільськогосподарських угідь ґрунтовими водами. Підйом ґрунтових вод обумовлюється фільтраційними втратами зрошувальних вод. Підйом ґрунтових вод в зоні зрошення може бути викликаний низкою інших причин. Так, наприклад, купола ґрунтових вод, що утворюються під великими зрошувальними каналами, стають в ряді випадків своєрідними «греблями», які перегороджують природні потоки ґрунтових вод [2,3].

Засолення ґрунтів, внаслідок зрошення, відбувається при накопиченні в кореновому шарі шкідливих для розвитку рослин легкорозчинних солей, що обумовлено як недотриманням агротехніки поливів, так і неглибоким рівнем стояння мінералізованих ґрунтових вод, особливо в разі відсутності достатньої швидкості їх відтоку. Велике значення тут має також якість поливів. Нерівномірний розподіл води на зрошуваному полі призводить до утворення солонцюватих плям на поверхні незрошуваних піднесених ділянок ґрунтів, особливо при наявності плям ґрунту без рослинного покриву. Таке плямисте засолення спостерігається також і при глибокому заляганні ґрунтових вод, якщо в ґрунті є ущільнені шари, які є водоупорами для утворення верховодок. У таких випадках легко здійснюється капілярний відтік вологи до поверхні ґрунту і винесення солей до верхніх шарів.

При зрошенні можливе пересування солей вгору може здійснюватися і без участі ґрунтових вод. Зазвичай це буває в разі присутності близько розташованих покладів солей, що знаходяться в зоні промокання ґрунту зрошувальною водою, а також при виникненні тимчасових накопичень води на водотривких шарах – при виникненні верховодок [5].

Одним з негативних наслідків зрошення є іригаційні кірки, які утворюються на поверхні ґрунту. Кірки істотно змінюють фізичні властивості ґрунтів, їх технічні властивості, що вимагає коригування поливного режиму, а також додаткових витрат на обробку ґрунтів. Крім того, кірки заважають нормальному росту с / г культур, особливо на ранніх стадіях розвитку, що негативно впливає на врожайність.

Переваги зрошуваного землеробства над суходольним в південному степовому регіоні були настільки очевидні, що протягом десятків років цей напрям став головним у розвитку аграрного сектору економіки, який на певний час затьмарив екологічні наслідки, котрі воно викликає. Але вже на початку 70-х років з'явилися публікації про необхідність адаптивного землеробства і паралельної розробки заходів із нівелювання негативної дії вказаного чинника. Втрати гумусу за 30 років у два і більше разів на більшості зрошуваних полів регіону, в порівнянні з часом його накопичення, є катастрофічним наслідком такого господарювання. Особливо цей процес прискорився з другої половини 90-х

років і продовжується дотепер, коли поля залишилися без внесення органічних і мінеральних добрив. Тобто, землеробство стало ще більш виснажливим, що спричиняє значні втрати не тільки для агроценозів, але навіть і для територій, які, вочевидь, доведеться залишити для природної ренатуралізації [6,7,10].

Висновок. Широкомасштабне зрошення ґрунтів Запорізької області викликало послідовну низку інших змін ґрунтоутворюючого, водообмінного і геоморфологічного характеру: іригаційна ерозія, засолення ґрунтів, підняття рівня ґрунтових вод у неогеновому горизонті, депресивні просідання лесових порід, утворення іригаційної кірки та ін.

Література

1. Василюк Л.А. Каховський магістральний канал як елемент меліоративного навантаження на природний ландшафт/Л.А. Василюк, О.В. Непша// Актуальные вызовы современной науки // Сб. научных трудов. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вып. 5(13), ч. 2. – 127-132.
2. Иванова В.М. Зрошення як засіб боротьби з посушливими явищами в басейні річки Молочної/В.М. Иванова, О.В. Непша// Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: Зб. матеріалів XXVII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції, 17 листопада 2016 р. – Переяслав-Хмельницький, 2016. –С16-18.
3. Иванова В.М. Заходи щодо збереження ґрунтів і підвищення продуктивності агроландшафтів басейну річки Молочної/В.М. Иванова, О.В. Непша, М.М. Стецишин//«Нові виміри наукового пізнання»: збірка Матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-

- конференції. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 1. – С.105-110.
4. Іванова В.М. Сучасний геоекологічний стан земельних ресурсів та ґрунтів Запорізької області/В.М. Іванова, О.В. Непша//Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії та практики: матеріали Х міжнародної інтернет-конференції, (Мелітополь, 24-26 січня, 2018 року)/за заг. ред. В.І. Лисенка, Н.М. Сурядної. – Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2018. – С.139-140.
 5. Інформація про експлуатаційну діяльність водогосподарських організацій станом на 05.01.2018 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.scwm.gov.ua/informaciya-pro-ekspluataciynudiyalnist-vodogospodarskih-organizacij-stanom-na-05012018. (Дата звернення: 17.04.2018)
 6. Непша О.В. Екологічний стан земельного фонду та ґрунтів Запорізької області/О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова// Екологічний стан природно-територіальних комплексів Запорізької області і суміжних територій в умовах сучасного природокористування/Відп. ред. Л.М. Даценко, В.П. Воровка. –Мелітополь: «Люкс», 2006. – С. 151-164.
 7. Непша О.В. Сільськогосподарське природокористування в басейні річки Молочної/О.В. Непша// Історико-географічний дискурс проблем геосфери: матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 16 травня 2016 р: зб. наук. праць/ за ред. Л.М. Даценко. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького. – С. 11-14.
 8. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: монографія/Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін., відп. ред. Л.М. Даценко. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. –308 с.
 9. Прохорова Л.А. Прямий вплив клімату на ґрунтоутворювальний процес в Запорізькій області/Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Екологічно безпечне, високопродуктивне використання ґрунту та застосування добрив» / Редкол.:В.П. Карпенко (відп. ред.) та ін. – Умань: Уманський НУС: Редакційно-видавничий відділ, 2017. – С. 56-57.
 10. Прохорова Л. Шляхи оптимізації геоекологічного стану земель сільськогосподарського призначення басейну річки Молочної/ Л. Прохорова, Т. Зав'ялова, О. Непша // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: збірник матеріалів III-ї Міжнародної науково-практичної конференції/ [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Баку –Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2017. – С.13-15.
 11. Фізична географія Запорізької області: хрестоматія/Від. ред. Л.М. Даценко. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 200 с.

ГІДРОГЕОЛОГІЧНІ УМОВИ ВОДОНОСНИХ ГОРИЗОНТІВ ЧЕТВЕРТИННИХ ТА ВЕРХНЬОКРЕЙДОВИХ ВІДКЛАДІВ НОВОПИЛИПІВСЬКОЇ ДІЛЯНКИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО МІСЬКОГО ВОДОЗАБОРУ

Непша О.В.

старший викладач кафедри фізичної географії і геології

Іванова В.М.

старший викладач кафедри фізичної географії і геології

Будей П.Ф.

студент напряму підготовки «Географія»

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

***Анотація.** У Запорізькій області, що відрізняється складними природними умовами водопостачання, а саме низькою якістю води у поверхневих джерелах, їх невеликими витратами і дуже нерівномірним розподілом по площі, прісні підземні води мають вирішальне значення для водозабезпечення населення регіону питною водою.*

Ключові слова: підземні води, водоносний горизонт, водозабір, четвертинні і нижньокрейдові відклади.

Key words: groundwater, aquifer, water intake, quaternary and Lower Cretaceous deposits.

З метою забезпечення господарсько-питного та виробничо-технічного водопостачання м. Мелітополя відбір підземних вод виконується в межах Мелітопольської та Новопилипівської ділянок групових водозаборів.

Новопилипівська ділянка розташована в долині р. Молочна, в 10-12 км на північний схід від м. Мелітополя, біля с. Новопилипівка Запорізької області. В межах ділянки поширені водоносні горизонти які приурочені до: алювіальних четвертинних, олігоцен-неогенових, бучацьких, верхньо- і нижньокрейдових відкладів. Цільовими для дійсних гідрогеологічних досліджень є

бучацький, верхньо- і нижньокрейдяний водоносні горизонти [1-4].

Водоносний горизонт алювіальних четвертинних відкладів (aQ_{I-IV}) приурочений до I-II-ої надзаплавних терас р. Молочна. Водоносними породами є різнозернисті і гравелісті піски, які розкриті в межах ділянки декількома десятками колодязів в с. Новопилипівка. Потужність водоносного шару 10-15 м. Рівень води встановлюється на глибині 2-5 м, з віддаленням від заплави річки глибина залягання рівня води збільшується до 9-10 м. Ґрунтові води мають підвищену мінералізацію і жорсткість. Використовуються для госпо-

Таблиця 1

Гранулометричний склад верхньокрейдових пісків на Новопилипівському водозаборі [3]

№ п./п.	Найменування фракцій	Розмір фракцій (від-до), мм	Середній вміст, %
1	Гравій	5,0–2,0	0,83
2	Пісок крупнозернистий	2,0–0,5	19,11
3	Пісок середньозернистий	0,5–0,25	31,78
4	Пісок дрібнозернистий	0,25–0,05	34,77
5	Пил	0,05–0,005	7,66
6	Глина	< 0,005	5,85

дарчо-побутових потреб приватного сектору [6].

Водоносний горизонт верхньокрейдових відкладів (K_2) в межах Новопилипівської ділянки залягає на глибині від 372 св. №502-ре) до 423 св. №168-г) м, в середньому – 399 м. Покрівля горизонту має занурення з півдня ділянки до с. Зарічного від позначки мінус 360 до мінус 400 м, надалі на північ спостерігається підняття до позначки мінус 365 м (св. 387-г). Потужність горизонту змінюється від 16,5 св. №385-г) до 44 св. №4111-15) м, в середньому складає 27,6 м. [3].

Водоносні породи представлені пісками сірими та зеленувато-сірими, кварцовими, глауконітово-кварцовими. В окремих свердловинах піски мають різного ступеня глинистість і вапняковість. Горизонт представлений одним шаром за винятком південної частини ділянки, де в св. 387-г пласт пісків поділений на два шари водотривкими породами. За гранулометричним складом піски горизонту відносяться до середньо- і різнозернистих (табл. 1.).

Середня об'ємна вага – 1,64 г/дм³; середня пористість 38,31 %, активна

пористість – 0,29, середня водовіддача (вагова) – 0,18 та мінімальна молекулярна вологоємність (вагова) – 0,06 (5,97 %). [4]

Водоносний горизонт напірний. На період розвідки в 1967-1970 рр. рівень води в межах Новопилипівської ділянки в залежності від рельєфу устанавлювався від 7,4-9,0 м нижче поверхні землі до самовиливів 1,1-1,7 м, що відповідало абсолютним позначкам плюс 9,7-13,2 м. Внаслідок шахтного водовідливу на Півдінно-Білозерському залізо-рудному комбінаті і відбору води для водопостачання м. Токмака і м. Мелітополя, за період 1970-1974 рр. (до початку експлуатації ділянки) рівень горизонту знизився на 15-17 м, з річною інтенсивністю 3,5-4,2 м. [3].

Надалі (період 1974-2016 рр.) при водовідборі від 1,3 до 8,2 тис. м³/добу безпосередньо в межах Новопилипівської ділянки рівень води постійно понижувався з річною інтенсивністю від 0,5-1,0 (1991-2016 рр.) до 3,0-4,0 (1980-1990 рр.) м. Станом на червень 2011 р. «статичний» рівень води в свердловинах водозабору знаходиться на глибині 63-66 м від поверхні землі, що відповідає позначкам мінус 53-

51 м, величина залишкового напору складає 319-333 м. [3].

За хімічним складом води верхньокрейдяного водоносного горизонту сульфатно-гідрокарбонатно-хлоридні магнієво-натрієві. Мінералізація води знаходиться в межах 0,7-0,8 г/дм³, загальна жорсткість складає 2,2-4,5 моль/м³. За період експлуатації водозабору погіршення якості води горизонту не відмічене [2,4].

Література

1. Іванова В.М. Гідрогеологічні умови формування ресурсів підземних вод Запорізької області/В.М. Іванова, О.В. Непша// Матеріали науково-практичної конференції «Меліорація та водокористування» – екологічна безпека водних об'єктів/м. Мелітополь, Відділ з благоустрою та екології ММР ЗО, 30 березня 2018 р. – Мелітополь, 2018. – С.59-62.
2. Іванова В.М. Гідрогеологічні умови водоносного горизонту нижньокрейдових відкладів Новопилипівської ділянки Мелітопольського міського водозабору В.М. Іванова, О.В. Непша// Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: Матеріали ІІІ-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 29-30 березня 2018 року. – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2018. – С.21-24.
3. Даценко Л.М. Гідрогеологічні умови території Мелітопольського міського водозабору/Л.М. Даценко, Ю.М. Волоха, О.В. Непша// Мій рідний край Мелітопольщина: матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 100-річчю М.О. Алексеева/ [ред. О.М. Алексеев, О.С. Арабаджі, В.І. Резнік та ін.]. – Мелітополь: МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – С. 94-103.
4. Непша О.В. Гідрогеологічна характеристика територій Мелітопольського, Михайлівського та Токмацького районів Запорізької області/О.В. Непша, І.Л. Князькова// Регіональні проблеми розвитку приморських територій: теорія і практика// Збірник наукових праць. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Мелітополь, 2014. – С.32-37.
5. Північно-Західне Приазов'я: геологія, геоморфологія, геолого-геоморфологічні процеси, геоекологічний стан: [монографія]/Л.М. Даценко, В.В. Молодиченко, О.В. Непша та ін.; за ред. Л.М. Даценко. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2014. – 308 с.
6. Прохорова Л.А. Геолого-екологічна оцінка підземних вод у четвертинних відкладах басейну річки Молочної/Л.А. Прохорова, О.В. Непша, Т.В. Зав'ялова// Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. – Херсон: ПП Вишемирський, 2017. – С.62-66.

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ГАРМОНІЯ”

Назаренко І.М.

Доцент, кандидат педагогічних наук,

Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького

Ключові слова: фахові компетентності, педагогічні аспекти формування, вчитель музичного мистецтва, дисципліна Гармонія.

Key words: professional competence, pedagogical aspects of formation, teacher of musical art, Harmony specialty.

Соціокультурна орієнтація сучасної освіти передбачає створення умов для накопичення особистістю індивідуального продуктивного досвіду, для розкриття її культуротворчого потенціалу.

Дана проблема є особливо значущою в процесі вузівської підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, оскільки характер їх навчальної діяльності опосередкований художньою творчістю, що передбачає специфіку в підходах до практичного осягнення музичного мистецтва.

Основною сферою трудової діяльності студента є навчання. В той же час, навчальний процес вимагає працьовитості, завзятості в оволодінні знаннями і вміннями, творчості. Фахівці відзначають, що творчість є процесом адаптації людини до життя, життєвих умов та навколишнього середовища [1].

Метою оволодіння знаннями в курсі гармонії є формування у студентів

спеціальних професійних компетентностей, тобто тих практичних умінь і навичок, які можуть бути використані в майбутній практичній діяльності: на уроках музичного мистецтва, в позакласній роботі загальноосвітньої школи, на музичних заняттях в дитячому дошкільному закладі тощо.

Як засоби і способи реалізації цієї мети, виступають різні форми і методи навчальної роботи у поєднанні з правильно організованою самостійною роботою студента.

В організації навчально-виховного процесу особлива увага приділяється професійному самоствердженню студента, котрому сприяють численні фактори, зокрема, різні види самостійної роботи. У процесі вивчення предметів музично-теоретичного циклу такий вид діяльності є дуже важливим, оскільки гармонія є, в першу чергу, практичним предметом, що вимагає регулярної, послідовної і систематичної самостійної роботи як основи

навчально-професійної діяльності студентів.

Великого значення в цій справі набувають самоосвіта і самовиховання як найважливіші фактори розвитку здібностей майбутніх вчителів. Дослідники стверджують, що успіх будь-якої діяльності можливий за умови, коли дані самої людини відповідають цій діяльності [4].

Отже, необхідний пошук різних методів, що сприятимуть розвитку творчого мислення студентів на предметах музично-теоретичного циклу, зокрема такої дисципліни, як гармонія, в курсі котрої виконуються різноманітні завдання для самостійної роботи, а саме: гармонізація українських народних пісень з використанням фактурно-фігураційного варіювання акордових з'єднань; гармонізація мелодій пісенного фольклору у вільній фактурі; створення (гра на фортепіано) мелодій на задану естрадну цифровку (сучасне буквено-цифрове позначення акордів) тощо.

Такі види робіт формують у студентів усвідомлення гармонії як важливого засобу музичної виразності, сприяють оволодінню логікою музичного мислення, розвивають творчі здібності учнів. Саме цей напрямок, що пов'язаний із творчістю, студентам найближчий за все, адже виявляє практичну значущість гармонії як навчальної дисципліни.

У сучасних шкільних програмах з музичного мистецтва помітно зменшено хоровий спів, але набагато збільшено активну бесіду, живе спілкування

вчителя з учнями з приводу прослуханої музики. У зв'язку з цим, на уроках гармонії необхідно робити суттєвий акцент на гармонічному аналізі й вчити студентів пов'язувати особливості гармонії будь-якого твору із сутністю його музичних образів [3].

Гармонічний аналіз повинен бути аналізом музики, яка звучить. Саме тут осмислюється гармонія як важливий засіб художньої виразності. Але цим не вичерпуються можливості різних студентів. Їх творчі здібності можуть яскраво розкритися у процесі вивчення теми "Гармонійне варіювання", адже вибір варіанта вимагає і самостійності мислення, і вияву смаку, і творчого ставлення до опрацювання матеріалу. Практика гармонізації в процесі вивчення курсу гармонії проходить через різні стадії: від простих у початкових темах – до відносно складних у завершенні курсу, хоча можливо розрізнити два відмінних один від одного етапи.

Перший, пов'язаний з вивченням акордів діатоніки, і другий, що включає хроматику, а саме: акорди DD, відхилення і модуляції в тональності першого степеня споріднення, альтерацію, енгармонічні модуляції, акорди мажоро-мінорної системи тощо. Перехід до другого етапу для багатьох студентів виявляється непростю справою, адже передбачає акцентуацію на їх самостійному мисленні.

Важливе місце в даному випадку займає гармонійне варіювання. Відомо, що під гармонійним варіюванням маються на увазі зміни в гармонії при

повторенні мелодії. Метод варіанту є провідним формотворчим засобом в народній музиці. Він типовий для творів композиторів-романтиків (Шуберт, Вебер, Шуман, Шопен) й часто зустрічається в музиці вітчизняних композиторів (Мусоргський, Чайковський, Лисенко, Леонтович, Свиридов, Щедрін), творчість яких ґрунтується на глибокому інтересі до народно-ладової основи фольклору. Гармонійне варіювання сприяє розвитку твору, збагачує його образи, виявляє глибокий й сутнісний зв'язок мелодії і гармонії.

Перш ніж гармонізувати мелодію шляхом гармонійного варіювання, треба ознайомитися з усіма його способами, серед яких такі:

- розглянути окремі звуки даної мелодії як нестійкі, інші як стійкі, а потім навпаки;
- застосувати діатонічні варіанти гармонізації мелодії в одній тональності; знайти варіанти гармонізації в іншій ладо-тональності;
- використовувати хроматичні варіанти в тій же тональності;
- ввести альтерації;
- застосувати варіювання ладу або ритмічне варіювання;
- використовувати різнофактурне варіювання;
- застосувати жанрове варіювання.

Другий напрямок полягає у безпосередньому зверненні до чотириголосся. Гармонізацію краще почати в діатоніці. Потім можна використовувати поза акордові звуки. Далі охопити хро-

матичні варіанти в тій же тональності; можна ввести альтерацію.

Третій варіант включає відхилення, модуляцію.

Четвертий – зміна ладо-тональності, функцій акордів. Типові випадки гармонізації мелодії в паралельних тональностях, гармонійне варіювання мелодії в різних жанрах побутової музики (вальс, марш, полька тощо) і різних фактурах.

Можливо запропонувати три варіанти гармонійного варіювання мелодії: діатонічний, хроматичний, жанровий. Ймовірно, саме цей напрямок студентам ближче за все, адже творча робота в різних жанрах полегшує вибір варіанту.

Велике значення для жанрової характеристики має гармонійна фактура способів викладу. Різні її види (хоральна, мелодійна і гармонійна фігурація, бас-акорд, бас-розкладений акорд, бас-поділений навіпіл, змішана фактура) слугують виразним засобом у виявленні музичного образу.

Подальші заняття мають на меті закріплення практичних навичок за цією темою. Доцільною має бути їх побудова на прослуховуванні й аналізі варіантів гармонізації мелодії, що виконані студентами, виявленні кращих з них в процесі опанування відповідних прикладів з музичної літератури.

Результативність освоєння будь-якого навчального матеріалу студентами в великій мірі залежить від способу та якості його подання. Отже, окрім теоретичного матеріалу, можливо запропонувати для самостійної роботи

ряд методичних рекомендацій, які допоможуть краще й ефективніше засвоїти дану тему [5].

Якщо розпочати знайомство з темою на основі гармонійного аналізу, при цьому доцільно спиратися на знайомий навчальний музичний матеріал. У процесі засвоєння теми необхідно використовувати метод порівняння, зіставлення, адже на його основі виробляється аналітичне мислення студентів.

Під час вивчення теми необхідно спиратися на знання студентів, їх досвід, пам'ять, бо вони є фундаментом їх творчого розвитку. У зв'язку з цим можна оперувати їх музично-слуховими уявленнями та посилалися на приклади виконаних завдань з елементами гармонійного варіювання.

Розглянути різні варіанти гармонізації декількох звуків (2,3,4). Для того, щоб не було ритмічної одноманітності, можна використовувати ритмічне варіювання. Для розвитку у студентів творчого начала необхідно використовувати елементи наочності.

У цьому сенсі велику роль можуть зіграти певні вправи на різні способи гармонійного варіювання: спочатку на зміну виду акорду всередині однієї функції, потім на зміну функцій, ладо-тональності, із застосуванням альтерацій, із використанням ритмічних, фактурних та жанрових варіантів.

Отже, було розглянуто різні прийоми гармонійного варіювання. Можливо зробити висновок, що вищевка-

зані види робіт здатні наблизити вирішення академічних завдань до художньої практики.

Гармонійне варіювання є дуже важливим прийомом, котрий вказує на велику значущість й гнучкість гармонії для розвитку музичної думки, для збагачення образів, укрупнення форми. Оволодіння студентами найпростішими прийомами гармонійного варіювання є першочерговим завданням з гармонії, адже даний вид гармонізації розвиває розумові та творчі здібності майбутніх вчителів мистецьких дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев А.Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогика. – № 4. – 2005. – С. 19–27.
2. Ільязова М.Д. Компетентність, компетенція, кваліфікація – основні напрямки сучасних досліджень / М.Д. Ільязова // Наукові дослідження в освіті. – К., 2008. – № 1. – С. 28–31.
3. Падалка Г.М. Принципи навчання мистецтва: Курс лекцій “Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін” / Г.М. Падалка – К.: НПУ ім.М.Драгоманова, 2009. – 190 с.
4. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: К.: К.І. С., 2004. – С. 16-25.
5. Ростовський О.Я. Музична педагогіка: навч. посібник / О. Я. Ростовський – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – 191 с.

ЗОРОВЕ СПРИЙНЯТТЯ ПРОСТОРУ: ОБМАНКА ЧИ АНАМОРФОЗ

Гордієнко Анна Олександрівна,

аспірантка Інституту мистецтв,
Київського університету імені Бориса Грінченка

Ключові слова: мистецтво, анаморфоз, живопис, перспектива.

Keywords: Art, Anamorphos, Painting, Perspective.

Явище анаморфозу має глибоке коріння в історії та спирається на діапазон візуальних і текстових джерел. Нас не повинна бентежити обставина, що анаморфоз як пристрій розглядається в трактатах філософів, математиків, культурологів, а також як науковий феномен у перспективі (Ю. Балтрушайтіс) та психоаналітичній теорії (Ж.-М. Лакан). Навпаки в даному випадку ми повинні оцінити, у першу чергу, характер явища, його ціль і «надзавдання», через симбіоз різних систем.

Спробуємо тут простежити історію пристрою анаморфної перспективи з її генезису до розгортання візуальних стратегій. Перш ніж говорити про явище анаморфу, звернемося до роботи О. Калабрезе «Мистецтво обманки» (2012).

Автор описує феномен *обманки* (Trompe-l'œil) у живопису й архітектурі, і цікавим виявився для нас той факт, що, досліджуючи архітектуру, автор вказав: «“квадратура” породжувала ефект у тому випадку, якщо глядач дивився на неї під певним кутом зору: для викривлення чи спотворення

бачення було достатньо найменшого зміщення» [1, 21]. На основі цих слів у подальшому розкритті теми ми можемо заперечити автору і спробувати довести, що «квадратура» підлягає явищу анаморфоз, а не феномену обманки, для нас ця різниця суттєва і принципова. Для підтвердження наведемо приклад поняття *анаморфоз* як своєрідної гри форм, як конструкції, створеної митцем (через деформацію форми, складних ракурсів, оптичних зміщень) таким чином, що образ, котрий приховується творцем, спочатку є недоступний для сприйняття. Бажаного ефекту можна досягти лише з певної відстані, кута зору і точки споглядання. Це більше, ніж просто *обманка* (трюк, який змушує глядача повірити в трьохмірне зображення матеріальної дійсності), вона тримається на фундаменті досконалої техніки виконання і не має однієї точки споглядання, як у явищі анаморфозу, діапазон оглядовості набагато більший, тому і найменше зміщення не викривить і не спотворить форму. Ми це зможемо довести, порівнюючи математичні і психоаналітичні теорії.

Отже, немає жодної необхідності доводити, що квадратура є складовою архітектури, живопису і сценографії, більше того, між цими видами мистецтва існує тісний зв'язок: про це свідчить творчі відносини, які підтримували Палладіо і Веронезе, Вінййола і Цуккарі, Серліо і майстер квадратури того часу – Дентоне. Ні для кого не є секретом, що у трактати, присвячені архітектурі, теоретики включали розділи, що безпосередньо стосувалися перспективи (про це писав і Калабрезе). Однак, ми не можемо не згадати доречний коментар акад. Б. Раушенбаха, який робить глибокий аналіз системи наукової перспективи у праці «Загальна теорія перспективи» (1986). В одному з перших розділів автор, кажучи про ренесансну систему перспективи, вказує, що людське око дає лише початок того процесу, що його людина називає *зоровим сприйняттям простору*. Це діяльність сукупності очей + мозок, а не результат бачення одного лише ока. Якщо розглядати тільки питання геометрії, то мозок якби «розтягує» і «стискає» зображення, що виникло на сітківці ока. Акад. Раушенбах зазначив, що такі *розтягування* мають різну інтенсивність, що призводить до свого роду деформації отриманого на сітківці ока зображення [4].

З точки зору психоаналітики, Лакан у праці «Семінари, Книга 11: Чотири основні поняття психоаналізу» (1964) показав, що такі «*розтягування*» це механізм анаморфозу. Під кутом відповідно до площини зображуваного

предмета, за допомогою прямих ми переносимо візуально кожну точку заданого образу на іншу площину. В результаті вийде фігура збільшена і деформована відповідно до ліній, що утворюють свого роду перспективу[5]. Анаморфоз це і є функція відповідності двох просторових фігур, в якій кожній точці однієї фігури (оригіналу) відповідає точка іншої (образ і враження залишаються такими ж як від оригіналу, в гіршому випадку образ можна впізнати в загальних рисах), і де пряма лінія виступає як світловий сполучний промінь. Зображення розтягується, як і на сітківці ока, за описом перспективи акад. Раушенбаха. На основі зазначеного можемо зробити висновок і погодитися з теорією римського архітектора-фортифікатора Вітрувія: формування незначних коригувань у будівництві фасадів і колон для компенсації «помилки» зору; навмисна дестабілізація форми як спосіб створення ілюзії рівності, – попередник анаморфного. Славнозвісні курватири Парфенона – з цього ж класу візуальної дестабілізації форми.

Висновки. Було б заманливо думати, що обманка це і є явище анаморфозу чи навпаки, до чого і схиляються більшість дослідників. Однак ми зробили спробу спростувати хибну думку і показати суттєву різницю між явищем анаморфозу та феноменом обманки. У подальших дослідках зможемо показати це на прикладі живопису як архітектури в системі анаморфозу: Браманте і Палладіо.

Перелік використаної літератури

1. Калабрезе О. Искусство обманки / Пер. с фр. О. Е. Ивановой. Москва: АРТ-родник, 2012. 400 с.
2. Baltrusaitis J. Anamorphic Art / Transl. by W. J. Strachan Chevalier. New York: H. N. Abrams, 1969. 185 p.
3. Leeman F. Hidden images: games of perception, anamorphic art illusion: from the Renaissance to the present / Transl. by E. C. Allison and M. L. Kaplan. New York: H. N. Abrams, 1976. 166 p.
4. Раушенбах Б. Системы перспективы в изобразительном искусстве. Общая теория перспективы. Москва: Наука, 1986. 256 с.
5. Лакан Ж. Семінари, Книга 11: Чотири основні поняття психоаналізу/ Пер. с фр./ Перевод А. Черноглазова. М.: Издательство «Гнозис», Издательство «Логос». 2004. 304 с.

«РЕИНКАРНАЦИЯ БРЕЙГЕЛЯ» ХХІ ВЕКА: ФИЛОСОФИЯ СЕВЕРНОГО РЕНЕССАНСА В ТВОРЧЕСТВЕ КОНСТАНТИНА КАЛИНОВИЧА

Жадейко А. Н.

искусствовед

Ключевые слова: Северный Ренессанс, печатная графика, офорт, образный язык, знак, символ

Key words: Northern Renaissance, printmaking, etching, image language, sign, symbol

Искусство печатной графики – одна из самых прихотливых сфер современного искусства, у которой самый интеллигентный и интеллектуально богатый зритель. Правда, именно в связи с этим ему часто приходится оказываться в меньшинстве, но время делает свое дело, и высокопрофессиональные выставки графики постепенно формируют все более широкий пласт зрителя, который в состоянии не только считать поверхностный пласт информации, заложенной в колористическое решение натюрморта или реалистического пейзажа, но и подключать свой интеллектуальный багаж для работы с глубинным смыслом произведения [5]. Этот процесс формирования, воспитания культуры зрителя весьма не прост, требует от художника терпения и умения донести до глубин подсознания все задуманное. Хотя результат обычно превосходит ожидания, это пока происходит довольно редко. Графика в силу специфики своего характера, прежде всего, благодаря тому, что цвет как наиболее легкий для

восприятия аспект в ней часто отсутствует, не собирает такого паломничества любителей искусства на экспозиционных площадках, как это бывает на выставках живописи, но зритель, который выбирает ее для себя, никогда не бывает случайным гостем на этом празднике утонченного искусства. Один из тех, кто участвует в сложном и часто неблагодарном процессе облагораживания современного арт-поля – художник Константин Калинович. Его образ ассоциируется скорее с белыми перчатками и часами, чья цепочка покэрролловски выглядывает из жилетного кармана, нежели с типичными бесформенным свитером, длинным шарфом и беретом, в который фантазия толпы обычно рядит художника. Это означает, что мастер во всем не укладывается в привычный шаблон, движется против течения, вырабатывая собственное ампула, не прогибаясь под требования массы, а стараясь повысить ее интеллектуальный уровень. Маргиналам всегда приходилось трудно, но именно этот путь, против тече-

ния, приводит к наиболее интересным результатам в творчестве. А избрать путь печатной графики философского содержания и создавать монохромные офорты, отсылая зрителя к Брейгелю или Дюреру, – это уже рискованный шаг. Сегодняшний зритель крайне разнопланов. Есть пласт зрительской аудитории, комфортно чувствующий себя в среде концептуального искусства, наблюдающий инсталляции и считывающий их смысл, участвующий во флешмобах, вникающий в смысл философских образов графических листов, а есть тот пласт, который воспринимает лишь ярмарочный лубок – яркий и однозначный по контенту. К. Калинович работает для первой категории зрителя, не распыляясь на вторую и не стараясь подстроиться под ее уровень, т.е. не снижая уровень сложности своих работ ввиду неподготовленности аудитории, он не делает комплименты всем зрителям, а работает для своей категории ценителей графики.

К. Калинович – личность, которую трудно обозначить как украинского мастера, трудно искать у него национальное начало, поскольку в его творчестве слилось несколько сегментов. Мастер родом из Новокузнецка, начал учиться и сделал первые шаги в искусстве в Санкт-Петербурге. Этап становления впоследствии даст о себе знать в его монохромно-интеллигентных работах. Но шлифовал свои навыки К. Калинович уже во Львове, который давно славится сильной школой печатной графики, особенно – в обла-

сти техник высокой печати. Закончив Львовский Полиграфический институт (ныне – Украинская Академия печати) в 1992 г., он тогда же был признан членом-корреспондентом Королевского общества живописцев и гравёров Англии, что доказывает высочайшую планку профессионализма художника. Живет художник в Украине, регулярно выставляя свои работы в разных странах мира. Таким образом, К. Калинович представляет собой интереснейший синтез украинских, русских традиций в искусстве графики, отшлифованных западноевропейской философией искусства.

Выставочная деятельность художника впечатляет даже самого искушенного зрителя, он принимает участие в коллективных выставках и конкурсах разных стран с 1990 г. С тех пор его работы экспонировались, кроме Украины, в Англии, Беларуси, Бельгии, Германии, Италии, Китае, Нидерландах, Польше, России, Словакии, Словении, США, Турции, Финляндии, Франции, Швеции, Южной Корее. Признание профессионализма мастера не заставило себя ждать – с 1994 г. его работы регулярно отмечаются высшими наградами (грамотами, медалями, призовыми местами) во всем мире [2].

К. Калинович – человек, творчески сформировавшийся под влиянием петербургской [3] интеллигентности, львовской изысканной монохромности и приправивший все это, словно дагоценной приправой, эстетикой Нидерландов и Германии XV-XVI вв. По духу он график, хотя занимается и

Рис.1. К.Калинович. «Вермеер в снегу II». Смешанная техника, 2013 г.

живописью. Но у него и в живописи явно проступает выучка графика – появляется тот же синдром, который в свое время был столь рельефен в творчестве Микеланджело, у которого даже в живописи проявлялся скульптурный компонент, с той поры так и называемый микеланджеловским. Живопись Калиновича чаще всего графична как по технике, так и по применению – или это иллюстрация, или свободные отдельные листы, но созданные по литературным мотивам, т.е. прикладной аспект присутствует часто, и во многих случаях есть литературная привязка. Техники исполнения тоже «пограничные», т.е. тяготеют в большей степени к графике: гуашь,

акварель, иногда – микс. Так выполнены листы «Ночная прогулка в одиночестве» (акварель, 2010 г.), «Еще одно лето» (акварель, 2012 г.); «Ангел января», «Большое зимнее представление» (обе – гуашь, 2016 г.), «Лиза с кошкой», «Большая шляпа Аверкампа» (обе – гуашь, 2017 г.); «Последний урожай» (акварель, коллаж, 2009 г.), «Большой часовщик» (смешанная техника, 2010 г.), «Охота на лето» (смешанная техника, 2012 г.), «Вермеер в снегу II», смешанная техника, 2013 г., рис. 1).

Издredка у художника можно увидеть и работы маслом, хотя их образный строй все равно тяготеет к символизму и знаковости графики («Сила времени», «Затмение», обе – масло

2009 г.; «Художник в зимнем лесу», масло, 2010 г.; «Бессонница II», масло, 2011 г.). Во всех работах довольно сложный смысловой подтекст, демонстрирующий тяготение художника к знаковому языку Северного Ренессанса, полному символов, аллегорий и склонному к иносказательности.

Метаморфозы форм, обилие символов, упоение постоянно трансформирующимися сложными аллегорическими фигурами, брейгелевские и босховские, дюреровские мотивы просматриваются у К. Калиновича и в графике, в которой эстетика Северного Возрождения, линия параллелизма с немецким и нидерландским искусством, философскими произведениями XV-XVI вв. стала красной линией. В графическом творчестве художник избрал основной техникой офорт во всем его многообразии. Он работает или в чистом офорте, или же обогащает его вкраплениями сухой иглы, меццотинто, подцвечивая акварелью или гуашью.

При упоминании о родстве с Северным Ренессансом, разумеется, речь не только о прямой перекличке образов, которую можно нередко видеть и в графических листах Калиновича, и в станковой графике, и в прикладной, в частности – в экслибрисе, которым он активно занимается [4; 5]. Такими примерами прямых цитат, отсылов к северноренессансным мотивам можно назвать листы «Улица Вермеера на небесах» (офорт, сухая игла, 2001 г.), «Эхо Аверкампа на луне» (офорт, меццотинто, 2003 г.), «Большая сфера Антверпена» (офорт, сухая игла, 2009 г.), экслибрис «Великий мистификатор» (офорт, сухая игла, 2014 г.), др. Несколько книжных знаков созданы непосредственно с портретами тех, чье творчество вдохновляло художника много лет: экслибрисы Н. Церковного «Рембрандт», «Босх», рис. 2, «Брейгель» (все листы серии – смешанная техника, 2011 г.). Это, пожалуй, синкретизация тех идеалов, которыми пропитано все творчество мастера, его геральдические символы, стяги, под которыми этот воин графики идет всю жизнь. Его не отпугивает ни босховское уродство многих образов, ни брейгелевская сложность подтекста композиций, ни рембрандтовская приземленность многих идеалов, так отличающаяся от ложно-возвышенных образов многих художников.

Очень многие его листы имеют отсыл к северному Ренессансу не в характере прямого цитирования, а исходя из общности колористики (почти все работы мастера монохромны, если не черно-белые, то тяготеют к цветам земли, без резких контрастов, с мягкими тоновыми решениями), композиции всегда сложны по построению, многоплановы, пропитаны символичностью, часты обращения к столь популярным в эпохи Средневековья и Ренессанса бестиариям, календарям: «Бестиарий Апокалипсиса. Зима» (офорт, сухая игла, меццотинто, 2003 г.), «Бестиарий Апокалипсиса. Лето» (офорт, сухая игла, меццотинто, 2004 г.), «Бестиарий Апокалипсиса. Осень» (офорт, сухая игла, меццотин-

Рис. 2. К. Калинович. Экслибрис Н. Церковного «Брейгель». Смешанная техника, 2011 г.

то, 2004 г.), «Бестиарий Апокалипсиса. Весна» (офорт, сухая игла, меццотинто, 2005 г.), экслибрисы А. и Г. Поддержман «Февраль» (2007 г.), «Январь» (2008 г.), «Ноябрь» (2009 г.) «Август», Март» (оба – 2011 г.), «Октябрь» (2013 г.) (все – офорт, сухая игла, раскраска), др.

Как живопись, так и графика К. Калиновича призвана не просто насыщать взгляд зрителя цветными, но часто пустыми образами, рассчитанными на сиюминутный эффект впечатления и почти сразу же испаряющимися из памяти, не оставив следа. Это искусство, заставляющее думать, использовать знания в области эстетики и философии, считывать образный

ряд от «корабля дураков» до символов бестиария, чувствовать себя комфортно в спокойной монохромии офорта. Эрудиция художника, проводящего своего зрителя по эпохам Дюрера, Босха, Брейгеля, Рембо (иллюстрации к поэзии, 2017 г.), вызывает уважение и позволяет автору быть избирательным, рассчитывать лишь на такую же рафинированую и интеллигентную публику, соответствующую планкой своего интеллектуального уровня тому, что выходит из-под резца Члена-корреспондента Королевского общества живписцев и гравёров.

Источники:

1. Зимние сны. Альбом. К.: Изд-во Сергея Бродовича, 2007. – 160 с.
2. Константин Калинович. Персональный сайт. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.kalynovych.net/kk_bio.html (дата обращения: 09.04.2018)
3. Константин Калинович. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://avelev.ru/graphic-art-gallery/kalynovych-konstantin-kalinovich-etchings/> (дата обращения: 09.04.2018)
4. Михальчук В. Основные тенденции актуализации экслибриса украинских художников на современном мировом арт-рынке/ В. Михальчук//Вісник ХДАДМ. – №3. – 2014. – С.70-75.
5. Романенкова Ю. Украинская экслибристика на международной арене современной графики/Ю. Романенкова//Мистецтво України. – Вип. 15. – 2015. – С.111-115.

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРНЫМ ГЕРОЯМ КАК ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ОБЛИКА СОВРЕМЕННОГО КИЕВА

Игнатов Е. Е.

Искусствовед, Киев

Облик современного города – одна из основных задач, которые требуют все время новых приемов решения с максимальной степенью эффективности. Стремительно меняющиеся города, каждый из которых имеет собственные скрытые причины притягательности, – это не только элемент сферы гостеприимства, с помощью которого любая страна добивается успеха в туристской сфере. Современный организм города – это квинтэссенция устремления и визуализация системы ценностей его граждан. Сознательно не употребляем термин «население», поскольку речь идет не о типовых образах, а о духовном портрете людей, живущих в том или ином городе. Разумеется, вопросы планировки, застройки, сноса и перестройки, реконструкции архитектурных памятников – сфера профессионального интереса и ответственности архитекторов, хотя именно потому, что это часто превращается в далекий от культуры чистой воды бизнес, многие города и утрачивают свою былую индивидуальность и превращаются в типовые проекты, в которых главное – получение выгоды от застройки офисными сооружениями. Но есть и сферы, помимо влияния архитекторов, чиновников соответствующей области, имею-

щие значение для формирования облика любого города и демонстрации приоритетов его жителей. Памятники, которые устанавливаются силами или меценатов, или каких-либо отдельных организаций, все имеют свою историю и главное – отражают систему ценностей людей, инициировавших их установку. Речь не об официальных памятниках политическим или историческим деятелям, даже не о памятниках или мемориальных досках художникам, артистам или литературным деятелям, которых в каждом городе немало. В данном случае речь о тех памятниках (почти всегда камерных и установленных так, чтобы предусмотреть тактильный контакт со зрителем), которые посвящены литературным героям, персонажам известных литературных произведений. В Киеве таких объектов становится с каждым годом все больше. И отношение к ним не всегда однозначно, поэтому эта категория скульптурных объектов на сегодняшний день является одной из наиболее спорных с точки зрения оценки специалистами и обычными ценителями городских диковинок. Любопытно, что оценки профессионалов-скульпторов, архитекторов часто противоположны восприятию обычных киевлян и, тем более, гостей

столицы.

Во многих городах разных стран мира есть памятники, увековечившие любимых персонажей литературных произведений, подтверждающих их вневременное обаяние и значение для мировой культуры. Зачастую эти объекты превращаются в любимые места горожан – места встреч влюбленных, точки сбора экскурсионных групп, ориентиры для встреч выпускников и места возложения цветов для новобрачных. Такого рода арт-объекты корректнее терминологизовать как скульптурные объекты, поскольку иногда это памятник, часто – парковая скульптура, и унифицировать их одним термином довольно трудно.

В Париже таким местом встречи с литературными героями, прославившими страну, стал памятник Александру Дюма-отцу работы Г. Доре, с д'Артаньяном у подножия. Памятник легендарному гасконцу есть и в самом Беарне, в г. Ош. А в г. Кондом, менее десятка лет назад усилиями З. Церетели воздвигнут памятник четырем мушкетерам, запечатлевший в бронзе Атоса, Портоса, Арамиса и д'Артаньяна, но с портретными чертами В.Смехова, В. Смирницкого, И. Старыгина и М. Боярского, воплотившими образы Дюма-отца на экране в 1979 г. Эта традиция – придавать облику литературных персонажей портретные черты актеров, сыгравших их в кино, прижилась давно и повсеместно, что легко объяснить – люди привыкают к тому облику персонажа, который был увиден на экране, подсо-

знательно сливая его с тем, который образовался при прочтении книги, несовпадения, несогласия, разумеется, бывают, отсюда и наличие тех, кто не преемлет такие памятники. Есть памятник беарнцу и в Голландии, в г. Маастрихт, как считается, на месте гибели его исторического прототипа (скульптор – А. Таратынов).

Испанию среди множества других героев прославляет Дон Кихот – памятник Сервантесу, рядом с которым – фигуры вечного борца с ветряными мельницами и его верного оруженосца, установлен в Мадриде (автор – Л. Кулло-Валера). Увековечили Дон Кихота и в Бельгии (в Брюсселе), на Кубе (в Гаване, Варадеро), в России (в Омске, в Москве, в Новосибирске).

Английские литературные герои тоже имеют широчайшую популярность во всем мире. Среди фаворитов литературных произведений мирового значения, интересующих скульпторов как объекты для внедрения в городское пространство, – шекспировские герои. Памятники Ромео и Джульетте можно найти в Нью-Йорке, конечно, в самой Вероне, и даже в отдаленном Батайске. Не отстает в степени симпатии зрителей и образ Шерлока Холмса – памятник знаменитому сыщику можно увидеть в Лондоне, а в компании незаменимого доктора Ватсона он предстал в бронзовом облике в Москве.

Одним из рекордсменов по количеству обращений художников и по любви зрителей можно считать барона Мюнхгаузена – памятники ему есть в

Боденвердере (Германия), в Глубоком (Беларусь), в Калининградне, в Москве, в Ноябрьске, в Хмельницком. Наверное, это наиболее символический образ среди памятников такого типа – увековечивание памяти о том, чего не было, о вымышленном герое. Это условный символ, обобщающий образ, квинтессенция того, что любимо широким кругом публики, о чем она хочет сохранить память, но память визуализированую, с которой можно иметь и зрительный контакт (а иногда и тактильный).

Нередки обращения художников к булгаковским героям. В Москве притягивают любителей мистики памятники Коровьеву и Коту Бегемоту, созданных фантазией М. Булгакова, – их как минимум два только в российской столице (скульптор – А. Рукавишников). В Харькове установлен памятник профессору Преображенскому и Шарикову, увековечившие облик Е. Евстигнеева и В. Толоконникова, ставших «лицами» булгаковских героев на экране. В Петропавловске есть памятник Евгению Онегину и Татьяне Лариной, увековечивший знаменитый роман в стихах А. С. Пушкина (скульптор – С. Брютова). При чем, памятник самому поэту вместе с его легендарным героем есть и в Йошкар-Оле (автор – А. Ковальчук).

Даже сказочные персонажи не раз воплощались художниками в бронзе или камне и становились местом паломничества туристов. В Берлине, Брюсселе, Монако, Долгопрудном можно встретить Золушку – памятни-

ки любимице всех романтиков установлены во многих странах мира. Печальный памятник Русалочке украшает Копенгаген (автор – Э. Эриксен) и собирает вокруг себя всех гостей столицы Дании, не только поклонников творчества Андерсена. Не раз облюбовывали художники образы кэрролловских героев: Алису в окружении Оболваненного Шляпника, Белого Кролика, Мартовского Зайца, Ореховой Сони, застывших в бронзе к удовольствию детей и взрослых, поместил в парке Нью-Йорка Х. де Крефт; Дж Арджент постаралась, чтобы Алису в Зазеркалье могли наблюдать и сами англичане (г. Гилдфорд); каменная скульптура Алисы украшает г. Аделаида в Австралии (скульптор – Дж. С. Доуи); Алиса в компании своих необычных друзей красуется и в России – в Абакане, в Москве. Памятники Пинокио (в итальянском Коллоди), Винни Пуху (в канадском Уайт-Ривере и в российском Раменском, где он топает по тропинке в сопровождении Пятачка, Совы и Ослика Иа), Красной Шапочке (в Аахене, в Барселоне, в Берлине, в Буэнос-Айресе, в Вичуге, в Мюнхене, в Москве, Харькове, в Красногорске, в Лаппеенранте, в Хломе, в Швальме), котенку с улицы Лизюкова (в Воронеже), героям сказок Э. Успенского о Крокодиле Гене и Чебурашке и о Простоквашино (в Раменском), и множеству других сказочных героев вызывают улыбку и притягивают детей (и не только) по всему миру.

Среди украинских городов, богатых увековеченными в камне или ме-

талле образами литературных персонажей, внедренными в городские ансамбли, наиболее плодovitы Одесса, Харьков и, конечно, Киев. «Жемчужина у моря» радует глаз посетителей памятниками, чаще связанными с ее амплуа «столицы юмора»: наряду с памятниками катаевским персонажам Пете и Гаврику, мадам Стороженко, город пестрит упоминаниями о персонажах со страниц Ильфа и Петрова, среди которых бессменным лидером остается Остап Бендер. Воспоминания о великом комбинаторе в виде памятников хранят и Екатеринбург, и Санкт-Петербург, и Пятигорск, и Элиста, есть образ Остапа на улицах Жмеринки, Мелитополя, Харькова, но наиболее к месту он, конечно, приходится в Одессе. Здесь можно увидеть и памятник 12-му стулу, которому пристало находиться, конечно, на Дерибассовской.

Киев тоже богат такими памятниками – здесь есть как увековеченные литературные герои, так и сказочные персонажи. Одно из мест, где таких скульптурных объектов можно наблюдать целый ряд, – Пейзажная аллея, точнее – ее детский парк. Здесь есть и «Маленький Принц» А. де Сент-Экзюпери, и «Алиса» Л. Кэролла, и другие персонажи – вся эта детская феерия появилась и периодически восстанавливается (с 2010 г.) благодаря усилиям скульптора К. Скретуцкого. Все фигуры красочно-полихромны, в них камень сочетается с керамикой, мозаичный принцип создает ощущение сказки и праздника, что вполне отвечает общей концепции ансамбля.

Тому же автору принадлежит и очень интересный образ «Ежика в тумане», установленный на ул. Рейтарской в 2009 г. Этот образ отличен от остальных тем, что фигура знаменитого Ежика, любимца уже нескольких поколений детей из увидевшего свет еще в 1975 г. мультфильма, создана из дерева и шурупов, имитирующих иголки, и чрезвычайно натуралистична благодаря материалам, хотя и очень стилизована по характеру образа. К. Скретуцкий стал проводником в мир сказок и для тех, кто захотел бы увидеть, как в действительности выглядел «Буратино» – в 2008 г. на одной из центральных улиц Киева появилась его деревянная версия сказочного сына папы Карло.

Увековечил Киев и бессмертного «Великого Слепого», созданного пером Ильфа и Петрова, – на углу Крещатика и Прорезной, куда помощника Остапа Бендера постоянно отсылал Шуру Балаганова, чтобы доказать свое мастерство слепца, установлен памятник Паниковскому (скульпторы – В. Сивко, В. Щур, архитектор – В. Скульский). Уже два десятилетия (с 1998 г.) бронзовый Михаил Самуэлевич страдает от краж своей тросточки, которую несколько раз приходилось менять. Авторы концепции памятника использовали один из излюбленных принципов создания таких скульптурных объектов, вслед за авторами фигур мушкетеров в Гаскони, Холмса и Ватсона – в Москве, Жеглова и Шарапова – в том же Киеве, и многих других, наградив Паниковского портретными чертами актера, который воплотил его образ на экране

в фильме М. Швейцера «Золотой теле-нок» – это воплощение облика З. Гердта. Тот же принцип использовали авторы и при создании еще одного из любимых памятников литературным героям в Киеве – памятник Проне Прокоповне Серковой и Свириду Петровичу Голохвастову, который установлен у Андреевской церкви. Над этой композицией работала та же творческая команда, украсившая место скандала Прони и Голохвастова их бронзовыми изображениями в 2009 г. Эти образы имеют портретные черты актеров О. Борисова и М. Криницыной, сыгравших их в экранизации пьесы М. Старицкого. Характер отношения жителей города к памятнику можно понять, ориентируясь на то, что к этой бронзовой паре приходят в день свадьбы молодожены, а ежедневно и киевляне, и приезжающие в столицу гости продолжают полировать колечко на руке Прони, жучка на сюртуке Голохвастова, загадывая желания.

В столице есть и свои булгаковские талисманы. На Андреевском спуске, при доме-музее писателя, можно было увидеть бесспорного фаворита из числа героев романа «Мастер и Маргарита» – Кота Бегемота, который исчез со стены дома в неизвестном направлении, по-булгаковски мистически.

Не оставили в стороне и Н. Гоголя – на том же Андреевском спуске есть символический бронзовый «Нос» (скульптор – О. Дергачев), который ассоциируется с одноименным произведением писателя, хотя авторская идея состояла в посвящении самому

Гоголю, но не герою его произведения [1]. Еще две подобных памятки гоголевской фантазии есть в Санкт-Петербурге, но киевский, появившийся в 2006 г., наверное, особенно закономерен – именно в украинской столице регулярно проводятся «Гоголь-фест-ы» как одно из излюбленных арт-мероприятий культурной столицы. Гоголевских героев чтут не только в Киеве – например, в Запорожье, в Полтавской области (с. Келеберда) высятся памятники гоголевскому Тарасу Бульбе. Но они имеют совсем иной оттенок, а киевский «Нос» более камерен, с оттенком юмора и больше схож с талисманом, далек от монумента героического характера.

Спорным является отношение к этим памятникам у профессионалов и любителей. Причиной являются разные критерии оценки произведений представителями этих категорий зрителей. Профессионалы-скульпторы, архитекторы ставят во главу угла художественные качества скульптурных объектов, оценивают, насколько органично они вписываются в окружающую среду, соблюдается ли принцип сомасштабности, не нарушается ли ансамблевость, насколько технологически грамотно созданы сами объекты, насколько они оригинальны с точки зрения наличия авторского компонента. В этом отношении единодушия быть не может: далеко не всегда скульптурные объекты идеально вписаны в ансамбль, не всегда и высока и планка профессионального исполнения работ. Но восприятие зрителя, особенно гостей столицы, кото-

рые фрагментарно, осколочно могут видеть город в силу дефицита времени и для которых эти объекты – своеобразные культурные маркеры современного Киева, почти всегда положительно. В данном случае речь идет об эмоциональном восприятии, а не формальной классификации объектов, которые, согласно закону, еще не классифицируются как культурное наследие в силу того, что созданы недавно. Они нравятся, привлекают людей, меняют настроение, вызывая улыбку. Значение имеет даже тактильный контакт – большинство таких объектов расположено так, чтобы зрители могли прикоснуться к ним, почувствовать сопричастность. Как и во многих других городах, нередко с таких скульптурных объектов, которые появляются с начала 2000-х гг. в разных районах столицы постоянно, исчезают какие-то детали: отпиливаются куски бронзы, откалываются фрагменты камня и т.п. Это случается во многих городах мира: Копенгагенскую Русалочку тоже пытались изуродовать, петербургского Чижики-Пыжики, самый маленький памятник северной российской столицы, несколько раз крали с пьедестала на набережной Фонтанки, пока его не прикрепили так, что снять просто невозможно. Это, к сожалению, свидетельствует о все еще довольно низком уровне культуры жителей и гостей города, не все из которых в состоянии ценить культурное наследие, уважительно относиться к памятникам, формирующим облик города, его индивидуальный эмоциональный окрас. По-

этому вполне правомерно будет сказать, что эти объекты имеют и воспитательное значение, формируя должное отношение к культуре во всех ее проявлениях прежде всего у молодой генерации, в подсознание которой каждый такой памятник вносит новую информацию. С их помощью облегчается восприятие и литературных произведений, которые в эпоху господства IT-технологий все реже воспринимаются со страниц «живых книг», и провоцируется сам интерес к прочтению произведений, с героями которых многие знакомятся сначала посредством восприятия скульптур, а потом уже добираясь до самих книг – прежде всего это касается детей, для которых восприятие при помощи тактильного контакта и впитывания визуальной информации гораздо эффективнее. Поэтому наличие таких памятников литературным героям в городе может восприниматься лишь положительно.

Список использованных источников:

1. Памятник «Нос» Гоголя в Киеве. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.kievtown.net/rus/sights/gogol_monument.html
2. Протас М. Українська скульптура ХХ століття/М. Протас. – К.: Інтертехнологія, 2006. – 278 с.
3. Пучков А. Просто неба: Київські нариси/А. Пучков. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – 304 с.
4. Самые интересные памятники Киева. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://udivitelno.com/creation/item/502-neobychnye-pamjatniki>
5. Mussienko N. Kyiv Art Space/N. Mussienko. – Washington, D.C., 2013. – 26 p.

ХУДОЖНИК-ФИЛОСОФ КАК ФОРПОСТ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ИСКУССТВА: ОСНОВНЫЕ ВЕКТОРЫ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВИКТОРА СИДОРЕНКО

Савин Д.О.

Искусствовед Киев

Аннотация: цель статьи – проанализировать творчество украинского художника Виктора Сидоренко. Этот мастер – яркий пример современной многовекторной творческой личности. В центре внимания статьи – рассмотрение разных амплуа В. Сидоренко в культурном поле: художника, искусствоведа, арт-куратора. Анализируются основные художественные проекты В. Сидоренко, созданные им на протяжении его творческой карьеры. Акцентируется роль философско-эстетического фундамента творчества художника, многослойность смыслового наполнения его проектов, значение его творческой деятельности для формирования облика современного актуального искусства Украины

Ключевые слова: живопись, инсталляция, проект, современное искусство, скульптура, арт-куратор

Key words: painting, installation, project, contemporary art, sculpture, art curator

Понятие «универсальная личность» в большей степени актуально для эпохи Ренессанса. В то время творческая единица пробовала себя во многих сферах деятельности, и у нее все получалось с одинаковой долей успеха, отсюда – большое количество разносторонне развитых личностей и высокий уровень культуры в целом. В современном художественном мире такие навыки давно утрачены, общий уровень заметно снизился, иногда приближаясь к деградации, но сегодняшнее украинское арт-пространство может похвастать тем, что в нем есть представители такой когорты, кому под силу держать планку разностороннего развития и задавать тон своему окружению. Виктор Дмитриевич Си-

доренко – одна из тех личностей, которая формирует современное украинское художественное поле, задает тон происходящему в творческой жизни и выводит украинское актуальное искусство на международный уровень. Формально он принадлежит к среднему поколению (1953 г.р.), но его творческое кредо демонстрирует в нем человека совершенно новой формации, склонного к активной деятельности, экспериментаторству, созданию необычных проектов, продвижению молодых художников, меняющих искусство изнутри, наделяющих его новой сутью. У художника несколько векторов деятельности, выбрать один из которых как основной невозможно – он в одинаковой степени отдает свое

вниманием всему, за что берется, стараясь довести до логического завершения. Он художник, арт-куратор, искусствовед, преподаватель. В. Сидоренко может считаться представителем как харьковской, так и киевской школ: получив образование и довольно долго (до 1985 г.) прожив в Харькове, проводя там студенческие, аспирантские годы и начав карьеру, он уже более четверти века отдал столице. Здесь он создал ту арт-площадку, на которой прежде всего и реализует свои громкие проекты, – с 2001 г. существует созданный им при поддержке целого коллектива художников и критиков Институт проблем современного искусства (ИПСИ) при Академии Искусств Украины. Именно этим проектом В. Сидоренко заработал себе истинную благодарность современного искусства, до того момента не имевшего официальной площадки для самовыражения. Это alma mater украинского актуального искусства, где любой проект имеет право на существование, принимается для рассмотрения, но при этом проходя жесткий отбор по критериям профессионализма и качественного уровня. Здесь В. Сидоренко реализовал себя и как организатор, и как арт-куратор, и как критик, и как художник. Институт как научно-исследовательская структура стал площадкой для реализации и научного потенциала молодого поколения, что заложено в программе его деятельности. Здесь открыта аспирантура, специализированный совет по защите кандидатских диссертаций, почти все

из которых пишутся по проблемам современного искусства, что довольно трудно реализовать в других институциях. Сам В. Сидоренко тоже пишет статьи как искусствовед, из-под его пера вышла монография, посвященная искусству XX в., чем он доказывает сентенцию о том, что художник может быть и критиком, не хуже теоретика владея словом [5]. Научный потенциал созданного по инициативе В. Сидоренко института собрал в своих недрах надежду отечественного искусствознания в области актуального искусства, во многом противопоставляя себя прежним инстанциям, для которых любые новации подобны смертельной опасности. Сам В. Сидоренко, А. Босенко, В. Бурлака, М. Криволапов, А. Метлев, М. Протас, А. Роготченко, О. Сидор-Гибелинда, В. Тузов, др. – проблематика их исследований связана с современным искусством, и, пожалуй, стоит прежде всего акцентировать то, что в основе исследовательской деятельности лежит междисциплинарный подход. Любая научная студия имеет в себе философский, культурологический пласт. А. Босенко – философ, чьи тексты написаны острым, живым, хлестким языком, В. Тузов – культуролог, В. Бурлака, М. Протас, А. Роготченко, др. – арт-критики, таким образом, творческая команда, собранная В. Сидоренко, в состоянии организовать любой арт-проект, грамотно сопровождая его концептуально сложными экспликациями. Но главное – это площадка для художников, чье искусство интеллек-

туально, каждый проект имеет сложный, философски обоснованный идеологический подтекст. Многие из них, как и сам В. Сидоренко, выполняют и функции авторов проектов и кураторов, т.е. абсолютно самодостаточны. Многие из проектов представителей ИПСИ представляют Украину на громких Международных фестивалях, конкурсах, аукционах, прежде всего – на знаменитой Венецианской биеннале. Здесь художник имеет творческую свободу, поэтому на эту площадку стремятся молодые авторы, только начинающие свой творческий путь, чтобы получить «путевку» в мир актуального искусства.

Но, наверное, все же главное амплуа В. Сидоренко в глазах зрителя – художник. Поскольку этот вид его деятельности просто более на виду, результаты визуализованы в проекты, неизменно вызывающие интерес, особенно у молодого поколения. Его проекты признаны в мире, что подтверждалось неоднократными персональными выставками не только в Украине (1989, 1992, 1993, 1995, 1997, 2000-2001, 2004, 2006, 2009, 2011 гг.), но и в Италии (2003 г.), Казахстане (1996 г.), США (1998, 2011, 2012 гг.), во Франции (1999 г., 2008, 2009, 2010 гг.) [4]. А участие в коллективных проектах, выставках своей географической направленностью охватывает значительную часть карты мира: Германия (2005 г.), Греция (2004 г.), Великобритания (2009 г.), Китай (2002 г.), Нидерланды (2006 г.), Россия (2002, 2011 г.), США (2003, 2009, 2010, 2011, 2012 гг.) Фин-

ляндия (2004 г.), Франция (2007, 2008, 2009 гг.), Швейцария (2010 г.), и т.д. [4]. Его работы хранятся во многих коллекциях Украины, Казахстана, США, Финляндии. Помимо живописи, инструментарием которой В. Сидоренко владеет, как и каждый выпускник Харьковского художественно-промышленного института, на хорошем профессиональном уровне, он создает свои основные проекты в смешанной технике, в скульптуре (чаще – из нетрадиционных материалов, например, в тонированном стеклопластике), прибегая и к форме инсталляций. Сидоренко-художник – смелый экспериментатор, философ, воплощающий свои замыслы (а они всегда довольно сложные) в разных материалах, для него главное – донести мысль, а какой инструментарий для этого задействован – более второстепенно. Многие масштабные проекты созданы в технике живописи, иногда – смешанной технике, что усиливает визуальный эффект. Пожалуй, самые шумевшие проекты последних лет, показанные не только в Украине (несколько городов), но и за ее границами, – «Аутентификация» (2007 г.) и «Деперсонализация» (2009 г.). В них задействован инструментарий и инсталляции, и скульптуры, и фотографии, их называют и репрезентативными инсталляциями (А. Соловьев), и синтезами-перформенсами (Д. Березницкая) [4] – терминологизовать их не так легко в силу поликомпонентности замысла, его философской многослойности, вылившейся в поликомпонентность и

Рис. 1. В. Сидоренко. Инсталляция «Деперсонализация». Киев, 2009 г.

визуализации в материале.

Именно инсталляция «Деперсонализация» (рис. 1) – то, что зритель сначала увидел на экспозиционной площадке ИПСИ, потом оказался элементом этого проекта на аллее Малевича, а затем проект был продемонстрирован в Париже. Этот проект, как и предыдущий, направлен на изучение проблемы идентификации личности (Н. Булавина), которую часто поднимает в своем творчестве В. Сидоренко [4].

Циклы «Левитация» (2009 г.), «Погружение», «Отражение в неизвестном» (оба – 2012 г.) – живописные серии, созданные маслом, акрилом на холсте. Все работы В. Сидоренко большие по размеру, акцент всегда делается на масштаб, хотя в большинстве проектов, если они рассчитаны на пространственность, важна сопричастность.

Серия «Жернова времени» (2003 г.) (рис. 2) была представлена как украинский сегмент культурного пространства 50-й Венецианской Биеннале. Основную идею проекта сам художник определяет как всепожирающую, монотонную силу перемалывающего все

на своем пути времени, которое поглощает всех и все, постоянно возвращаясь снова [4]. В этом процессе основной опасностью становится унификация – утрата собственной идентичности в случае попадания в такие жернова уничтожающего времени,

на опасности которой во многих своих работах, циклах ставит акцент художник, и бегство от которой – основная задача личности, целью которой является сохранение индивидуальности.

Стремление сохранить собственное «Я», индивидуальность, при этом памятуя о корнях, о своем прошлом, не поддаться массовой истерии унификации и не попасть под каток толпы лежит в основе многих произведений В. Сидоренко (проекты «Амнезия», 2001 г.; «Цитохронизмы», 2002 г., др.). Пожалуй, можно взять на себя смелость утверждать, пользуясь концептуальными установкам проектов мастера, что творчество В. Сидоренко – своего рода лекарство для современного социума от амнезии, ее обнажение, призыв не попасть под

Рис. 2. В. Сидоренко. «Жернова времени». Смешанная техника, 2003 г.

жернова времени и сохранять собственную идентичность, дабы избежать деперсонализации.

Список литературы:

1. В гостях у художника: мастерская Виктора Сидоренко. – Электронный ресурс. – Режим доступа: <https://official-online.com/sobytiya/v-gostyah-u/v-gostyah-u-hudozhnika-masterskaya-viktora-sidorenko/> (дата обращения: 01.04.2018)
2. Мусієнко Н. Аутентифікація – крок до самоідентифікації// АртКурсив. – № 2. – 2009.
3. Смирна Л. Віктор Сидоренко: мистецтво ілюзій і трансформацій / Л. Смирна // Мистецтвознавство України. – Вип. 13. – 2013. – С. 33-41.
4. Сидоренко Виктор Дмитриевич. Биография. – Электронный ресурс. – Режим доступа: http://www.people.su/100248_2 дата обращения: 01.05.2018)
5. Сидоренко В. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ-ХХІ століть/В. Сидоренко. – К.: ВХ[студіо], 2008. – 188 с.

РОЛЬ ЭМОЦИОНАЛЬНОГО ИНТЕЛЛЕКТА В ОБУЧЕНИИ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ

Амплеева О. М.

кандидат психологических наук, ст. преподаватель кафедры психологии
Черноморский национальный университет имени П. Могили.

Ключевые слова: эмоциональный интеллект, эмоциональность, фактор гендера, эмпатия, эмпатическое отражение.

Keywords: emotional intelligence, emotionality, the factor of gender, empathy, empathic mirroring.

Повышение качества профессиональной деятельности психологов на основе использования эмоционального интеллекта является сложной проблемой системного изучения. Определенная роль отводится психологическим закономерностям эмоционального функционирования личности, особенностям его реализации во взаимодействиях различных типов, психофизиологических аспектах переживания чувств, предпосылок качества эмоционального определения проблем, вербализации чувств и нахождения средств адекватного воздействия на эмоционально-чувственную сферу человека со стороны психолога. Именно психолог способен помочь личности разобраться в ее внутренних эмоциональных проблемах, раскрыть свой внутренний потенциал и, возможно, собственный скрытый эмоциональный интеллект, что в дальнейшем обеспечит самостоятельное решение человеком своих психологических проблем [3].

Анализ специфических особенностей процессов реализации эмоционального интеллекта как инструмен-

тального средства повышения качества деятельности психологов позволил сформулировать некоторые принципы, подходы и алгоритмы методического уровня для применения в ходе их профессиональной подготовки в ВУЗе как вспомогательное направление практически-ориентированной подготовки будущих психологов [3].

1. Принцип учета фактора гендера. В стратегиях профессионального взаимодействия мужчин-психологов и женщин-психологов существуют значительные гендерно обусловленные различия, что обусловлено повышенным уровнем эмоциональности, эмпатийности, чувствительности женщин и пониженным уровнем интенсивности эмоциональных состояний и чувствительности мужчин. Нейрофизиологический механизм повышенной чувствительности женщин связан нейротической тенденцией – чувствительностью к внутренне-рецептивным раздражениям, что биологически важно для обеспечения выживания ребенка при беременности. В социальных взаимодействиях такая чувствительность трансформирована в эмпатич-

ное отражение состояния другого человека и в построении различных моделей поведения вокруг проблемы переживаний в форме общения для выяснения их истоков и совместного поиска средств решения проблем, вызвавших нежелательные чувства. Данную модель преимущественного анализа чувств относительно переживаний склонны реализовать и психологи-женщины, и на научной основе выбора рекомендаций. Женский стиль, который вызывает уровень доверия клиента, недоступен для мужчин, специфика женской помощи состоит в пропуске фазы четкой вербализации чувств, что преобладает у мужчин [3]. Рациональные целеориентированные мужчины-психологи определяют в диалоге с клиентом в первую очередь проблему, которая проявляется и не уделяют (эмпатически) такого большого значения эмоциям и чувствам как психологи-женщины. Мужчины в части случаев помогают именно своей «холодностью» смещая сознание и внимание клиента на проблему, ее рациональное решение, что нередко ведет к прекращению психических расстройств. Таким образом, женщины лучше чувствуют, лучше реализуют восприятие переживаний клиента, мужчины рационально классифицируют переживания, но работают преимущественно с жизненными проблемами. Поэтому психологов обоих полов важно обучать стратегиям другого пола как дополнение имеющейся естественной гендерно обусловленной стратегии взаимодействия.

Особым ракурсом подготовки психологов обоих полов является готовность к пониманию стратегий и функционирования личности другого пола. Так женщина-клиент ждет эмоционального отклика, а мужчина-клиент эффективного решения собственных проблем. Итак, адаптируясь психолог должен реализовать обе стратегии вербально модифицируя собственный стиль согласно пола клиента[1]. Второй принципиальный момент касается специфического соотношения рационального и эмоционального интеллекта. Эмоциональный интеллект – преимущественно подсознательный адаптивный психический процесс, который формировался миллиарды лет в механизмах выживания, автоматизирован в значительной степени в рефлексках, нейрон-гормональных реакциях на значимые для выживания раздражители жизни. Рациональный интеллект – достояние последнего миллиона лет – это психическая система адаптации с вспомогательной цепочкой в форме символов, слов, смыслов, оперирование которыми обеспечило радикальное повышение приспособленности человека и преодоление значительного количества опасных факторов среды.

Ключевое звено, важное в профессиональной деятельности психолога, – это перевод с эмоционального, невербального языка на язык рациональный для принятия решений и обеспечение доступности такого решения клиенту в будущем. Ключевая проблема подготовки психологов к применению эмо-

ционального интеллекта в временном снижении рациональных процессов, которые создают фильтр восприятия преждевременной трактовкой невербальных сигналов относительно уже имеющих логических схем классификации и решений проблем, что блокирует продукты эмоционального интеллекта, вместе с тем теряется важная информация и альтернативы помощи клиенту.

2. Следующий принцип в применении эмоционального интеллекта заключается в развитии умения психолога концентрировать собственное подсознательное внимание на личности клиента без чего невозможно воздействовать эмоциональный интеллект в профессиональной деятельности. Проблема практической реализации данного принципа в том, что, в отличие от рационального сознания, для которого достаточно сформулировать объект концентрации словами и несколько раз мысленно повторить, внимание подсознания руководствуется принципиально другими критериями для изменения направления внимания. Ключевые факторы возникновения подсознательного внимания: эмоциональная напряженность при восприятии объекта, новизна, значимость для выживания, ассоциированность с базовыми потребностями (например, сексуальными, статусом в обществе и тому подобное). Во время психолого-консультативного взаимодействия с клиентом не редкостью является озабоченность самого психолога разнообразными проблемами, что

исключает саму возможность применения эмоционального интеллекта в ходе психологической работы с клиентом. Следовательно, в ходе профессиональной подготовки ключевой задачей является обучение умению сознательно временно останавливать внутренний диалог и фильтр рационального мышления для восприятия эмоционального потока подсознательного и последующим рациональным анализом этого потока и практическим использованием в ситуационной необходимости [3].

3. Принцип «психологической проработки собственных проблем». Ключевым внутренним барьером применения эмоционального интеллекта в рамках личности самого психолога является не проработанность его собственных психологических проблем, противоречий, неуправляемость потока сознания и др. Сущность данной проблемы заключается в том, что при остановке внутреннего диалога для восприятия подсознательного эмоционального потока, как способа задействования эмоционального интеллекта при психологическом консультировании, происходит нежелательная актуализация собственных психологических проблем самого психолога. Большинство проблем имеют эмоциональную природу и истоки в опыте детства, становление личности и связанные с нереализованными потребностями, фрустрационными, болевыми и другими ситуациями. Особую группу проблем составляют акцентуированные черты

личности, блокированные в рациональном состоянии сознания. Третья группа потребностей связана с базовыми инстинктами психодинамического направления.

Следовательно, в ходе профессиональной подготовки по схеме развития эмоционального интеллекта в структуре профессиональной деятельности психологов необходима проработка собственных проблем в адекватных им психотерапевтических системах и техниках, или с помощью внешних психотерапевтов. Непроработанные проблемы в момент временного ослабления рационального сознания для включения эмоционального интеллекта, как сжатые пружины «выталкивают» в сознание множество сплетенных образов, чувств, переживаний, импульсов, которые, безусловно, через их напряженность, блокируют эмоциональный информационный поток от самого клиента. Такие соображения определяют необходимость достижения очень высокого уровня личностного развития самого психолога, безупречности, непротиворечивости его ценностей, проработка проблем управления факторами своей жизни и обеспеченность системой знаний и умений, способами решения типичных собственных психологических проблем. В такой постановке проблемы профессиональной подготовки психологов система вузовской подготовки должна быть существенно модифицирована под имеющиеся внутри личностные проблемы, а также учесть существующие технологии их тренинговой обработки [3].

4. Принцип «индивидуального языка вероятностной символизации» – соответствие между невербальными сигналами и содержанием и интенсивностью психологических характеристик, как для отображения клиента так и для языка трансляции сигналов самого психолога. Одним из методологических ограничений исследования в психологии является очень высокая планка вероятности для психических феноменов ($P < 0,01$; $P < 0,05$; $P < 0,001$), что произошло при механистическом внедрении математических методов в схемы психологических исследований. Вследствие чего значительная часть редких психологических феноменов не изучается наукой. При изучении проблемы эмоционального интеллекта и, особенно, при попытках его развития как инструментальной возможности в деятельности психолога проблема, сверхвысокой планки вероятности существования психологических проявлений особенно деструктивная.

Согласно современному пониманию функционирования мозга каждая мысль, мозговая активность или черта личности, вследствие общей связанности нейронов, может вызвать невербальное проявление – жесты, мимические изменения, пространственные, темпо ритмические, модуляцию голоса и тому подобное. Но соответствия невербальных сигналов и процессов в мозге и сознании связаны с вероятностями, с точки зрения методологии психологии, недостаточными для суждения о достоверности

таких соответствий. К тому же вероятности сильно варьируются от одного человека к другому.

Психолог сталкивается при восприятии невербальной информации с конгломератами сигналов, которые невозможно однозначно трактовать при завышенном уровне требований к достоверности выводу, принятом в современной психологии. Особую проблему составляют эмоциональные телесные сигналы, которые почти уникальны, но при своевременном их выявлении точно диагностируют изменчивое состояние клиента.

Решением данной проблемы, по нашему мнению, является построение взаимодействия с клиентом индивидуального языка перевода невербального потока на язык рационального сознания для каждого клиента на основе стандартного ожидаемого набора из нескольких тысяч невербальных сигналов. Именно такой набор невербальных сигналов должен быть объектом изучения в практически-ориентированных тренингах будущих специалистов по психологии при подготовке в ВУЗе. Второй аспект предложенного принципа заключается в модификации языка сигналов в соответствии с конфигурацией черт и особенностей самого психолога. Так для женщин образная символизация психических проблем более удачная, чем их символизация средствами алгоритмов решений по мужской модели стратегий взаимодействия с клиентом. Следовательно, с прагматической точки зрения, необходим определенный выход за

ограничение детерминистического мышления доминирующей парадигмы современной психологии.

В психотерапии, как средство преодоления психологических расстройств, широко используется ассоциативная символизация. Например, в технологии нейролингвистического программирования с визуальным, кинестетическим или другим сигналом ассоциируют ресурсное состояние (повышенный уровень энергии, самоконтроля и способности к самостоятельному решению проблем), который включают или для вызова этого состояния, или (якорения), для компенсации негативного сигнала, вызвавшего нежелательное состояние. Таким образом, практика психологического консультирования и помощи требует гибкого, вероятностного, адаптивного (к клиенту и к себе) подхода при трактовке невербальной информации как образа и конгломерата сигналов, с разной вероятностью точности отражения действительности психической реальности клиента.

5. Принцип «введение метода эмоционального интеллекта в схемы реализации стандартных психотерапевтических техник» при подготовке в ВУЗе. По результатам проведенного теоретического и эмпирического исследования проблемы эмоционального интеллекта в структуре деятельности психолога нами предложено реализовывать краткосрочные изменения восприятия (несколько секунд незаметные для клиента) для активации подсознательного потока сигналов

собственного тела психолога с быстрым возвращением в рациональное состояние. В таком понимании, наряду с первоначальной диагностикой личности на основе невербальной информации и потоков ощущений эмоционально-кинестетического характера от собственного тела, психолог получает возможность диагностики в любой момент психологической работы в ходе использования любых психологических техник коррекции, помощи и консультирования. Методически это реализуется как активация эмоционального интеллекта до и после применения конкретной психологической техники [3].

6. Принцип «системного анализа конфигурации эмоционально-чувственной сферы» личности клиента. В первую очередь этот принцип указывает на выявление частотного баланса переживаний базовых и смешанных эмоций и чувств клиента. На современном уровне развития междисциплинарных исследований уже достаточно точно определены области мозга, которые активируются при переживании человеком различных эмоций и чувств. Наряду с локализацией также изучены и химические изменения в функционировании синапсов нейронов и их групп. Вместе данные о локализации и химические процессы отчасти объясняют психологические закономерности интегрального психического функционирования личности и древних механизмов подкрепления поведения, адапционных процессов и указывают на

возможные стратегии модификации поведения человека, нуждающегося в психологической помощи.

Определение баланса переживаний эмоций и чувств позволяет, в рамках изучения проблемы эмоционального интеллекта, динамически-ситуативно определить и формулировать гипотезы о внутреннем механизме индивидуальных психологических расстройств и проблем клиента. На основе такого анализа определяются новые стратегии функционирования (новые балансы переживаний) которым необходимо научить клиента для развития способности полностью самостоятельно преодолевать собственные проблемы. Одна из типичных проблем клиентов – стресс из-за неумения управлять случайными факторами своей жизни. Стресс данного типа нередко вызывает психосоматические расстройства и определенные сочетания эмоций и чувств. Следовательно, реконструкция психологом на основе техники использования эмоционального интеллекта, баланса переживаний клиента, соединенного с жизненными проблемами позволяет реализовать действительно комплексное воздействие, а по окончании психологической работы и диагностики ее результативности. Учитывая вероятностный характер протекания эмоций и чувств, такой уровень работы психолога тяготеет к искусству, но на каждом этапе может быть рационально объяснен и обоснован известными психологическими механизмами.

7. Принцип «определения баланса черт, акцентуаций и потенциальных

патологий» как интегральной многомерной личностной стратегии решения проблем. Базовые черты личности, функционирования в крайностях акцентуаций на грани патологий уже достаточно хорошо классифицированы и изучены (Собчик Л.Н., Леонгард). К большинству характеристик в данном русле психического сопоставлены типичные переживания и чувства и их балансы. Поэтому в ходе начального психотерапевтического взаимодействия двусторонним путем (через стандартные диагностические процедуры и технику диагностирования на основе эмоционального интеллекта) психолог определяет наиболее вероятную область типичного функционирования личности клиента. Многомерное описание такой совокупности базовых характеристик (например, по сто балльной шкале нейротизм – 75 ± 20 , психотизм – 30 ± 5 , депрессивность – 80 ± 10 , конформизм – 50 ± 20), – это объяснение глубинных истоков поверхностных поведенческих личностных стратегий, которые рождают жизненные проблемы клиента[3].

Из-за того, что базовые черты и диспозиции личности, фактически, невозможно изменить, ключевым путем психологической помощи является сознательное формирование контрстратегий избегания или блокирования базовых характеристик, которые совместно образуют интегральный системный эффект, что вызывает психологические проблемы. При таком подходе техника эмоционального интеллекта может выступить как сред-

ство оценивания сформированности контрстратегий данного типа у клиента.

8. Принцип «компенсации гендерных стратегий психолога». Анализ практики деятельности психологов обнаружил две гендерные стратегии, которые в наибольшей степени влияют на долгосрочный эффект психотерапевтической и консультативной помощи клиентам. В пределах предлагаемой нами техники использования эмоционального интеллекта, с развитием у мужчин умений диагностировать и выводить человека в ресурсное состояние готовности к изменениям, компенсаторной (относительно мужских гендерных стратегий) может быть расширение поля невербальной информации, которая применяется психологом для принятия консультативного решения и усиление техник эмоционально-чувственного мотивирования клиента. Таким образом, способы решения клиентом собственных проблем получают ассоциированное эмоционально положительное усиление (обычно у мужчин-психологов не происходит через лекционный, информационный стиль консультирования). Особым ракурсом в рассмотрении данного принципа является проблема противоречия личностных стратегий, когда психолог-мужчина работает с клиентом-женщиной, или психолог-женщина с клиентом-мужчиной. Такие противоречия должны быть осознаны будущими психологами в ходе специальной психологической подготовки.

9. Принцип «повседневного тренинга модели реализации техники психологической помощи с использованием эмоционального интеллекта». Из опыта работы над проблемой развития эмоционального интеллекта, опросов специалистов и наблюдений за их действиями выяснилось существование непроизвольного тяготения к преимущественно рациональному, технологическому способу осуществления консультативных и психотерапевтических действий, который поощряется методологией науки, но часто неоправданно через эмоциональную природу человека. Способом решения данной проблемы, по нашему мнению, является введение техники эмоционального интеллекта в ткань повседневной жизни психолога в форме сознательного краткосрочного вызова состояния измененного восприятия в ходе общения с каждым новым человеком. Отдельной формой повседневного тренинга, доступного для студентов предлагается вызов медитативного состояния на минуту в момент, например, употребление чая. Но лучшим регулярным методом является медитативное упражнение «Остановка внутреннего диалога», которая выполняется студентом утром и вечером в течение 10-15 минут. Следовательно, развитие навыков эффективного применения техники эмоционального интеллекта путем повседневного тренинга вполне возможен на уровне студента и должен быть внедрен как особая

форма самостоятельной специальной профессиональной подготовки будущих психологов. Таким образом, предложенная теоретико-эмпирическая модель процессов функционирования эмоционального интеллекта в структуре профессиональной деятельности психологов требует системного применения предложенных принципов и подходов. Данная модель может быть использована как инструментальное средство диагностирования базовых черт личности, локальных стратегий, порождающих психологические проблемы и расстройства. А также ее целесообразно использовать как технику создания ресурсных состояний, мотивирующего влияния на личность и достижение целей психотерапии, консультирования и других форм помощи клиенту в ходе профессиональной подготовки будущих специалистов по психологии.

Список литературы:

1. Амплеева О.М. Проблема психологічних передумов ефективності професійної діяльності психологів. Вісник Одеського національного університету. Серія «Психологія». 2011. Вип. 11. Ч. 1. С. 9–14.
2. Амплеева О.М. Теоретична модель функціонування емоційного інтелекту в ході професійної діяльності психолога. Психологічні перспективи. 2011. Вип. 18. С. 12–19.
3. Коломінський Н.Л. Методологічні засади професійної підготовки практичного психолога. Практична психологія та соціальна робота. 2003. №4. С. 12–13.

НАУКОВА І ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ Ю. Л. ОХОРОВИЧА У ЛЬВОВІ: ВІДОМІ ФАКТИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вінтюк Ю. В.

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Теоретичної та практичної психології
Національного університету "Львівська політехніка"

Ключові слова: Юліан Охорович, наукова та викладацька діяльність, історія психології у Львові, проблема дослідження.

Key words: Yulian Ohorovych, scientific and teaching activity, history of psychology in L'viv, problem of research.

У наш час, коли психологія проникла у всі сфери життєдіяльності людини і здобула загальне визнання, крім завдань подальшого розвитку, не менш важливо не забувати про тих, хто стояв біля її витоків у нашому регіоні, у Львові зокрема. Розвиток психології у Галичині пов'язаний з діяльністю Львівського університету (1661); оскільки в різний час у ньому працювали відомі науковці, проте на сьогодні про їхню діяльність відомо не багато. Серед тих, хто закладав підвалини наукової психології у нашому краї, передусім слід назвати польського психолога Юліана Леопольда Охоровича (1850-1917). З'ясування обставин зародження і подальшого розвитку наукової психології у нашому краї зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета роботи: з'ясувати відомі факти про наукову і викладацьку діяльність Юліана Охоровича у Львові, а також розглянути перспективи подальших досліджень.

Становлення наукової психології у Львові пов'язане з іменем польського

вченого Юліана Охоровича. Освіту здобув у Варшавському університеті (на фізико-математичному факультеті), після цього продовжив навчання в Лейпцигу у В. Вундта, зокрема, слухав його курс «Основи наукової психології»; а також написав під його керівництвом дисертацію з психології на тему «Свідомість людини. Її умови та закони», яку захистив у 1873 році.

Вже у перших своїх роботах він намагався довести, що психологія є самостійною експериментальною наукою, відмінною від філософії. Він пропагував порівняльно-історичний метод дослідження, емпіричні методи спостереження та самоспостереження, вимірювання й експерименту. У цей час Охорович цікавиться законами та умовами руху думки і духовного життя. Зокрема, він вважає, що подібний рух можна виразити за допомогою математичних формул [2, с. 91].

Невдовзі молодого вченого запросили на щойно створену кафедру психології та філософії природи у Львівському університеті на посаду приват-

доцента. У 1875 р. Охорович прибув до Львова й очолив цю кафедру.

Відомо, що у програму його лекцій входили такі недостатньо вивчені раніше галузі психології, як теоретична, індуктивна, прикладна, кримінальна психологія, патогноміка, психологія творчості, психологія історії та цивілізації, етнопсихологія, філософія фізики й історія філософії природи. Його лекції і семінарські заняття викликали великий інтерес у студентської молоді та користувалися широкою популярністю та визнанням [2, с. 92].

Серед студентів, що слухали лекції молодого доцента, був і Іван Франко, маємо його свідчення про це. Так, у листі до М. Драгоманова він пише, що за час свого навчання у Львівському університеті він найбільше знань почерпнув із лекцій доцента Ю. Охоровича, який читав у нього курси з філософії, психології, антропології та історії філософії природи [1, с. 115].

Львівський період життя був найбільш плідним у кар'єрі Охоровича: він брав активну участь у громадському та науковому житті Львова, друкувався в газетах і журналах, займався літературою (зокрема писав вірші), редагував журнал «Нива», виступав на з'їздах і конференціях. Живучи у Львові, Охорович розробив проект програми Першого Міжнародного конгресу психологів, в якому, крім розробки організаційних питань, виділив такі галузі психології: загальну, фізіологічну, кримінальну, патологічну, педагогічну, психофізику, етологію, патогноміку, психологію творчості та мисте-

цтва, психологію історії, психологію математики, історію психології – всі галузі психологічних знань, викладанням яких він займався у Львівському університеті [2, с. 93].

Серед наукових зацікавлень Охоровича – явища магнетизму, телепатії та медіумізму. Він розробив теорію про тваринний магнетизм (або месмеризм), згідно з якою всі живі організми випромінюють специфічне магнітне поле, чим, власне, і пояснював «таємницю» безконтактного впливу одного живого організму на інший. Визнання Охоровичу принесли його роботи з питань гіпнотизму, зокрема, «Уявне навіювання» та «Гіпнотизм і месмеризм». Ці роботи були високо оцінені й отримали нагороди Паризької академії наук; у них вчений намагався з'ясувати сутність гіпнотичного стану та механізми словесного впливу при гіпнотичному впливі на людину. Він скрупульозно досліджував фізичну нервову передачу хвороб, передачу емоційних станів, відчуттів, думок, волі, уявне навіювання з затримкою та на відстані [2, с. 94].

Всі наукова творчість Охоровича позначена яскравим новаторством. Так, вчений постійно шукав технічний засіб, за допомогою якого можна було «сфотографувати» думку, але тільки у 80-х рр. XX ст. завдяки розвитку комп'ютерної техніки подібне стало можливим. Він вніс чимало новаторського і в медичну практику: зокрема, магнітотерапію, металотерапію, гіпнотерапію.

Зрештою, достеменно не відомо, чим завершилася ця історія, однак піс-

ля шести років перебування на посаді Ю. Охорович у 1882 р. залишає Львів. Існує думка, що в університеті не всім сподобалися новації молодого вченого, а це утруднювало або й унеможлилювало його роботу тут, оскільки спроби запровадити прогресивні підходи наражалися на протидію. Увесь наступний рік він перебуває у Парижі, де займається підготовкою до проведення всесвітнього психологічного конгресу.

У психології Охорович залишив помітний слід, проте сьогодні варто згадати загадати його працю «Майбутнє психології» (1871), в якій він виступає за необхідність незалежної психології, яка повинна бути основою для філософії, естетики, педагогіки, етики, криміналістики та інших наук. Психолог же, на думку Охоровича, повинен бути перш за все спостерігачем, що шукає факти, і аналізує всі сторони духовного життя. Отже, справжній психолог повинен бути практиком, а не просто вміти міркувати на теми, що його цікавлять. В дальнішому ці та інші ідеї вченого здобули визнання та отримали подальший розвиток.

Проте наявних відомостей не достатньо для того, щоб належним чином висвітлити і оцінити внесок Ю. Охоровича у розвиток психології у Львові. Так, нам не відомо, чи створив він у Львівському університеті експериментальну психологічну лабораторію, за зразком тієї, яку створив

В. Вундт при університеті у Лейпцигу. Не відомо, чи проводилися під його керівництвом експериментальні психологічні дослідження, зокрема, на заняттях із тих курсів, які він викладав. Не відомо, чи мав вчений тут своїх учнів і послідовників, чи мала продовження розпочата ним робота після його від'їзду, як достеменно не відомо і те, чому він залишив свою роботу тут і покинув Львів. Хоча відомо, що після цього він ще неодноразово відвідував Львів, зокрема, видавав тут свої книжки. Ці та інші питання ще чекають на своїх дослідників, і потребують ретельного дослідження для їх з'ясування.

Висновок. Юліан Охорович фактично був першим, хто зробив спробу закласти основи наукової психології у нашому краї. Незважаючи на брак досліджень його життя та діяльності, у львівський період його життя зокрема, наявних відомостей достатньо для того, щоб належним чином оцінити його внесок у розвиток психології у Львові. Проте ще багато питань, пов'язаних з його діяльністю, залишаються нез'ясованими, що потребує подальших досліджень.

Література:

1. Мороз О. В. Научный вклад Ю. Л. Охоровича в психологию / А. В. Мороз, Е. С. Полташевская // Вопросы психологии. – 1991. – № 2. – С. 113-119.
2. Юлиан Охорович // Яровицкий В. 100 великих психологов / В. Яровицкий. – М.: Вече, 2004. – С. 91-95.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ИНДИВИДУАЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ С РАЗЛИЧНЫМИ КАТЕГОРИЯМИ ОСУЖДЕННЫХ

Аитов А.И., Бикташев Д.Р.

Студенты юридического факультета СФ БашГУ

Научный руководитель: старший преподаватель СФ БашГУ *Стуколова С.Л.*

Аннотация: В представленной статье исследуются особенности проведения индивидуально-воспитательных работ с различными категориями осужденных. Рассматриваются основные этапы реализации индивидуально-воспитательных работ.

Ключевые слова: осужденные, индивидуально-воспитательные работы, заключенные, тюремное заключение.

Annotation: In the presented article the peculiarities of carrying out individual-educational work with different categories of convicts are investigated. The main stages of the implementation of individual educational work are considered.

Key words: convicts, individual-educational work, prisoners, imprisonment.

Самой эффективной формой воспитательного процесса является индивидуальная работа с заключёнными различных категорий [1, с. 102]. Индивидуальная работа состоит из следующих обязательных пунктов: выявление характера взаимоотношений в среде заключенных; распознавание неформальных лидеров; разработка основных методик анализа личности осужденного и организации программ работы с заключенными, относящимся к различным категориям классификации; разработка и реализация планов индивидуальной работы с конкретными заключенными; внедрение программ самовоспитания и аттестация осужденных; проведение подготовок осужденных к освобождению и так далее.

Индивидуально-воспитательная работа состоит из системы непосред-

ственных, целенаправленных психологических и педагогических воздействий, которые применяются на основе учета индивидуальных особенностей психики личности. Индивидуальная воспитательная работа в исправительном учреждении организуется начальником отряда.

Таким образом, индивидуально-воспитательная работа – это механизм целенаправленного воздействия на осужденного [2, с. 169].

Содержание индивидуально-воспитательной работы в отряде связан с тем, на каком этапе отбывания наказания находится заключенный.

В целом, можно выделить следующие этапы:

– адаптация к условиям исправительного учреждения (начальный этап);

- реализация системы средств исправления (основной этап);
- подготовка к освобождению (заключительный этап).

На этапе адаптации к условиям исправительного учреждения проводится полное ознакомление с личным делом заключенного, психологическое и педагогическое исследование его личности с определением отношения к совершенному преступному деянию и назначенному наказанию, определением степени криминальной зараженности и нравственной запущенности.

Итогом первичного исследования личности заключенного должен стать индивидуальный социальный и психологический портрет (характеристика), который включает уголовную, правовую, социальную, демографическую, психологическую, педагогическую и другую информацию.

На этапе реализации системы средств исправления осуществляется целенаправленная и дифференцированная воспитательная работа с учетом индивидуальных качеств каждого заключенного, которые были выявлены на первоначальном этапе, по составленной целостной программе исправления.

Заключение, которые находятся на основном этапе отбывания наказания, привлекаются к многообразным групповым и массовым мероприятиям, проводимым на уровне отряда и пенитенциарном учреждении в целом. С каждым заключенным по отдельности проводится полная и углубленная индивидуальная воспитательная работа.

Подготовка осужденного к освобождению является заключительным этапом воспитательной работы. В ходе реализации такой работы проводится:

- организация школы по подготовке заключенного к освобождению (за год до освобождения);
- решение проблем и вопросов трудового, бытового устройства после освобождения посредством проведения бесед с заключенным и рассылкой запросов по будущему месту жительства (за пол года до освобождения);
- осуществление социально-психологических тренингов (за год до освобождения);
- решение вопросов о предоставлении краткосрочного отпуска за пределы пенитенциарного учреждения (за пол года до освобождения).

При осуществлении заключительного этапа начальник отряда наиболее тесно сотрудничает со службой социальной работы исправительного учреждения. Очень важно также привлекать к работе психолога для осуществления психологических тренингов, в основу которых входит воспроизведение вхождения в реальную жизнь после освобождения с выработкой соответствующих психологических установок.

Литература:

1. Крейдун Н.П. Психологическое содержание криминогенного комплекса личности и его динамика в условиях изоляции от общества: Автореф. канд. дис. – Киев, 2011. – 546 с.
2. Ковалев О.Г., Ушатиков А.И., Казакова Е.Н. Психодиагностика осужденных: Учебное пособие. – Вологда, 2008. – 469 с.

ПСИХОЛОГИЯ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ И РЕАДАПТАЦИИ ОСУЖДЕННЫХ

Галиев А.И., Багин А.А.

Студенты юридического факультета СФ БашГУ

Научный руководитель: *Стуколова Л.С.*

Аннотация: В представленной статье исследуются вопросы ресоциализации и реадaptации заключенных. Кроме этого обозначается общая характеристика процесса ресоциализации и реадaptации и механизмы преодоления рецидивов преступлений.

Annotation: In the presented article the questions of resocialization and readaptation of prisoners are investigated. In addition, a general description of the process of resocialization and re-adaptation and mechanisms for overcoming relapse of crime is indicated.

Ключевые слова: ресоциализация, реадaptация, преступление, осужденные, заключенный, пенитенциарные учреждения.

Key words: resocialization, readaptation, crime, convicts, prisoners, penitentiary institutions.

Заключенный по завершения срока заключения заново попадает в социум, пра-

вил и норм которого он должен придер- живаться, тем не менее, в силу некото- рых причин не всегда способен их вы- полнять, поскольку у него имеется до- статочна слабая социальная адаптация. По этой причине первоочередной зада- чей пенитенциальных учреждений Рос- сийской Федерации должна стать осу- ществление эффективной программы ресоциализации и реадaptации заклю- ченных [3, с. 18].

Под ресоциализацией заключенных можно подразумевать продолжитель- ный процесс, который основывается на сложном комплексе психолого-педаго- гических, экономических, медицинских, юридических и организационных мер, которые главным образом направлены на формирование у каждого заключен-

ного способности и готовности к вклю- чению после отбытия наказания в по- вседневную жизнедеятельность социу- ма. Это дает возможность заключенно- му в первое время более или менее эффективно справляться с требуемым от него количеством ролей в реальных условиях жизнедеятельности общества, и в последующем будет служить ключе- вой базой для восстановления соответ- ствующего объема функций члена об- щества.

Для объективного научного исследо- вания характера механизма ресоциали- зации и реадaptации целесообразно установить его задачи. К основным за- дачам данного процесса можно отнести:

1) повышение общеобразовательно- го уровня заключенных;

2) профессиональное обучение или повышение производственной квалификации;

3) здравоохранительные мероприятия, приучение к порядку и условиям, которые установлены в учреждениях;

4) коррекция отрицательных социально-психологических явлений, которые свойственны концентрированной среде преступников, избыточного призывания к условиям изоляции от социума;

5) гарантия возможности и предоставление помощи в установлении и поддержании социально полезных связей, подготовка к освобождению [2, с. 55].

Это только примерный перечень задач, объем которого на самом деле на много больше. Он включает в себя также задачи формирования у заключенных знания требований, которые предъявляются к членам социума, осознания изменения социальной установки, формирование законопослушного поведения в условиях обычного общежития, определение несформированных (неразвитых) способностей и т.д.

В настоящее время идея ресоциализации заключенных становится существенной в коренной перестройке функционирования исправительных учреждений. В данном направлении уже осуществлены соответствующие организационные и законодательные инициативы. К примеру, отменены запреты, которые разрывают социальные связи, сняты барьеры в переписке, отменены такие санкции, как лишение заключенных свиданий с близкими и родными.

В государствах Европейского содружества имеется достаточный опыт ресоциализации заключенных. В пенитенциарных учреждениях Европы, так же и в российских, ключевыми средствами, которые способствуют успешной ресоциализации и реадaptации осужденных, выступает общеобразовательное и профессиональное обучение и производительный труд [1, с. 41].

Специальным объектом внимания служб социальной работы во всем мире являются заключенные как одна из наименее защищенных групп населения. К примеру, в Соединенных Штатах социальная работа в отношении преступников реализуется посредством получившей широкое распространение службой пробации. Данная служба занимается оказанием социальной помощи условно осужденным и условно освобожденным (к примеру, содействие в трудоустройстве, помощь с жильем, материальная поддержка), а также осуществляет большую работу по профилактике рецидивной преступности.

В Германии исторически сформировалось традиционное участие церкви в предоставлении социальной помощи, поэтому проблемами заключенных занимаются не только государственные органы, но и религиозные конфессии.

Во Франции социальная работа с заключенными, как направление социальной политики реализуется муниципалитетами и ведется главным образом на региональном уровне.

Итак, основной целью социальной работы с заключенными можно считать помощь в снижении порога конфликт-

ности осужденных с социумом при помощи включенности в реабилитационные программы, трудовую деятельность, получение общего и профессионального образования.

По мнению западных исследователей ресоциализации и реабилитации осужденных в большей мере способствует относительная открытость пенитенциарного заведения и реализацию следующих мер:

1) «импорт» специалистов и возможных услуг – приглашение специалистов, которые не работают непосредственно в правовой системе, к примеру, для консультаций по правовым аспектам. Такие мероприятия имеют то достоинство, что осужденные встречаются с обычными гражданскими лицами и сами могут общаться с ними как обыкновенные граждане.

2) «экспорт» услуг пенитенциарного заведения в социум: к примеру, предоставление специалистами учреждения консультационных услуг гражданам близлежащей части города.

Эффективность механизма ресоциализации и реабилитации заключенных, как показывает практика и исследования, зависит:

1) от включения освобожденного в социально полезный труд, обучение (прогрессивная реабилитация);

2) установления здоровых семейных отношений, в том числе с родителями;

3) восстановления общительных социальных связей;

4) укрепления нравственных ценностей как факторов социального поведения.

Для освобождающихся из мест лишения свободы требуются, таким образом, дифференцированные социальные программы. Пенитенциарные учреждения не могут подготовить заключенных к освобождению без помощи других организаций гражданского общества. Поэтому целесообразно всячески способствовать тому, чтобы государственные и общественные организации, которые осуществляют непосредственные работы с бывшими осужденными, устанавливали с ними взаимоотношения еще до освобождения и начинали планировать процесс их реинтеграции в общество.

Одним из магистральных факторов эффективной политики пенитенциарного учреждения по ресоциализации и реабилитации осужденного является поддержание семейных и личных связей с помощью свиданий.

Таким образом, ресоциализация и реабилитация являются основными методами, посредством которых имеется возможность наилучшим образом подготовить осужденного к жизни после его освобождения из мест лишения свободы.

Литература:

1. Благовская Е.В., Писклова Т.В. Проблемы ресоциализации осужденных // Научный альманах. – 2015. – № 2 (4). – С. 40 – 42.
2. Калинина Т. В., Кораблева К. А., Кораблева И. Г. К проблеме ресоциализации несовершеннолетних осужденных // Молодой ученый. – 2015. – № 23.2. – С. 55-58.
3. Темаев Т.В. Исправление осужденного ресоциализация или неосоциализация // Современные исследования социальных проблем. – 2012. – № 12 (20). – С. 18 – 23.

СУДЕБНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА МОРАЛЬНОГО ВРЕДА

Загитова Г.С., Ткаченко А.И.

Студенты юридического факультета СФ БашГУ

Научный руководитель: старший преподаватель СФ БашГУ **Стуколова С.Л.**

Аннотация: В представленной статье исследуются особенности проведения судебно-психологическую экспертизу по делам о компенсации морального вреда в России. Рассматриваются ключевые вопросы, которые должны быть разрешены посредством проведения данного рода экспертизы.

Ключевые слова: экспертиза, моральный вред, эксперт, подэкспертный, истец, ответчик, суд, страдания, переживания.

Annotation: In the presented article, the peculiarities of carrying out forensic psychological examination in cases of compensation for moral harm in Russia are investigated. Key issues that should be resolved through this kind of expertise are considered.

Key words: expertise, moral damage, expert, sub-expert, plaintiff, defendant, court, suffering, experience.

Понятие «моральный вред» является правовой категорией, и закреплен в российском законодательстве более 10 лет. Законодательное регулирование механизма и способов компенсации причиненного морального вреда предусматривается в контексте ст. 150-152, 1099-1101 Гражданского кодекса РФ (далее – ГК РФ). На основании ст. 151 ГК РФ компенсация морального вреда производится в связи с нарушением личных неимущественных прав человека или посягательством на принадлежащие ему нематериальные ценности [1]. В статьях 1099-1101 ГК РФ закреплен порядок компенсации морального вреда при нарушении имущественных прав человека [2]. Применительно к ст. 29 УПК РФ потерпев-

ший, т.е. гражданин, которому преступным посягательством был нанесен моральный, физический либо имущественный вред (ст. 53, 54 УПК РФ [4]), имеет право предъявить гражданский иск о компенсации нанесенного ему морального вреда при производстве по уголовному делу.

Итак, общее число исков о компенсации морального вреда ежегодно возрастает. Однако, зачастую средств доказывания обстоятельств, на которые субъекты ссылаются как на обоснование своих требований по этой категории дел в некоторых случаях бывает недостаточно.

Судебно-психологическая экспертиза не призвана установить наличие или отсутствие морального вреда как

такового, а также не может определить степень вины причинителя ущерба и размер полагающихся компенсаций, которые подлежат взысканию. Однако, лишь при помощи судебно-психологической экспертизы представляется возможным установить наличие переживаемых потерпевшим психических страданий, степени (интенсивности, глубины и т.п.) таких страданий, а также причинно-следственной связи между ними и действиями ответчика.

При назначении рассматриваемого нами вида экспертизы по делу о компенсации морального вреда на ее решение не могут быть выдвинуты вопросы, которые имеют правовой характер. Ключевые вопросы, которые определяют алгоритм и содержание экспертного судебно-психологического анализа главным образом формулируются в следующем виде:

1. Испытывает ли заявитель страдания, субъективные переживания по поводу неправомерных деяний ответчика и, если испытывает, то в чем это выражается?

2. Состоят ли в причинной связи страдания подэкспертного с деяниями ответчика?

3. Если потерпевшему были нанесены страдания, то какова их степень и интенсивность?

4. Имеются, а если имеются, то каковы индивидуально-психологические особенности заявителя, оказывающие значительное влияние на степень его субъективных переживаний?

При поиске ответа на первый, обозначенный нами вопрос, специалисты

определяют психоэмоциональное состояние истца, которое наступило после совершения нарушения права ответчиком. В итоге психодиагностического обследования подэкспертного в его состоянии могут быть обнаружены различного рода отрицательные переживания: страх, горе, стыд, обеспокоенность, унижение, уныние, тревога и др. Последующий шаг связан с определением наличия (отсутствия) причинной связи между страданиями заявителя и противоправными деяниями ответчика [3, с. 68].

Таким образом, судебно-психологическая экспертиза является эффективным методом установления степени нанесенного морального вреда потерпевшему. Посредством проведения данного вида экспертизы имеется возможность определить интенсивность переживаний истца, уровень и степень психологической травмы и характер нанесенного ущерба.

Литература:

1. Гражданский кодекс Российской Федерации (ГК РФ) от 30 ноября 1994 года № 51-ФЗ (часть 1) (ред. от 29.12.2017) // Российская газета. – 1994. – № 421.
2. Гражданский кодекс Российской Федерации (ГК РФ ч.2) от 26 января 1996 года № 14-ФЗ (ред. 05.12.2017) // Российская газета. – 1996. – № 1056.
3. Лукьянова Н. А. Проблемные вопросы компенсации морального вреда // Актуальные вопросы юридических наук: материалы II Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, февраль 2015 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2015. – С. 68-70.
4. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18.12.2001 № 174-ФЗ (ред. от 19.02.2018) // Российская газета. – 2001. – № 1223.

ВЕРБАЛЬНЫЕ И НЕ ВЕРБАЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ПЕРЕДАЧИ ИНФОРМАЦИИ И ИХ УЧЕТ В РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

Кусяпкулова А.А., Жданова Д.М.

Студенты № 2 курса, юридического факультета

ФГБОУ ВО Стерлитамакский филиал «Башкирский государственный университет»

Научный руководитель – старший преподаватель

Стуколова Людмила Сергеевна

Ключевые слова / Key words: невербальный способ передачи информации / non-verbal means of conveying information, расследование преступлений / the investigation of crimes, информация / the information, следственное действие / the investigative action.

Говоря о месте и роли вербального и невербального способов передачи информации в сфере проведения расследований преступлений, видится необходимым, в первую очередь, дать определения таким понятиям как «невербальная» и «вербальная» информация.

Итак, под вербальной информацией принято понимать процесс передачи сообщения при помощи языковых средств, в то время как невербальное общение предполагает использование жестикуляции.

Раскрывая особенности вербального способа, отметим, что в сфере расследования преступлений нельзя не отметить его высокую эффективность, ведь больший объем информации о содеянном, о личности преступника (например, словесный портрет) можно извлечь как раз при общении [2, с. 55].

Более того, исследование доказательств или же иной важной информации также в большей мере основывается на использовании вербально передан-

ных данных. Примером может послужить ситуация, когда оперативники, основываясь на ст. 6 ФЗ «Об оперативно-розыскной деятельности», прослушивают разговоры, что позволяет установить какие-либо данные, необходимые в расследовании [1].

Что касается следственных действий, то вербальный способ передачи информации активно используется при следующих процессуальных действиях в рамках расследования преступления: допрос, проведение очной ставки и прочих.

Говоря об особенностях невербальных способов передачи информации, следует отметить, что анализ невербальных проявлений в следственной деятельности позволяет решить комплекс задач, связанных с распознаванием личностного образа и информационного состояния участников расследования и организацией наиболее эффективного взаимодействия с ними [2, с. 57].

Невербальная информация является неотъемлемой частью информационно-

го взаимодействия участников следственного общения. В отличие от языковой информации, основным средством передачи которой выступает речь, невербальная информация распространяется вовне при помощи различных неречевых средств коммуникации. Невербальные средства по отношению к вербальным выполняют при общении вспомогательную функцию, повышая тем самым семантическую значимость речевого сообщения, либо самостоятельно передают содержательную информацию.

Осознаётся значимость невербальной информации не только теоретиками, но и практиками.

Далее приведем данные социологического опроса, проведенного Левада-Центром среди сотрудников органов внутренних дел. Так, для 68 % опрошенных невербальные аспекты проявления важны для выявления признаков обмена или сокрытия информации. Около 14 % респондентов считают, что такая информация способна раскрыть наличие конкретных эмоциональных состояний, например, гнева или страха. Невербальная информация, по мнению 10 % опрошенных позволяет установить психологический тип человека. Также, для 5 % – это оказание определённого воздействия на собеседника собственной манерой поведения; для остальных – установление психологического контакта (4%) и диагностики алкогольного или наркотического опьянения (4%) [3].

Проведённое исследование позволило сформировать следующее понимание

как вербальной, так и невербальной информации как значимого способа получения информации, необходимой при расследовании преступлений.

Во-первых, это сведения личностного характера, так как поступают от лица, с которым, например, следователь взаимодействует в конкретном случае. Во-вторых, подобные способы передачи информации выступают формой выражения личности, её психологических, социальных и иных свойств. Более того, указанные способы и средства передачи значимой для следствия информации обусловлены и биологически, и социально. Некоторые из них являются врождёнными, другие же напротив – приобретёнными во взаимодействии с окружающим миром в процессе усвоения личностью принятых в обществе правил поведения и коммуникации.

Таким образом, подводя итог, отметим, что вербальные, а равно и невербальные способы передачи информации находят свое применение при расследовании различного рода преступлений, что и обуславливает их особую значимость в указанной области.

Литература

1. Федеральный закон от 12.08.1995 N 144-ФЗ (ред. от 06.07.2016) «Об оперативно-розыскной деятельности» // Российская газета. – 1995. – № 160.
2. Колосков А.А. Вербальная и невербальная техника обмена информацией // Юрист и право. – 2017. – № 1. – С. 55 – 58.
3. Официальный сайт Левада-центра // [Электронный ресурс] / URL: <https://www.levada.ru/2018/02/05> Дата обращения: 22.04.2018).

ИНАЯ ИГРА В ИНОМ ТЕАТРЕ

Лисоколенко Татьяна Владимировна

кандидат философских наук, доцент,

доцент кафедры философии Коммунального Заведение Высшего Образования

«Днепровская академия непрерывного образования»

Ключевые слова: игра, театр, театр жестокости, игровое пространство.

Ставя вопрос о разных типах игр в пределах различных социальных институций, непременно задумываешься о том, чем конкретная игра отличается от иных ее видов. Или, если следовать за Л.Витгенштейном, чем она выделяется из «семейного сходства» игр.

Когда поднимается вопрос о театральной игре как об иной или непривычной игре актеров, необходимо выделить наряду с различными историческими типами театров, наряду с явлением «театра абсурда», концепцию «театра жестокости» французского писателя, поэта, драматурга А.Арто, в работах которого границы понимания театра трансформировались и вышли далеко за пределы традиционной интерпретации. Он предложил не только по-новому взглянуть на суть театра, но и на понятие игры. Его идеи, наряду с идеями М.Эсслина, М.Бахтина, Й. Хейзинги, Ж.Бодрийяра изменили взгляд на сущность и понятие игры, выведя его за грань свободной, ни к чему не обязывающей деятельности. А.Арто провозглашает: «Единственное, что реально воздействует на человека, – это жестокость. Театр должен быть обновлен именно благодаря этой

идее действия, доведенной до крайности и до своего логического предела» [1, 92].

А. Арто утверждает иной театр, в основе которого иная игра в пространстве и сама игра актеров. В его взглядах возрождается эпоха карнавала, когда карнавал был не просто представлением, а действием, в котором участвовали все присутствующие. «Праздник жестокости снимает рамп-перилы и поручни перед абсолютной опасностью, которая бездонна» [3, 309]. Именно идея экстерриториальности, безграничной игры, довольно четко прослеживается во взглядах А. Арто. «Театр Жестокости намерен обратиться к постановке массовых зрелищ. Он собирается отыскать в бурных волнениях больших масс, ... хоть немного той поэзии, которая отчетливо проявляется по праздникам» [1, 93].

В таком театре и при такой игре А. Арто стремился к снятию метафизической двойственности. Игра актеров должна была бы быть такой, чтобы понятие «публики» или «зрителя» попросту себя исчерпало, поскольку все участники должны бы были жить в этой игровой реальности. Правда, в

новом, возрожденном театре А.Арто роль зрителя все же отличается от роли актеров. Но, это не простой пассивный зритель, он также играет вместе с актером. А. Арто констатирует следующее: «Именно для того чтобы овладеть восприимчивостью зрителя со всех сторон, мы и задумали создать спектакль, вращающийся вокруг публики, – спектакль, который больше не превращал бы сцену и зрительный зал в два замкнутых, отгороженных друг от друга мира, лишенных всякой возможности сообщаться, но распространял бы свои визуальные и звуковые эффекты на всю массу зрителей» [1, 94]. Театр и игра в нем у А.Арто, со своей экстерриториальностью претендуют на онтологический статус, на место, в котором живут в иной синергетической реальности, все участники процесса. А. Арто писал: «Мы хотели бы создать из театра реальность, в которую действительно можно было бы поверить, – реальность, которая вторгалась бы в сердце и чувства» [1, 93]. Это намерение можно рассматривать, как попытку создать игровую реальность, в которой должны существенно измениться роли участников процесса, и вся жизнь превратиться в тотальное представление. По этому поводу Ж. Деррида вопрошает: «Означает ли это, что Арто отказался дать театру жестокости имя Представления? Нет, при условии, что мы договоримся о сложном и неоднозначном смысле этого понятия» [3, 299].

А.Арто намеревался построить уникальный театр, в котором повторе-

ние было бы не возможным из-за разности (единичности) сформированного мироощущения в уникальном театральном пространстве, которое невозможно воспроизводить или копировать вновь и вновь. Подобная уникальность должна была бы быть реализована отчасти посредством отказа от воровства: «структура воровства уже вмещает (в себя) отношение речи к языку» [2, 228]. Автор концепции «театр жестокости» говорит о необходимости постоянного поиска иных форм уникальности, новых форм презентации театрального действия, желая «вырвать» театр из структуры моделей речи, письма и пр. Отчасти, желание освободить театр от устоявшихся структур, приводит А.Арто к провозглашению иного театра, в основе которого жестокость, понимаемая как «закон различения» [2, 250]. «Театр жестокости» базируется на иной организации представления: «Жестокое представление должно в меня проникать» [3, 299]. Поэтому А.Арто и ищет иного актера, игра которого представляет не просто хорошее исполнение роли. Актер в «театре жестокости» должен жить своей ролью. Идея жестокости в театре призвана устранить копирование и дублирование, что возможно, по мнению А.Арто, только лишь через жестокость как различие: «повторение было для него злом, и все прочтение его текстов можно было бы, несомненно, организовать вокруг этого центра» [3, 310].

Имея желание создать театр тотального зрелища, черпающего для

себя средства из различных жанров и направлений культуры и искусства, А.Арто намеревался, возможно, возродить первозданный образ театра, выступающий неотъемлемой частью жизни человека, который не был бы просто одним из обособленных искусственных социальных пространств развлечения или увеселения. Однако, пока иная игра в ином театре больше походит на утопию чем на реальность. «Сегодня нет в мире театра, отвечающего желанию Арто» [3, 313]. Если, конечно, не проводить

аналогии между взглядом на общество как на спектакль.

Литература

1. Арто А. Театр и жестокость / А.Арто // Театр и его двойник [пер.с фр. С.А. Исаева]. – М.: Мартис, 1993. – С. 92-94.
2. Деррида Ж. Навечная речь / Ж.Деррида // Письмо и различие; [пер.с фр. В. Лапицкого]. – СПб.: Академический проект, 2000. – С. 217-252.
3. Деррида Ж. Театр жестокости и закрытие представления / Ж.Деррида // Письмо и различие; [пер.с фр. А.Гараджи]. – СПб.: Академический проект, 2000. – С. 293-316.

ВІРТУАЛЬНА РЕАЛЬНІСТЬ ЯК НЕЛІНІЙНИЙ ОБ'ЄКТ

Храменок Л. О.

викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти

КЗ Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Ключові слова: віртуальна реальність, нелінійність, нелінійний об'єкт, складні системи.

Сучасна людина має можливість співіснувати не лише з природним та штучним середовищем, але і віртуальним також. На сьогоднішній день немає чітких меж терміна «віртуальна реальність», яка пов'язана із комп'ютерними технологіями, фізикою, психологією, культурою, тобто має великі семантичні межі. Розглядаючи віртуальну реальність ми маємо справу з абстрактними об'єктами, де всі процеси які в ній відбуваються мають нелінійний характер. Нелінійний розгляд дозволяє з'ясувати взаємозв'язок явищ, подивитися на світ, як на дуже складну систему, проте єдину систему, що не просто існує, оскільки постійно розвивається за законами нелінійної динаміки.

Віртуальність намагається розширити межі реального, шляхом перетворення фантастичних образів у реальний об'єкт. Так, об'єкт створений в просторі віртуальності за допомогою уяви, може в подальшому відповідати дійсності, а саме реальному об'єкту, якщо звісно ж це не суперечить здоровому глузду. Наприклад, кожна річ яку ми використовуємо в повсякденному житті спочатку була створена за допомогою нашої уяви, і лише завдяки творчим можливостям, людина під

впливом навколишнього середовища створює продукт своєї уяви.

Відмічаючи можливості віртуального Т. І. Бугрова звертає нашу увагу на умовність об'єктивної реальності та недосяжність її для спостерігача. «Феномен віртуальності завжди пов'язаний з невизначеними можливостями, що знаходяться в потенційному стані. Віртуальне завжди супроводжує будь-який вибір продовження розвитку. Воно передує актуалізації якої-небудь можливості. Більше того, будь-яке неприйняте рішення, наскільки б несуттєвим воно не здавалося, залишається у рамках «можливої», віртуальної реальності» [2, с. 104].

Так, Афанасьєва В. В. відмічає необхідність розгляду віртуальності як багаторівневої системи. Необхідно підкреслити, що «віртуальність нікуди не приведе, якщо реальність не підготувала нового стійкого стану. Віртуальність – лише дорога до нової реальності. І це вселяє надію, що розвиток більшою мірою визначається вже відомими нам законами. Проте будь-який стан рано чи пізно стає нестійким, і будь-яка система знову потрапляє на перехідні віртуальні шляхи» [1, с. 52].

Одним із проявів віртуальної реальності в культурі є концепція нелі-

нійності, що досить активно розвивається на протязі останніх десятиліть. На думку Н. В. Кочубей, «у нелінійних системах, на відміну від лінійних, відбувається вплив системи на саму себе. Тому характеристики таких систем істотно залежать від процесів, які в них відбуваються. І, навпаки, процеси, які відбуваються в системі, впливають на характеристики останньої. Саме це, ми вважаємо, і лежить в основі багатоваріантності шляхів розвитку, наявності вибору і необоротності» [4, с. 109].

Вивчення нелінійності – як нелінійних математичних моделей відомі в фізиці, екології, економіці тощо. З ростом наукових знань розширилися і розуміння концепту «нелінійність» у світоглядному і методологічному смислах.

Саме завдяки нелінійності ми маємо змогу передбачити дії внутрішніх механізмів поведінки складних самоорганізаційних систем. На сьогоднішній день ми ще недостатньо знаємо властивості нелінійного світу, тому й мало їх використовуємо.

Нелінійність невичерпно різноманітна. Адже вона проявляється у всьому. Це є зв'язок простого й складного, великого й малого, у швидкоплинних явищах і тих, що тривають досить довго, також у переходах від порядку до хаосу, та навпаки і т. д. Отже, можна стверджувати, що нелінійність є універсальною, фундаментальною властивістю як природи, так і світу. Значить для всебічного вивчення цієї властивості потрібне сучасне нелінійне мислення, нелінійне світобачення.

Прикладом складних систем, що досліджуються як нелінійні та впливають самі на себе можна виділити віртуальну реальність яку на наш погляд, можна розглядати як нелінійний об'єкт.

Нелінійне світобачення досить об'єктивне, й більш різноманітніше в порівнянні з лінійним. На сьогоднішній день ми ще недостатньо знаємо властивості нелінійного світу, тому й мало їх використовуємо. Можливість переходу від порядку до хаосу і від хаосу до порядку нелінійної системи є найважливішими властивостями нелінійного світу. «Організація наукового дискурсу навколо поняття «нелінійності», пише В. Р. Євстігнєєв, пов'язана з певними змінами в епістемологічних установах людства (чи, принаймні, світової наукової спільноти) у другій половині XX століття. Ідея нелінійного розвитку не може бути відірвана від прийнятих суспільством представлень (образів) часу, історії, розвитку» [3, с. 112]. Слід відзначити, що природа йде шляхом послідовної реалізації численних можливих змін. Результатами цих змін можуть бути як процеси розвитку, так і регресу.

Важливою особливістю феномена нелінійності є породження квантового ефекту, який передбачає дискретність шляхів еволюції нелінійних систем. Ефект описаний нелінійною залежністю має визначений спектр шляхів еволюції певного нелінійного середовища, оскільки новий стан системи виникає як непередбачений системний ефект. На цю властивість звертав увагу Р. Р.

Мухін «особливість нелінійних систем полягає в тому, що вони володіють двома чи більше рішеннями, що якісніше розрізняються. Еволюція нелінійних систем може здійснюватися різними шляхами, на зміну однозначності приходить можливість множинності шляхів розвитку, різноманіття в поведінці описуваних об'єктів» [5, с. 127].

Досліджуючи нелінійність складних систем, важливим є їх вплив самих на себе. Навіть взаємодія між людьми минулого та сьогодення може свідчити про складний характер соціальної взаємодії матеріальних речей. «Потрібно зрозуміти світ як систему реальностей різних рівнів, які заперечують і доповнюють один одного, перетинаються між собою або автономні. Поряд з реальністю, що безпосередньо спостерігається існує віртуальна реальність і віртуальні світи, створені за допомогою комп'ютерного моделювання, існують реальності сновидінь» [6, с. 63].

Отже ми прийшли до висновку, що з однієї сторони як математичне поняття «нелінійність» актуалізується у певному математичному апараті, з іншої сторони нелінійність характеризується нестійкістю, невизначеністю, необоротністю, множинністю шляхів

розвитку та актуалізуючись як об'єкт, що впливає сам на себе, спираючись на нелінійну науку, завдяки процесам самоорганізації стимулює появі нового нелінійного об'єкту, а саме віртуальної реальності.

Література

1. Афанасьєва В. В. Тотальность виртуального / В. В. Афанасьєва. – Саратов: Научная книга, 2005. – 104 с.
2. Бутрова Т. И. Реальное и виртуальное: фрактальность вероятностного поля / Т. И. Бутрова // Известия Тульского государственного университета. Гуманитарные науки. – 2013. – № 2. – С. 102 – 107.
3. Евстигнеев В. Р. Идеи И. Пригожина в экономике. Нелинейность и финансовые системы / В. Р. Евстигнеев // Общественные науки и современность. – 1998. – №1. – С. 112–121.
4. Кочубей Н. Синергетические концепты в нелинейных контекстах: сети, управление, образование / Наталья Кочубей. – Deutschland: Verlag Palmarium Academic Publishing, 2013. – 259с.
5. Мухин Р. Р. Методологические аспекты динамического хаоса / Р. Р. Мухин // Вопросы философии. – 2006. – №11. – С. 85–93.
6. Огурцов А. П. Новый поворот к объекту в современном мышлении / Александр Павлович Огурцов // Постнеклассика: философия, наука, культура: [коллективная монография] / отв. ред. Л. П. Киященко и В. С. Степин. – СПб.: Изд. дом «Мирь», 2009. –С. 46-70.

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Литвинець Л.Ф.,
ст. викладач, НУХТ

Ключові слова: конкурентоспроможність, економічний розвиток, формування конкурентних переваг, економічна інтеграція, трансформація конкурентних відносин, глобалізація світової економіки.

Анотація: У статті розглянуто актуальність дослідження проблеми формування конкурентних переваг з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємств індустрії гостинності в умовах нестабільності економічного розвитку.

Значну увагу щодо вивчення проблем конкурентоспроможності, підвищення її рівня та формування конкурентних переваг на різних рівнях господарювання присвячено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Г.Л. Азоєва, Я.Б. Базилюка, А. В.Войчака, І. Ф.Коломійця, Ф.Котлера, Ю.Б. Іванова, Н.Г. Міценко, Л.П. Стеців, І.В. Тараненко, О.А. Федірка, Т.Б. Харченко, А.Челенкова, Г.Р.Чупик та ін.

Формування конкурентних переваг в умовах економічної інтеграції супроводжуються стрімким розвитком науково-технічного прогресу та світового ринку знань, посиленням конкурентної боротьби, виникненням нових її форм та методів, вимагає пошуку підходів до формування стійких конкурентних переваг, ефективних в умовах трансформації конкурентних відносин.

Процес глобалізації світової еконо-

міки, загострення конкуренції, нестабільність та мінливість зовнішнього середовища є важливими факторами, які впливають на функціонування підприємств індустрії гостинності. В центрі уваги перебуває проблема перемоги у жорсткій конкурентній боротьбі за споживача на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Сучасні підприємства знаходяться у безперервному пошуку конкурентних переваг, які є вагомими факторами забезпечення конкурентоспроможності та визначають конкурентну позицію готелю на ринку.

Ринкова економіка характеризується зростаючою конкуренцією й тільки підприємства, які мають ефективні та стійкі конкурентні переваги, можуть досягати вигідних конкурентних позицій. Успіх підприємств на ринку вимагає від них розвитку характерних здібностей і компетенцій, що дозволяють перемагати в конкурентній бо-

ротьбі за споживчий попит.

Формування нових конкурентних переваг є важливим моментом у досягненні підприємством сталої конкурентної позиції на ринку.

Механізм формування нових конкурентних переваг базується на ефективній взаємодії умов функціонування підприємства й факторів, що формують його ресурсний потенціал (інтелектуальний капітал підприємства, досвід і знання, унікальні навички, конкурентні можливості, ринкові досягнення тощо).

Основними комерційними факторами, які складають конкурентоспроможність готельних підприємств є: конкурентоспроможність готельних послуг, імідж (бренд), сегментування, репутація готелю.

Аналіз факторів, що впливають на конкурентоспроможність, дозволяє досліджувати можливі стратегічні напрямки діяльності готелю в контексті зовнішнього середовища і пов'язані з ними можливості та загрози.

Ринок послуг гостинності відкритий і конкурентний, здійснює значний тиск на готельну індустрію, змушуючи її постійно підвищувати якість своїх послуг. Зважаючи на це, одним з найважливіших напрямів управлінської діяльності готелю є пошук дієвих стратегічних рішень для забезпечення конкурентоспроможності послуг.

Варто зазначити, що для забезпечення конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу на сьогодні необхідно: проведення досліджень щодо формування принципів

управління готельним бізнесом; застосування в процесі розробки та прийняття управлінських рішень наукових підходів; орієнтація розвитку готельного бізнесу на інновації; формування рівня ціни та якості послуг.

Основними рекомендаціями при вирішенні проблем у сфері конкурентоспроможності готельних послуг є наступні:

- розробка організаційно-економічного механізму територіального управління якістю готельних послуг;
- формування єдиної системи державного контролю якості цих послуг;
- впровадження міжнародних стандартів та інших нормативних документів у практику готельного господарства;

– організація системи навчання і підвищення кваліфікації кадрів з питань управління діяльністю підприємств готельного господарства

Серед основних параметрів, за якими вважається доцільним оцінювати конкурентоспроможність, можна виділити наступні:

- здатність готелю запропонувати споживачам готельний продукт з більш привабливими характеристиками, ніж у конкурентів;
- ефективність діяльності готелю на ринку, обумовлена як відношення отриманого результату до витрат;
- ринковий результат, що дозволяє спільно розвиватися готелю в перспективі і задовольняти потреби як власників, так і найманого персоналу.

В якості підсумку, варто зазначити, що у сучасних ринкових умовах голов-

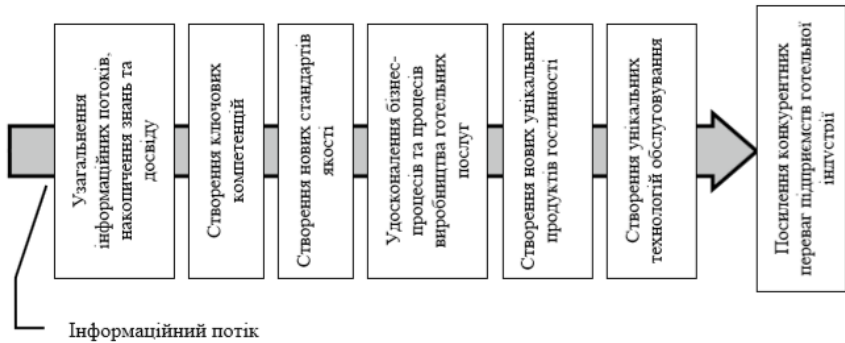

Рис. 1 Модель посилення конкурентних переваг на засадах створення унікальних технологій у готельній сфері [5]

ною метою підприємства готельної індустрії є досягнення конкурентних переваг у довгостроковому періоді, які забезпечуватимуть високий рівень прибутку та стабільне економічне зростання.

Без ретельно сформульованої стратегії діяльність підприємства готельного бізнесу втрачає сенс та призводить до внутрішнього застою й погіршення фінансових результатів діяльності.

Оптимальне поєднання стратегічних підходів, дозволить підприємствам готельно-ресторанного господарства отримати такі позитивні результати, як збільшення числа постійних клієнтів готелю, підвищення популярності його торгової марки, формування лояльності споживачів, зростання прибутку та інші.

Основним завданням сучасного готельного менеджменту є узагальнення інформаційних потоків, збір та систематизація отриманих знань і практичного досвіду і перетворення їх у ключові компетенції, іншими словами – це здатність працівників готельної інду-

стрії створювати унікальні бізнес-процеси і сучасні готельні технології. Модель посилення конкурентних переваг на засадах створення унікальних технологій у готельній сфері схематично представлена на рис.1.

Концепція ключових компетенцій задля посилення конкурентних переваг повинна бути побудована на перманентному навчанні та засвоєнні нових фахових знань.

Підприємствам готельної індустрії доцільно культивувати такі нові компетенції, які мають синергетичний ефект, що виникає, зокрема, у регіональних готельних мережах [5]:

- оволодіти методами аналізу економічної кон'юнктури ринків товарів і послуг для ефективного, своєчасного і якісного задоволення потреб споживачів;

- генерувати й висувати інноваційні ідеї стосовно створення, розробки й запровадження унікальних технологій організації бізнесу та надання послуг, які користуються попитом на ринку готельних послуг;

– володіти навичками реалізації унікальних технологій надання послуг гостинності, їхнього просування й позиціонування на ринку;

– використовувати наявні ресурси й креативні здібності працівників для створення конкурентних переваг готельного підприємства;

– підвищувати ефективність функціонування підприємств готельного бізнесу завдяки раціональному використанню інвестиційних та інших фінансових ресурсів.

Загалом місія, принципи та філософія діяльності підприємств готельної індустрії залишаються незмінними протягом тривалого періоду часу, проте стратегічні ресурси змінюються й переглядаються, це забезпечує готелям гнучкість і переваги в конкурентній боротьбі.

Запорукою успіху виступають ключові компетенції, що створені підприємством протягом усього періоду його діяльності. Дієвість та ефективність ключових компетенцій безпосередньо залежить від досвіду, мотивації та професіоналізму працівників індустрії гостинності.

Очевидно, що для того щоб конкурентна перевага приносила перемогу у боротьбі з конкурентами, вона має відповідати вимогам: вигідно відрізняти підприємство готельного бізнесу від конкурентів; забезпечувати довгострокове положення на ринку; задовольняти специфічні потреби споживачів, тобто конкретного сегмента чи цільової групи; ґрунтуватися на специ-

фічних ресурсах та здатностях підприємства, які відрізняють його від конкурентів; мати інноваційну спрямованість; бути гнучкими, адаптуватися до змін у ринковому середовищі; формуватися на стратегічному рівні з урахуванням взаємодії і погодженості в усіх функціональних сферах діяльності підприємства.

Література

1. Гончарук П.А. Формування конкурентних переваг підприємства/П.А. Гончарук// Вісник Хмельницького національного університету, 2013. – № 3. т. 2. – С.216-219.
2. Криворучко Я.Ю. Формування конкурентних переваг підприємства в контексті управління відносинами із бізнес-партнерами / Я.Ю. Криворучко, Л.Р. Прийма // Lviv Polytechnic National University Institutional Repository [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua>.
3. Лупич О.О. Формування конкурентоспроможного готельного господарства регіону: 08.00.04/ О.О. Лупич. – Ужгород, 2017. – 279 с.
4. Лупак Р.Л. Конкурентоспроможність підприємства: навч. посіб / Р.Л. Лупак, Т.Г. Васильців. – Львів: Видавництво ЛКА, 2016. – 484 с.
5. Лупак Р.Л. Конкурентні переваги як наслідок відтворення підприємством ресурсних можливостей / Р.Л. Лупак, Л.О. Приходько // Наук. вісн. НЛТУ України. – Л., 2010. – Вип. 20.6. – С. 252.
6. Ткачова С.С. Сучасна концепція стійких конкурентних переваг підприємства: інтеграція та збалансування наукових підходів / С.С. Ткачова // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление».

ЛОГІСТИЧНА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Литвинець Л.Ф., Матюшенко Р.В.

В умовах ринкової економіки стабільне функціонування закладів готельного господарства можливе лише при перебудові механізму управління у відповідності до сучасного рівня знань, техніки, технології, організації діяльності.

Різноманіття форм та методів управління в умовах безперервного зростання потоку інформації, складності проведення розрахункових та фінансових операцій у готельному бізнесі визначають необхідність застосування логістичного підходу.

Сьогодні зростає важливість логістичного управління сервісними послугами і пояснюється це наступними причинами: розвиток індустрії послуг і концентрація в ній все більшої кількості компаній (готелів) і зайнятого працездатного населення; спрямованість діяльності багатьох готельних підприємств на кінцевого споживача; розвиток концепції всезагального управління якістю та індустрією послуг.

Значний внесок у формування теоретико-прикладних засад формування та функціонування логістичних систем здійснили науковці: Л.В. Забуранна [1], Є.В. Крикавський [5], В.І. Сергєєв [4], Т.М. Скоробогатова [6], И.Г. Смирнов [7] та ін.

Виконання завдань та функцій логістики, що виходять з її мети, забезпечується на базі системного підходу, а

саме функціонуванням логістичних систем. Здійснений аналіз визначень логістичної системи (див. табл.1) дозволяє зробити наступні висновки – усі автори акцентують увагу на тому, що система є складною сукупністю певної кількості підсистем, об'єднаних загальною метою, яка пов'язана з організацією ефективного логістичного процесу.

Логістика – це процес планування, організації та контролю руху матеріальних потоків і супутніх їм інформації, фінансів і сервісу з метою повного задоволення вимог споживачів із оптимальними витратами ресурсів.

З позицій бізнесу, логістика – це інструмент інтегрованого управління матеріальним потоком і пов'язаними з ним інформаційними, фінансовими потоками і сервісом, що сприяє досягненню цілей організації з оптимальними витратами.

Під логістикою в сфері гостинності розуміють інтегральний інструмент управління інформаційними та фінансовими потоками з метою зниження витрат та задоволення запитів клієнтів при наданні готельних послуг.

Незважаючи на наукові досягнення, логістичне управління на готельних підприємствах знаходиться в початковому стані свого розвитку, а ефективно функціонуючі логістичні системи ще не створені.

Таблиця 1

Систематизація наукових поглядів щодо визначення поняття логістичної системи

Автор, джерело	Визначення
Л.В. Забуранна, О.М. Глуценко [2]	Логістична система – сукупність логістичних підсистем, що по-в'язані між собою внутрішньо виробничими зв'язками впо-рядкованими відповідно до правил та процедур підприємства або їх об'єднання в межах визначеної території, які функціонують задля досягнення єдиної логістичної мети підприємства або їх об'єднання.
Є.В. Крикавський [7]	Логістична система – це спеціально організована інтеграція логіс-тичних елементів (ланок) у межах певної економічної системи для оптимізації процесів трансформації матеріального потоку.
В.І. Сергєєв [4]	Логістична система – це відносно стійка сукупність ланок (структурних/функціональних підрозділів підприємства, а також постачальників, споживачів, логістичних посередників), що взаємопов'язані та об'єднані єдиним управлінням логістичним процесом задля реалізації корпоративної стратегії організації бізнесу.
Т.М. Скоробогатова [14]	Логістична система – сукупність елементів, функціональний зв'я-зок яких дозволяє найбільш ефективно забезпечити товарами (продукцією та послугами) споживачів в виробничій та неви-робничій сферах.
І.Г. Смирнов [15]	Логістична система – складна організаційно-завершена (структурована) економічна система, яка складається із взаємозв'язаних в єдиному процесі управління матеріальними та супроводжу-вальними потоками елементів – ланок, сукупність яких, межі та завдання функціонування поєднані внутрішніми цілями організації бізнесу та зовнішніми цілями.

Для сучасного готельного підпри-ємства є важливим розгляд логістики з позиції функціонування логістичної системи, її формування, які логістичні витрати при цьому виникають, їх склад, класифікація та методи мінімізації з досягненням поставленої мети та отриманням прибутку готелем [3].

Логістична система – це складна, структурована економічна система, що складається з елементів - ланок, взаємопов'язаних в єдиному процесі управління матеріальними, сервісними та супутніми їм потоками.

Метою формування логістичних систем є організація керування потоковими процесами, які дозволять

сформувати конкурентні переваги підприємства за допомогою максимальної й оперативної адаптації до мінливих умов ринкового середовища з метою покращення якості виконання вимог споживачів – задоволення попиту на продукцію (товар, послуги, інформацію, енергію), доведення його до споживача в обумовлений строк з мінімальними витратами.

Розробка та побудова логістичних систем на підприємствах індустрії гостинності зводиться до побудови моделі логістики.

Елементами логістичної системи є: кількість і розміщення структурних одиниць, кількість і розміщення но-

Рис.1. Організаційна структура логістичної системи управління готельним підприємством

мерного фонду, транспортна модель, зв'язок, інформаційна модель. Доцільно враховувати при розробці логістичних систем вплив різноманітних факторів на елементи логістичної системи.

Рекомендовано наступну послідовність етапів формування логістичної системи:

- визначення цілі (стратегічних, тактичних та операційних), завдань та

розроблення концепції;

- врахування факторів внутрішнього середовища: місія, стратегія, складові функціонування (постачання, виробництво, маркетинг, збут, транспортне господарство, складське господарство, запаси, кадри) та управління (зміна системи управління, впровадження інформаційної системи, пошук резервів зниження витрат);

- врахування факторів і процесів зовнішнього середовища: логістичні ризики діяльності (комерційні, природні, соціальні, людський фактор, технічні, екологічні) та конкуренція (агресивна політика конкурентів, нові потужні конкуренти, вимоги щодо рівня обслуговування, умови постачальників);

- формування певної бази даних (ідентифікація інформації);

- визначення основних завдань, методів та принципів моделювання;

- встановлення меж системи (загальних контурів);

- виявлення структурного складу (відділи постачання, маркетингу, збуту, транспортування, логістики, склади);

- виділення функцій кожного об'єкта;

- розроблення проекту;

- побудова логістичної системи;

- тестування отриманих результатів та доопрацювання за необхідності (корегування);

- визначення ефективності функціонування.

Формування логістичного забезпечення підприємств гостинності дозволяє:

- створити єдине інформаційне середовище, що дозволяє накопичувати, аналізувати, зберігати інформацію по підприємству в цілому;

- здійснювати моніторинг, контроль та регулювання попиту;

- удосконалити взаємодію з бізнес-партнерами, підвищити ефективність ресурсного забезпечення готелю в цілому.

Логістична система управління готелем складається з елементів-ланок, взаємозв'язків у єдиному процесі управління службовими, фінансовими та інформаційними потоками. Організаційна структура логістичної системи управління готелем (рис.1).

З метою управління та координації поточковими процесами в готелі визначені функції логістичного менеджменту, які можна групувати в чотири основні підсистеми: керування процедури бронювання та просування готельних послуг; збір, обробка, зберігання та розподіл логістичної інформації; управління виробничими потужностями готельного підприємства; генерація вихідних форм.

Таким чином, логістична система управління готельним підприємством являє собою структуровану адаптивну систему, яка складається з елементів, з'єднаних у процесі управління сервісними та супутніми їм фінансовими та інформаційними потоками. В готельному бізнесі під логістикою розуміють методи та способи управління інформаційними та фінансовими потоками, які необхідні для надання готельних послуг оптимальним чином [2].

Формування логістичного забезпечення шляхом побудови логістичної системи на підприємствах сфери послуг потребує:

- централізації в організаційній структурі та структурі бізнес-проекту;
- оперативного регулювання;
- перерозподілу функцій управлін-

ня з метою формування процесного управління;
– інтеграції інформаційної системи.

Список літератури:

1. Забуранна Л.В. Логістична концепція формування системи управління підприємством / Л.В. Забуранна, О.М. Глущенко// Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 4(12). – С. 182-191.
2. Иванов В.В. Логистические аспекты управления ресурсопотоками гостиничного предприятия / В.В. Иванов // Индустрия гостеприимства. – 2005. – № 9–10. – С. 17–21.
3. Иванов В.В. Формирование системы управления гостиничным предприятием / В.В. Иванов, А.Б. Волов // Пять звёзд. – 2007. – № 12. – С. 12–15.
4. Корпоративная логистика: 300 ответов на вопросы профессионалов / [под общ. и научн. ред. Сергеева В. И.]. – М.: ИНФРА-М, 2005. – 976 с.
5. Крикавський Є.В. Логістичні системи: навч. посібник / Крикавський Є. В., Чернописька Н. В. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.
6. Скоробогатова Т.Н. Логистическое обслуживание при стационарном и перемещающемся производителях в аспекте образования стоимости товара / Т.Н. Скоробогатова// Развитие экономических методов управления национальной экономикой та економікою підприємства: зб. наук. пр. – Донецьк: Дон. ДУУ. Серія «Економіка». – 2012. – Вип. 248, т. 13. – С. 284-294.

УДК 94:061.213(477) «19/20»

ГОТЕЛЬНІ КОМПЛЕКСИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАБЕЗПЕЧЕННЮ ЯКОСТІ ОБСЛУГОВУВАННЯ В НИХ

Раїса Матюшенко

ст. викладач кафедри готельно-ресторанної справи, Національного університету харчових технологій, м. Київ.

Анотація: В статті розглянуті теоретичні питання і наведені методичні рекомендації забезпечення якості у сфері гостинності, сучасні системи управління якістю і методи підвищення якості в готельних комплексах.

Ключові слова: готельні послуги, система управління якістю, стандарти забезпечення якістю, міжнародний досвід, конкурентоспроможність.

Anotatsiya: In the current state of theoretical research and guidance, methodical recommendations are provided in the areas of hospitality, public administration and education, as well as the method of compiling in guest complexes.

Key words: hotel services, quality management system, quality assurance standards, international experience, competitiveness.

У виробництві і впровадженні готельних послуг важливу роль відіграють питання якості. Без якісного обслуговування готельне підприємство не зможе досягти своїх головних цілей. Історія розвитку різних готельних корпорацій і цілей свідчить що прибуток є результат якості. Перед готельним підприємством стоїть задача надання і підтримання якості обслуговування на відповідному рівні, своєчасного видалення недоліків в наданні послуг, розробки стратегії покращення обслуговування.

Досліди показують, що головною причиною того, чи удостоїть гість своїм відвідуванням підприємство обслуговування ще раз або ні, є рівень обслуговування в цьому підприємстві. Якість це показник який найбільше

впливає на життєздатність готельного підприємства, реалізація якісного продукту споживачу є головним джерелом його існування.

То що ж таке «якість послуг». Якість це відповідність надаваних послуг очікуваним або встановленим стандартам. Таким чином, стандарти, їх реальна форма і сутність є критеріями якості обслуговування. Критерієм оцінки якості отриманої послуги для споживача є ступінь його задоволеності і відповідності отриманого і очікуваного. Критерієм ступеню задоволеності споживача є бажання повернутися і порекомендувати цей готель друзям і знайомим.

Якщо нормативно-правовими актами передбачені обов'язкові вимоги до послуг, то якість наданих послуг

повинна відповідати цим вимогам. Матеріально-технічне забезпечення готелю, перелік і якість наданих послуг повинні відповідати вимогам присвоєної категорії. На якісне обслуговування в готельному підприємстві впливають наступні фактори, це:

- стан матеріально-технічної бази, а саме: зручне планування, якісне оздоблення

- приміщень готелю, оснащення загальних приміщень і жилих номерів комфортабельними меблями і обладнанням, повними комплектами високоякісної білизни, сучасним високопродуктивним кухонним обладнанням, зручним ліфтовим господарством, тощо;

- прогресивна технологія обслуговування, яка має на увазі порядок і способи прибирання загальних приміщень і жилих номерів; реєстрацію і розрахунок з гостями; рецептуру приготування страв і напоїв в ресторанах і барах; форми обслуговування в торгових залах, високий професіоналізм і компетентність обслуговуючого персоналу, його уміння і готовність чітко, швидко і культурно обслуговувати гостей, тощо;

- управління якістю обслуговування, що має на увазі розробку і впровадження стандартів якості, навчання персоналу, контроль, коригування, вдосконалення обслуговування на всіх рівнях діяльності готелю.

Якість – це філософська категорія, яка відображає суттєву визначеність об'єкта, завдяки якій він є саме таким а не інакшим. Аристотель назвав

якість благом, яке приносить щастя. Втрата специфічних якостей і характеристик приводить до зникнення самого предмету, якому воно належали. Якість в індустрії гостинності проявляється не в зірковості готелю, а в задоволеності гостей наданим їм обслуговуванням. Тому якість – це корисність. Втрата здатності послуги задовольняти потреби гостей означає відсутність якості. Незадоволені гості попередять від негативного досвіду друзів і знайомих, яких відповідно дослідженням складає до 14 осіб. Відповідно, втрата одного гостя в 1000 гривень, може привести до втрати в 14 разів більше.

Якість продукції – це найважливіша економічна категорія. Авторитетна Міжнародна організація по стандартизації (ISO) визначило якість як сукупність якостей і характеристик продукції або послуг, які надають їм здатність задовольняти обумовлені потреби. Отже, якість готельного обслуговування – це сукупність властивостей гостинних послуг, процесів і умов обслуговування по задоволенню обумовлених або передбачуваних потреб гостей під час їх відпочинку, подорожей та інших складових споживання.

В основі якості, як відмітив видатний американський економіст А. Фейгенбаум, закладений досвід споживача, накопичений їм при експлуатації виробів або використанні послуг. Якість вимірюється по відношенню до її вимог, обумовленим або необумовленим, свідомим або просто відчуваемим, технічно виконуємим або повніс-

ттю суб'єктивним, але завжди зазнаючими змін.

Таким чином, якість – це сукупність властивостей продукції або послуг, які здатні задовольнити обумовлені або передбачувані потреби.

Також якість може розглядатися як технічне або функціональне. Технічна

якість – це те, з чим залишився гість після взаємодії з співпрацівниками. Наприклад, технічна якість – це номер в готелі, страва в ресторані, приємне освітлення, оригінальний інтер'єр, тощо. Для конкурентоспроможності необхідно не тільки створити продукт тієї властивості яка потрібна споживачу, але і реалізувати високу якість системи того, як готель пропонує гостям свої послуги – системи підтримки продукції. Функціональна якість – це процес надання послуг. Функціональна якість – якби надає додаткову цінність технічній якості. Наприклад, поселення в готель представляє собою функціональну якість, яка може покращити враження від готелю, який не зовсім виправдовує очікування гостей. В той же час, якщо функціональна якість не на вищому рівні, то навіть найкраща кімната готелю не зможе змінити почуття розчарування і досади яке з'явилося у гостей.

Іншою стороною якості є його суспільна, етична властивість. Суспільна якість розглядається як якість переконання, яке не може бути оцінене споживачем до надання послуг, і часто не можливо оцінити його після отримання послуги. Наприклад, деякі менеджери готелів не знають розташуван-

ня її протипожежних систем. Інші знають, але не вважають за потрібне навчити своїх підлеглих. Цей недолік не буде мати ніякого впливу на гостей, доки не виникне пожежа. Етичний аспект якості – це відповідальність готеля при розробці і наданні послуг таким чином, щоб їх властивості виключали можливість заподіяти шкоду і не створювали загрози життю і здоров'ю споживачів.

Показники якості – це кількісна характеристика одного або декількох властивостей продукції, які обумовлюють її якість. Показники якості поділяють на наступні групи:

Показники призначення.

Показники надійності.

Показники технологічності.

Ергономічні показники.

Естетичні показники.

Показники стандартизації і уніфікації.

Патентно – правові показники.

Економічні показники.

Критичні показники.

Наведена структура показників якості продуктів в повній мірі може бути застосована при оцінюванні якості послуг. Однак послуги – специфічний вид продуктів праці, який відрізняється великим різновидом і неоднорідністю. Що не дозволяє створити прийнятну класифікацію показників якості послуг так, щоб її можна було застосувати при оцінюванні якості будь-якого виду послуг.

Саме від того, в якій ступені фактична якість послуги буде відповідати даному іміджу, і буде залежати, як «оцінить її якість гість», зали-

шиться він постійним клієнтом даної фірми чи в майбутньому звернеться до її конкурентів. Все це необхідно враховувати, оцінюючи якість послуги при її розробці і удосконаленню. Показники якості необхідні для аналізу і плануванні рівня якості продукції і визначення її конкурентоспособності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко М.Г. Організація готельного господарства/М.Г. Бойко, Л.М. Гопкало –

Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 447с.

2. Ляпина И.Ю. Индустриальная база гостиниц и туристических комплексов/ И.Ю. Левчук, Т.Л. Игнатьева, С.В. Безрукова. – М.: Издательский центр «Академия», 2009. – 272с.